

HAASTE

- Haastateltavana Marketta Kyttä **s.4**
- Lähiympäristön koettu turvallisuus **s.7**
- Lähiöt mainetaan rauhallisempia **s.10**
- Kenelle julkinen tila kuuluu? **s.18**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Lähiympäristön turvallisuus

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA
Laadukas elinympäristö koetaan usein turvalliseksi
Riikka Kostainen

Haastateltavana on maankäytön suunnittelun professori **Marketta Kyttä**. Hän tutkii elinympäristön laatua. Turvallisuus on tärkeä laatutekijä, muttei välttämättä niin merkittävä kuin on oletettu. Hän haluaa edistää kaupunkisuunnittelussa inhimillisen välittämisen kulttuuria.

7 Lähiympäristön koettu turvallisuus ennallaan
Matti Näsi

Artikkelissa tarkastellaan lähiympäristön koettua turvallisuutta ja arvioidaan turvallisuuden tunteeseen vaikuttavia tekijöitä. Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan oman asuinalueen väkivaltakehityksen ei koeta lisääntyneen vuoden 2015 jälkeen ja kodin lähellä olevien alueiden välttely on pysynyt samalla tasolla vuodesta 2012 alkaen.

10 Lähiöt mainettaan rauhallisempia
Teemu Kemppainen

Artikkelissa hahmotellaan tutkimuskirjallisuuden perusteella niitä tekijöitä, jotka voivat tuottaa koettua turvattomuutta naapurustotasolla. Kaupunkikriminologin turvallisuustutkimus keskittyy pitkälti väkivaltaan, sen pelkoon ja ns. sosiaaliisiin häiriöihin.

13 Rikoksantorjunnan näkökulma kaupunkisuunnitteluun
Riikka Kostainen

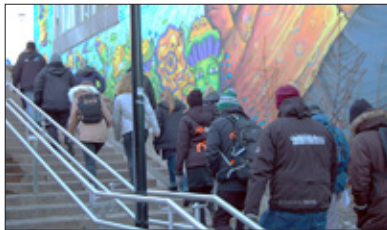
Tuore katsaus käsittelee rikoksantorjunnan mahdollisuuksia lähiympäristön turvallisuuden parantamisessa ja antaa suosituksia rikoksenehkäisyn näkökulman ottamisesta huomioon suunnittelussa. Olennaista on myös kuulla asukkaita monin keinoin suunnittelun eri vaiheissa ja tukea asukkaiden omaa toimintaa.

14 Virtuaalinen turvallisuuskävely testissä

Poutanen, Kyttä & Staffans

Lähiympäristö 2.0 -hankkeen tavoitteena oli tuottaa suunnitteluperusteita ja esimerkkejä ohjauskeinoista, joiden avulla voidaan lisätä turvallisuutta ympäristön laadun avulla. Osana hanketta kokeiltiin virtuaaliympäristöä turvallisuuskävelyn järjestämisessä.

16 Turvallisuuskävelyllä nuori voi vaikuttaa arkiympäristöön
Iina Juntunen

Nuoret viettävät paljon aikaa ulkona ja heillä on usein hyödyllistä tietoa ja kehitysideoita, joita aikuiset eivät tule ajatelleeksi. Yksi tapa selvittää niitä on nuorten turvallisuuskävelyt, joita Aseman Lapset ry järjestää esimerkiksi kaikilla Walkers-bussin toiminta-alueilla.

18 Kenelle julkinen tila kuuluu?

Sanna Sunikka & Katja Kivipuro

Samanaikaisesti, kun syrjäytyminen ja osallisuuden puute nähdään suureksi riskiksi yleiselle turvallisuudelle, erilaisin toimenpitein kavennetaan oikeutta tai mahdollisuutta käyttää julkista tilaa.

20 Turvattomia vai turvallisuusriskejä?

Sanna Hautala

Artikkelissa tehdään näkyväksi huume-kuvioissa olleiden henkilöiden kokemuksia turvattomuudesta elämänsä eri vaiheissa painottaen huume-kuvioissa tapahtuneita haavoittavia kokemuksia.

23 Oman takapihan turvallisuus
Veikko Eranti

Kolumnissa arvioidaan ns. Nimby-ilmiön, eli sinänsä kannatettavien muutosten toivotaan tapahtuvan jossain muualla, ja paikallisen osallistumisen suhdetta kaupunkien kehittämisessä.

24 Turvallisuutta yhteistyöllä
Satu Laukkanen

Espoossa on etsitty uudenlaisia malleja asukkaiden kuulemiseen ja turvallisuusohjelman jalkauttamiseen.

26 Asukkaat ovat alueensa turvallisuuden asiantuntijoita
Jani Voutilainen

Turussa turvallisuuskyselyä hyödynnetään turvallisuussuunnittelussa ja asuinalueiden kehittämisessä.

28 Järvenpäässä asukkaat mukana kaupungin kehittämisessä
Tuula Alkula

Järvenpään Jampan lähiötä parannetaan asukaslähtöisesti. Hankkeessa kehitettiin uusia työkaluja osallistumiseen.

29 Yritykset rikosten kohteena
Elsa Saarikkomäki & Martti Lehti

Vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoilla on tuoreen yritysuhritutkimuksen mukaan suuri riski joutua rikoksen kohteeksi. Varkaudet ja työnteekijöihin kohdistuva väkivalta tai uhkailu olivat yleisimmät tekemuodot.

32 Kansan oikeustaju ja lain noudattaminen
Kimmo Nuotio

Kolumnissa tarkastellaan erilaisten rangaistusteoreettisten näkemysten vaikutusta oikeusjärjestelmään.

34 KRIMINOLOGIA
Maiju Tanskanen: Onko parisuhdeväkivalta erityinen väkivallan muoto?

36 RIKOKSENTORJUNTA
Markus Alanko: Rikoksantorjuntaa ympäristösuunnittelun keinoin

38 AJASSA

42 KYBERRIKOKSET
Mikael Albrecht: Netti – ihanteellinen ympäristö groomingille

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Elsa Saarikkomäki
Turun yliopisto

Toimitussihteeri

Riikka Kostiainen

Yhteystiedot

Osoite: Eteläesplanadi 10,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin: 02951 50252
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.haaste.om.fi

Toimitusneuvosto

Minna Kimpimäki (pj.)
Lapin yliopisto

Jyrki Aho
Poliisihallitus

Ilppo Alatalo
Rikosseuraamuslaitos

Mikael Albrecht
Svenska Handelshögskolan

Juha-Mikko Hämäläinen
Helsingin syyttäjänvirasto

Satu Laukkanen
Espoon kaupunki

Anna Liakka
Kymsote

Jussi Matikkala
Oikeusministeriö

Minna Piispa
Rikoksentorjuntaneuvosto

Sanna Sunikka
Kriminaalihuollon tukisäätiö

Karoliina Suonpää
KRIMO / Helsingin yliopisto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Rodeo Finnish RF

Tilauhinta

Vuosikerta 25 euroa + alv. 10%

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Sähköposti: haaste@om.fi
Lomakkeet: www.haaste.om.fi

Painopaikka

Painotalo Plus Digital

19. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ E L S A S A A R I K K O M Ä K I

Turvallisempi lähiympäristö – kenelle?

Tässä numerossa tarkastellaan lähiympäristön turvallisuutta. On myös hyvä pysähtyä miettimään, minkä ryhmien turvallisuudesta olemme huolissamme ja kenet puolestaan näemme turvallisuuden uhkana. Turvallisuus määrittynyt usein keskiluokkaisten, työssäkäyvien aikuisten näkökulmasta. Tällöin uhkana saatetaan pitää nuoria, asunnottomia, maahanmuuttajia, huono-osaisia ja marginaaliryhmiä. Tilaa pyritään toisinaan hallitsemaan karkottamalla eri keinoin ei-toivottuja ryhmiä. Esimerkiksi alaikäiset nuoret nähdään herkästi uhkaavina tai häiriönä, kun he viettävät vapaa-aikaa kaveriporukassa. Niinpä nuoret usein häädetään pois kaupunkitilasta ja kauppaeskuksista. Ulossulkeminen johtaa kuitenkin siihen, että alaikäiset nuoret joutuvat viettämään aikaa ulkona valvomattomissa tiloissa, jotka he itse kokevat vaarallisiksi.

Eri väestöryhmien kokemuksia lähiympäristön turvallisuudesta onkin tärkeä kuulla. Tässä numerossa esitellään eri-ikäisille ja eri paikkakunnilla, sekä virtuaalimaailmassa, järjestettyjä turvallisuuskävelyitä ja turvallisuuden parantamiseen tähtäviä hankkeita. Turvallisuushakiksi määriteltujen ihmisten turvattomuuden kokemuksiin on myös kiinnitettävä huomiota. **Sanna Sunikka** ja **Katja Kivipuro** tarkastelevat asunnottomien kokemuksia turvallisuudesta. Kirjoittajat huomauttavat, että asunnottomat ihmiset koetaan turvallisuusriskiksi, vaikka asunnottomuus on suurin riski henkilölle itselleen. Julkisen tilan kaventamisen sijaan asunnottomuuteen tulisi puuttua syvällisemmin, esimerkiksi erilaisin tukipalveluin. Asunnottomien mukaanotolla turvallisen ympäristön suunnitteluun heille ja muille ihmisille on saatu myönteisiä tuloksia naapurustossa.

Usein ajatellaan, että ihmisten yleinen turvallisuuden kokemus heijastelee rikollisuuden kehitystä. Turvallisuuden kokemus on kuitenkin monen asian summa, siihen vaikuttaa paitsi ihmisten omat kokemukset myös kulloinenkin yhteiskunnallinen keskustelu. Myös median rikosuutisoinnilla on vaikutusta koettuun turvallisuuteen, kuten tulee esiin tässä numerossa **Matti Näsin** kirjoituksessa. Vaikka väkivallan yleisyys on pysynyt vakaana, ihmisten mielikuvissa väkivalta on lisääntynyt ja turvallisuus vähentynyt.

Teemu Kempainen kirjoittaa turvattomuutta aiheuttavista paikoista ja toisaalta siitä, että lähiöiden huonoa mainetta on toisinaan liioiteltu. Ratkaisut ongelmiin eivät löydy aina paikallisen lähiympäristön tasolla vaan taustalla olevat laajemmat tekijät, kuten sosio-ekonominen huono-osaisuus, on myös huomioitava. Lähiympäristön turvallisuuden parantamiseksi ei siten riitä pelkät paikalliset innovaatiot, vaikka niiden merkitys eri väestöryhmien turvallisuuden lisäämisessä ja heidän kuulemisessa on tärkeää. Näiden lisäksi tarvitaan pitkän tähtäimen hankkeita ja rakenteellisten tekijöiden huomiointia.

Laadukas elinympäristö koetaan usein turvalliseksi

Maankäytön suunnittelun professori **Marketta Kyttä** Aalto-yliopistosta on tutkinut pitkään elinympäristön laatua. Turvallisuus on tärkeä laatutekijä, muttei välttämättä niin merkittävä kuin on oletettu. Hän haluaa edistää kaupunkisuunnittelussa inhimillisen välittämisen kulttuuria.

Aalto-yliopiston maankäytön suunnittelun professori Marketta Kyttä on tiettävästi maailman ainut ympäristöpsykologi vastaavassa tehtävässä teknisessä yliopistossa. Hän tutkii ympäristön laatua ihmisen kokemana ja yrittää löytää näyttöä siitä, mikä toimii ja koetaan laadukkaana.

– Turvallisuus on ilman muuta keskeinen näkökohta elinympäristön laadun kokonaisuudessa. Runsaasta alan tutkimuksesta huolimatta en voi kuitenkaan sanoa, kuinka merkittävä elinympäristön laatutekijä turvallisuus on verrattuna esimerkiksi esteettisyyteen tai toiminnallisuuteen. Mutta asiaa voi kysyä ihmisiltä itseltään, ja näin olemme tehneetkin esimerkiksi ”Urbaani onni” -tutkimuksessa, johon vastasi vuonna 2009 yli 3000 ihmistä 11 pääkaupunkiseu-

dun erityyppiseltä alueelta. Tutkimuksessa käytimme karttapohjaista metodiikkaa, Kyttä kertoo.

Urbaani onni -tutkimuksessa vastaajia pyydettiin arvioimaan elinympäristönsä laatua neljän pääulottuvuuden suhteen: ympäristön ulkoisen ilmeen, sosiaalisen ilmapiirin, toimintamahdollisuuksien ja ympäristön tunnelman. Kaikkia ulottuvuuksia ja niitä tarkentavia seikkoja pystyi arvioimaan kielteisesti tai myönteisesti. Turvallisuus ei vastaajien arvostuksissa noussut odotetun korkealle, joskin kielteisessä mielessä turvattomuus tuli enemmän esiin.

– Kun asioita tutkitaan paikannetusti ja hienosyisesti, kuva tarkentuu ja nousee muitakin laatutekijöitä kuin aiemmissa tutkimuksissa korostuneet turvallisuus, rauhallisuus

ja luonnon läheisyys, jotka oikeastaan ovat melko epä-määräisiä kriteereitä. Nykyään tutkimuksissamme yleensä jaottelemme turvallisuuden sosiaaliseen turvallisuuteen, liikenneturvallisuuteen, rikos-turvallisuuteen ja tapaturmaturvallisuuteen. Turvallisuus on joka tapauksessa tärkeä asia elinympäristön laadun näkökulmasta, muttei varmaankaan se kaikkein keskeisin, hän arvioi.

– Valtioneuvoston rahoittaman Lähiympäristö 2.0 -hankkeen myötä olen ymmärtänyt, että suomalaisissa kaupungeissa tutkitaan itse asiassa paljon turvallisuuskokemusta ja tehdään paljon turvallisuuskävelyitä. Mutta tutkimustulosten pohjalta voisin kysyä, saako se itse asiassa liikaakin huomiota ja mikä sen suhde on muihin elinympäristön laatutekijöihin.

YMPÄRISTÖ VAIKUTTAA TURVALLISUUDEN KOKEMUKSIIN

Fyysisen ympäristön merkitystä turvallisuudelle ja sen tunteelle on maailmalla tutkittu paljon ja turvallisen ympäristön suunnitteluun on erilaisia lähestymistapoja. Marketta Kyttän mukaan yleinen tapa on luokitella suuntaukset koviin ja pehmeisiin. Kovat suuntaukset korostavat valvontaa, lukkoja ja aitoja, jopa turvallisten keitaiden (gated community) rakentamista kaupunkien sisälle. Pehmeämmässä suuntauksissa turvallisuudentunnetta pyritään luomaan luonnollisen valvonnan ja hienovaraisten territoriaalisten rajojen sekä yhteisöllisyyden ja julkisten tilojen aktiivisen käyttämisen kautta (crime prevention through environmental design). Tavallaan kolmas

Aalto-yliopiston professori Marketta Kyttä on kiinnostunut vuorovaikutteisesta suunnittelusta ja sen menetelmien kehittämisestä. Karttapohjaisella tutkimuksella turvattomuusongelmat voidaan paikantaa tarkkaan. Hänen tutkimusryhmänsä on kehittännyt mm. karttapohjaisen PehmoGIS-metodologian; nykyään ”maptionnaire”-menetelmä on kaupallistettu ja sitä käytetään yli 80 maassa.

suuntaus on sosiaalisesti rakentuva pelon kulttuuri, jota esimerkiksi **Hille Koskela** edustaa.

Kyttä muistuttaa, että turvallisuustematiikka on sensitiivinen asia. Turvattomuuden käsittelyllä mediassa voi olla myös haitallisia vaikutuksia: ihmiset voivat alkaa reagoida uutisiin kaupungin turvattomuudesta, vaikka uutiset eivät koskisi heidän lähiympäristöään, ja käyttävät ehkä vähemmän julkista tilaa kuin muutoin tekisivät. Silloin ihmiset vähenevät julkisessa tilassa ja luonnollinen valvonta heikkenee, mikä puolestaan vaikuttaa turvallisuudentunteeseen. Myös fyysisen ympäristön merkit epäjärjestyksestä tai huolenpidon laiminlyönnistä ovat omiaan vaikuttamaan siihen, miten ihmiset alueella käyttäytyvät; epäjärjestys lisää

epäjärjestyttä. Tällaiset huonot noidankehät levittävät ja voimistavat turvattomuuskokemuksia.

– Ei kuitenkaan voida ajatella, että ideaalisessa yhdyskunnassa koetaan täydellistä turvallisudentunnetta eikä minkäänlaista turvattomuudentunnetta, vaan jännitetäkin pitää olla. Esimerkiksi lapsen kehitykselle on olennaista päästä koettelemaan kykyjä, osaamista ja uskallusta. Ympäristössä pitäisi voida ottaa sopivankokoisia riskejä. Skotlannissa leikkialueiden kehittämisessä on tehty täyskäännös ja alettu puhua hyvien riskien puolesta. Itse olen puhunut tästä siitä asti, kun tein väitöskirjan ympäristön lapsiystävällisyydestä. Jotta lapsi voi kasvaa katuosajaksi, paras vaihtoehto ei ole pehmustaa maailmaa ja poistaa kaikkia riskejä.

YHTEISÖLLISYYDEN LISÄÄMISEEN ON PALJON KEINOJA

Yhteisöllisyys liittyy Kytän mukaan olennaisesti ympäristön ja julkisten tilojen suunnitteluun. Tärkeitä kysymyksiä ovat, kuinka hyvin ja laadukkaasti julkiset tilat on suunniteltu, kuinka houkuttelevia ne ovat, minkälaisia toimintoja niihin on kytketty ja kuinka luonnonläheisiä ne ovat. Kuuluisa pohjoismainen arkkitehti **Jan Gehl** määrittelee sellaisen julkisen tilan laadukkaaksi ja hyväksi, jossa ihmiset viipyvät pitempään kuin olisi välttämätöntä.

– Minusta on tärkeää, että yhteisöllisyyttä syntyy arkiten toimintojen sivutuotteena. Paras keino ei välttämättä ole pöydät ja penkit ulkona. Ennen kaikkea tarvitaan sellaisia paikkoja ja tilaisuuksia, joissa ihmiset tulevat arkisissa

asioissaan törmänneeksi toisiinsa. Esimerkiksi niin, että ovelta ei ole postiluukkua vaan postilaatikot ovat pihalla tai muualla, ja aamulla lehden haussa voi törmätä naapurin. Tai kävelyreitit on suunniteltu menemään lasten leikkipaikan ohi, jolloin kauppamatkalla siinä tulee ehkä pysähtyä juttelemaan naapurin kanssa. Tai talossa on viihtyisiä yhteissauna pikku kotisaunojen sijaan. Tai on hyviä lähipalveluja, jotka keräävät ihmisiä. Kaikki nämä asiat vaikuttavat arkiseen yhteisöllisyyteen ja ovat läheisesti yhteydessä turvallisuuden kokemukseen.

Nykyään yhteisöllisyyttä luodaan niin virtuaalisesti kuin perinteisesti kasvotusten tapaamisten kautta; se on Kytän mukaan nykyajan kyläelämää. Virtuaalinen yhteisöllisyys vaikuttanee samalla lailla joko positiivisesti tai negatiivisesti turvallisuuden kokemukseen. Sosiaalisen median kaupunginosaryhmien ja muiden virtuaalisten alustojen roolia turvallisuudentunteen rakentamisessa ei kuitenkaan ole paljon tutkittu.

TURVALLISUUSLÄHTÖINEN SUUNNITTELU EI VETOA SUOMESSA

Suomessa on vain yksi asuinalue, Tampereen Muotiala, joka on pyritty suunnittelemaan nimenomaan turvalliseksi. Marketta Kytän tutkimusryhmä arvioi aluetta sille asetettujen tavoitteiden suhteen, kun se oli lähes valmis (Turvallinen asuinalue 2008). Kytän mukaan oli mielenkiintoista, että rakennuttajat eivät markkinoineet aluetta sillä, että se on suunniteltu erityisen turvalliseksi. Rakennuttajat huomasivat pian, että tämä oli suomalaisessa kontekstissa epäilyttävää; ihmiset tulkitsevat, että alueessa →

Suomessa ei koeta, että turvallisuuslähtöinen suunnittelu olisi erityinen ja erillinen lähestymistapa.

Turvallisuus, ja yhteisöllisyys, on pitkälti toimivaksi ja viihtyisäksi koetun alueen sivutuote.

→ tai sen lähiympäristössä täytyy olla jotain vikaa.

– Tämä kumpuaa siitä, että eri tutkimusten mukaan Suomi on koetun turvallisuuden suhteen yksi maailman turvallisimmista maista. Omista tutkimuksistakin käy ilmi, että koettu turvallisuus on hyvin korkeaa ja hyvä indikaattori tästä on juuri lapset. Monessa kansainvälisessä vertailututkimuksessa on todettu, että suomalaisten lasten itsenäisen liikkumisen ja toimimisen mahdollisuudet ympäristönsään ovat maailman huippuluokkaa. Joskin Suomessakin tilanne on 20 vuoden aikana muuttunut merkitsevästi lasten liikkumisen rajoittamisen suuntaan. Myös sosiaalista pääomaa ja luottamusta mitaavissa tutkimuksissa Suomi pärjää erinomaisesti.

Tampereella sovellettiin monia suunnitteluperiaatteita, joiden piti edistää sosiaalista kanssakäymistä ja yhteisöllisyyttä. Tämän vuoksi kiinnitettiin huomiota mm. korttelirakenteeseen, laadukaisiin pihoihin, hyvään valaistukseen ja houkutteleviin kevyen liikenteen väyliin. Suunnitteluperiaatteita koeteltiin karttapohjaisella kyselyllä, jossa ihmisiä pyydettiin paikantamaan sekä kohtaamia että turvallisuuden ja turvattomuuden kokemuksia. Sosiaalisia kohtaamia merkattiin paljon sisäpihoille, julkisille viheralueille ja kävelyreittien varrelle. Asukkaat paikansivat jonkin verran liikenteellistä turvattomuutta mutta muun tyyppistä vain vähän varsina-

sen Muotialan alueella. Kytän mukaan alue on ainakin päällisin puolin hyvin onnistunut, mutta kiinnostavaa olisi palata sinne ja tutkia tilannetta tällä hetkellä.

– Muotialassa sovelletut periaatteet olivat pääasiassa hyvän elinympäristön klassisia kriteerejä ja turvallisuussuunnitteluspesifejä periaatteita oli vähän. Suomessa ei koeta, että turvallisuuslähtöinen suunnittelu on erityinen ja erillinen lähestymistapa. Turvallisuus, samoin kuin yhteisöllisyys, on pitkälti sivutuote siitä, kun saadaan aikaan hyvin toimiva ja viihtyisäksi koettu alue.

TÄYDENNYSRAKENTAMISEEN VUOROVAIKUTTEISTA SUUNNITTELUA

Uudemman karttapohjaisen tutkimuksen Marketta Kytän ryhmä teki vuonna 2011 Kirkkojärven alueella Espoon keskuksen tuntumassa. Espoossa turvallisuuskyselyitä on tehty systemaattisesti jo pitkään, ja niissä Kirkkojärvi on nousut esiin alueena, jossa on turvattomuuden kokemuksia enemmän kuin kaupungissa keskimäärin. Kirkkojärvi muodostuu länsipuolen 1980-luvulla rakennetusta alueesta ja itäpuolen 2000-luvun alussa täydennysrakennetusta Kulovalkean alueesta.

Tutkimuksessa vastaajat paikansivat turvattomuuden kokemuksia hyvin epätasaisesti: uudelle alueelle ei lähes ollenkaan, kun taas vanhalle alueelle paljon. Uuden alueen ympärille on ikään kuin synty-

nyt näkymätön aita ja erillinen turvallisuusratkaisu, eivätkä vanhan alueen asukkaat eivät juuri käy siellä. Sen sijaan uuden asukkaat kulkevat vanhan alueen läpi ja käyttävät sen palveluja. Rakennusten mittakaava on samaa luokkaa ja talot kolmikerroksisia, joten tämä ei selittänyt osaluojien eroja.

– Paikkalähtöinen tarkastelu paljasti, että on syntynyt varsin polaarin tilanne. Tämä ei tulisi lainkaan esille tavallisen turvallisuuskyselyn keskiarvoisessa tarkastelussa. Keskeistä täydennysrakennushankkeissa on kysyä, mitä samalla voidaan tehdä vanhalle rakenteelle. Esimerkiksi satsauksella Kirkkojärven vanhan alueen yhteisiin julkisiin tiloihin, kävelyreitteihin ja kasvillisuuteen olisi voitu tehdä paljon, Kytä arvioi.

Nykyisten asukkaiden tai potentiaalisten uusien asukkaiden mielipiteiden kysyminen on aina hyvä keino ympäristön suunnittelussa ja kehittämässä. Ihmiset, joilla on paikallistietoa ja ymmärrystä alueen erityispiirteistä, ovat hyviä tiedonlähteitä suunnittelulle, hän painottaa.

TUTKIMUSTIETOA HYÖDYNNETTÄVÄ ENEMMÄN SUUNNITTELUSSA

Kirkkojärven jälkeen vastavaa laajaa tutkimusta Marketta Kytän tutkimusryhmässä ei ole tehty, mutta ryhmä haluaisi olla enemmän mukana yhdyskunnan suunnittelu- ja kehittämishankkeissa. Tutkimustietoa ihmisystävällisen

elinympäristön perusmekanismeista voitaisiin hyödyntää paljon enemmän, kun suunnitellaan nykyisten ympäristöjen parantamista ja uusien rakentamista.

– Tosin tutkijat ovat omimillaan, kun saavat arvioida nykytilaa. Vaaditaan paljon enemmän tietoa, ymmärrystä ja pohdintaa sen ennustamiseen, miten tulee käymään, jos toteutetaan jokin suunnitelma verrattuna johonkin toiseen. Meidän pitää silti pystyä osallistumaan enemmän jo suunnitteluvaiheeseen. Tutkimuksemme pohjalta meidän pitää pystyä myös rakentamaan vielä enemmän suunnitteluperiaatteita, joita voidaan soveltaa eri alueilla. Samalla pitää osata nähdä kunkin alueen erityispiirteet, Kytä pohtii.

– Hille Koskela on Pelkierre-kirjassa tunnistanut turvallisuuskeskustelun vaaroja. Yksi on, että turvallisuuden painottaminen voi johtaa yksiuolotteiseen ja konservatiiviseen näkemykseen ja ennakkoluulojen kulttuuriin. Pidän hänen peräänkuuluttamastaan toleranssin kulttuurin ajatuksesta: tarvitaan avoimuutta, liikkuvuutta, yhdessä elämistä ja riskien sietämistä. Fyysisen ympäristön suunnittelu turvalliseksi ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ollaan ennakkoluulojen kulttuurin tiellä. Päinvastoin, kun arkiset elinympäristöt pyritään suunnittelemaan hyvin jokaiselle asukasryhmälle, se on inhimillisen välittämisen kulttuuria.■

■ M A T T I N Ä S I

Lähiympäristön koettu turvallisuus ennallaan

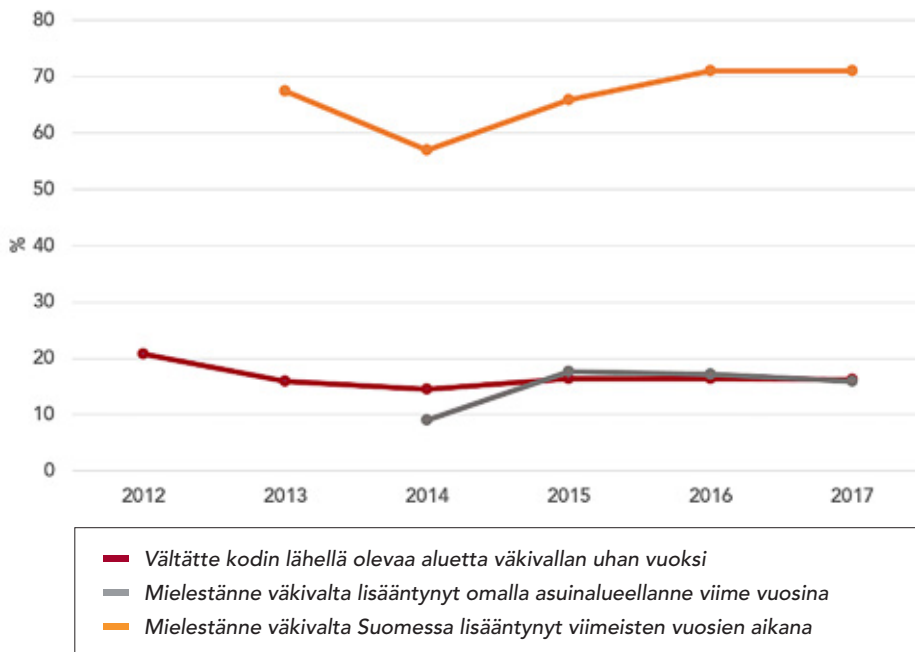
Artikkelissa tarkastellaan suomalaisten kokemuksia lähiympäristön turvallisuudesta ja arvioidaan turvallisuuden tunteeseen vaikuttavia tekijöitä. Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan oman asuinalueen väkivaltakehityksen ei koeta lisääntyneen vuoden 2015 jälkeen ja kodin lähellä olevien alueiden välttely on pysynyt samalla tasolla vuodesta 2012 alkaen.

Ministeriöiden kansliapäälliköt julkaisivat tammikuun lopussa raportin, joka asetti seuraavalle hallitukselle kolme suurta päämäärää. Yksi näistä päämääristä oli yhteiskunnan pitäminen turvallisena ja vakaana. Haastelehdessä 4/2018 artikkelissa **Emma Holkeri** kollegoineen tarkasteli hallituksen lakiesitysten sisältämän turvallisuuspuheen

määrän kehitystä vuosina 1991–2017. Artikkelissa havaittiin turvallisuuspuheen lisääntyneen systemaattisesti miltei kolmen vuosikymmenen ajan jokaisen uuden hallituksen myötä. Turvallisuuden rooli, ainakin poliittisen diskurssin valossa, on siis noussut yhdeksi keskeisistä yhteiskunnallisista teemoista.

Tutkimuskentän näkökulmasta yhteis-

kunnallisessa turvallisuuskeskustelussa ei ole varsinaisesti mitään uutta. Sosiologi **Ulrich Beck** nosti jo 1980-luvulla esiin näkemyksen siitä, että läntiset yhteiskunnat olivat kehittyneet eräänlaisista ”vajeyhteiskunnista” riskiyhteiskunniksi, kun taas **Frank Furedi** kirjoitti vuosikymmen myöhemmin yhteiskunnallisesta pelon kulttuurista. Toki on huomioitava, että →

Kuvio 1. Lähiympäristön koettu turvallisuus ja väkivallan kehitys Suomessa viime vuosina (% kaikista vastaajista).

KRT:ssä käytetyt kysymykset lähiympäristön turvallisuudesta ja väkivallan kehityksestä:

1. Onko kotinne lähistöllä, noin kilometrin säteellä, jokin alue, jota välttätte väkivallan uhan vuoksi?
2. Onko väkivalta Suomessa mielestänne viime vuosina: lisääntynyt / pysynyt ennallaan / vähentynyt?
3. Onko väkivalta omalla asuinalueellanne mielestänne viime vuosina: lisääntynyt / pysynyt ennallaan / vähentynyt?

→ edellä mainittujen esimerkkien osalta turvallisuuden käsite ja riskien lähteet voivat olla varsin laaja-alaisia, linkittyen vahvasti yhteiskunnan keskiössä oleviin ilmiöihin eri ajankohtina. Esimerkiksi **Räsäsen** ja kollegoiden vuonna 2012 julkaistun tutkimuksen mukaan suomalaisten kolme yleisimmin koettua riskiä olivat ilmastonmuutos, terrorismi ja tarttuvat taudit. Sen sijaan maahanmuutto koettiin kyseisenä ajankohtana miltei yhtä suurena riskinä kuin prostituutio, yhteiskunnan ikääntyminen ja väkivaltaviihde.

Yhteiskunnallisten riskikokemusten muutokset voivat kuitenkin olla varsin nopeita, sillä **Näsin** ja kollegoiden vuonna 2017 toteutetun kyselyn mukaan maahanmuutto, turvapaikanhakijat ja terrorismi olivat kaikkein yleisimmin koetut yhteiskunnalliset uhat suomalaisten keskuudessa, kun taas paljon pienempi osuus vastaajista koki esimerkiksi ympäristöuhat ja vakavan väkivaltarikollisuuden huolenaiheena kyseisenä ajankohtana. Yhteiskunnallisten muutosten lisäksi myös tutkimustavalla on merkitystä. Kuten Holkeri ja kollegat toteavatkin: ”Turvallisuuskokemuksista saadaan erilaisia tuloksia sen mukaan, miten kysymykset muotoillaan, mitä asioita painotetaan ja keneltä turvallisuudesta kysytään”.

LÄHIYMPÄRISTÖN KOETTU TURVALLISUUSKEHITYS KOHTAA RIKOSTILASTOT

Miten suomalaiset sitten kokevat lähiympäristönsä turvallisuuden kehityksen viime vuosina rikollisuuden ja eritoten väkivallan näkökulmasta? Lähiympäristön koettua turvallisuuskehitystä rikollisuuden näkökulmasta on kartoitettu aiemmin mm. Poliisibarometrissa. Vuoden 1999 Poliisibarometrissa miltei 40 prosenttia vastaajista piti rikollisuutta vähintäänkin melko vakavana ongelmana omassa lähiympäristössään, kun vuonna 2018 näin koki enää 20 prosenttia vastaajista.

Tässä artikkelissa lähiympäristön koettua turvallisuutta tarkastellaan Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT) avulla. Vuodesta 2012 kerätty nykymuotoinen KRT on suunnattu 15–74-vuotiaille suomalaisille, ja sen viimeisimpään raportoituun tiedonkeruuseen vuonna 2017 vastasi 6 141 henkilöä. Eritoten tarkasteluun otetaan suomalaisten kokemukset väkivallan kehityksestä Suomessa yleensä sekä vastaajan omalla asuinalueella viimeisten vuosien aikana. Lisäksi tarkastellaan vastaajien kokemaa väkivallan uhkaa heidän välittömässä lähiympäristössään (kts. kysymykset ohessa).

Kriminologian näkökulmasta rikospelkoja tarkasteltaessa otetaan huomioon yleensä kaksi teoreettista tulokulmaa: se onko kyseessä kokemuspohjainen rikospelko, eli aiemmista uhrikokemuksista tai koetusta uhasta johtuva pelko, vai onko kyseessä ilmaiseva rikospelko, toisin sanoen pohjautuvatko rikospelot osin myös elämän muihin stressitekijöihin, kuten vaikkapa sosiaaliin tai taloudellisiin huoliin. Teoriatasolla ajateltuna voidaan siis esittää, että koettu väkivallan kehitys Suomessa yleensä kertoo lähtökohtaisesti ilmaisevasta rikospelosta, kun taas kodin lähellä olevien alueiden välttäminen väkivallan uhan vuoksi sekä koettu väkivallan kehitys omalla asuinalueella kertovat enemmänkin kokemuspohjaisesta rikospelosta.

Kuvion 1 perusteella voidaan havaita, että väkivallan uhan vuoksi kodin lähistöllä olevaa aluetta välttävien vastaajien osuus (n. 21 %) oli korkeimmillaan vuonna 2012, jonka jälkeen trendi on ollut alhaisemmalla, mutta varsin vakaalla tasolla. Miltei yhtä suuri osuus vastaajista raportoi välttävänsä kotinsa lähellä olevaa aluetta väkivallan uhan vuoksi viimeisten vuosien aikana. Väkivallan koetun kehityksen osalta havaitaan selkeä ero siinä, onko kyseessä vastaajan oma lähiympäristö vai-

Kokemukset väkivallasta ja sen kehityksestä koko maan kattavalla tasolla poikkeavat varsin selvästi vastaajien oman asuinalueen koetusta turvallisuudesta.

ko väkivallan kehitys Suomessa yleensä. Vuosien 2014–2015 välille osuva selkeä nousu väkivallan koetun kehityksen osalta sijoittuu samaan ajankohtaan kuin Euroopan pakolaiskriisi, selittäen varmasti osin koetun kehityksen. Omalla asuinalueellaan väkivallan lisääntymistä kokeneiden osuus ei ole kuitenkaan enää noussut vuoden 2015 mittauksen jälkeen, päinvastoin, kun taas niiden vastaajien osuus, jotka kokivat väkivallan lisääntyneen Suomessa yleensä viimeisten vuosien aikana, nousi vielä selvästi vuoden 2016 mittauksessa ja pysyi lähestulkoon samalla tasolla vuonna 2017 (71 %).

Kokemukset väkivallasta ja sen kehityksestä koko maan kattavalla tasolla poikkeavat varsin selvästi vastaajien oman asuinalueen koetusta turvallisuudesta. Onkin mielenkiintoista tarkastella tätä suhteessa kokonaisrikostilastoihin, joiden perusteella on mahdollista havaita, että väkivallan yleisyys Suomessa on pysynyt jo hyvin pitkään vakaalla tasolla. Vaikuttaa siltä, että lähiympäristön koettu turvallisuuskehitys on selkeämmin linjassa väkivallan varsinaisen tason ja kehityksen kanssa. Sen sijaan vastaajien kokemukset väkivallan kehityksestä Suomessa noin yleensä vaikuttaisivat linkittyvän muihin tekijöihin kuin väkivallan määrälliseen kehitykseen yhteiskunnassa.

TURVALLISUUDEN TUNTEeseen VAIKUTTAVAT MONET TEKIJÄT

Mitkä tekijät sitten vaikuttavat suomalaisen kokemuksiin väkivallan kehityksestä ja turvallisuudesta? Selityksiä tähän on useita, mutta aiemman tutkimuksen valossa on mahdollista nostaa tarkasteluun esimerkiksi median rooli. **Mirka Smolej** ja **Janne Kivivuori** havaitsivat jo vuosikymmenien sitten, että rikosuutisille altistuminen oli yhteydessä kohonneeseen riskiin sekä välttämiskäyttäytymisen että rikospelkojen osalta. Sama efekti oli havaittavissa Näsin ja kumppaneiden viime vuonna julkaisussa raportissa, jonka mukaan aktiivinen

ja monipuolinen rikosuutisten seuranta oli yhteydessä sekä erilaisiin yhteiskunnallisiin riskikokemuksiin että väkivallan pelkoon. Mitä laaja-alaisemmin vastaaja käytti eri medialähteitä rikosuutisten seuraamiseen, sitä todennäköisemmin hän myös koki väkivaltarikollisuuden lisääntyneen. Lisäksi raportissa havaitaan, että toimeentulovaikeudet, aiemmat uhrikokemukset, alempi koulutustaso, korkea ikä, ja sukupuoli (naiset kokivat miehiä todennäköisemmin väkivallan lisääntyneen) nousivat esiin selittävinä tekijöinä.

On myös mahdollista pohtia kriminologisen teoriakeskustelun yhteydessä viime vuosina entistä enemmän esiin nousseen niin sanotun herkistymiseffektin roolia. Herkistymiseffektillä tarkoitetaan sitä, että tekoja, joita ei ole välttämättä aiemmin pidetty väkivaltana, nähdään nykyään todennäköisemmin väkivallan muotona. Yhtenä esimerkkinä tästä on havainto siitä, että fyysisen väkivallan taso on pysynyt Suomessa pitkään vakaana, mutta väkivallan uhkailukokemusten määrä sen sijaan on lisääntynyt viime vuosina.

Yhteiskunnallisen turvallisuuspuheen lisääntyessä onkin tärkeää muistaa, että koettuun turvallisuuteen vaikuttavat lukuisat eri seikat ja rikollisuuden rooli on vain yksi osa suurempaa kokonaisuutta. Tämä tulisi pitää mielessä pohdittaessa keinoja ja ratkaisuja turvallisen ja vakaan yhteiskunnan ylläpitämiseksi. ■

Kirjoittaja on yliopistolehtori ja työskentelee Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa Helsingin yliopistossa.

LÄHTEET:

Beck, Ulrich (1986). *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne.* Suhrkamp, Frankfurt am Main.

Danielsson, Petri & Näsi, Matti (2018) *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2017: kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 31/2018*

Furedi, Frank (1998). *Culture of Fear. Risk-Taking and the Morality of Low Expectation.* Cassell, London.

Holkeri, Emma, Peltoniemi, Nea & Alvesalo-Kuusi, Anne (2018) *Turvallisuuspuhe lisääntynyt lainsäädäntötyössä. Haaste 4/2018.*

Näsi, Matti, Danielsson, Petri, Aaltonen, Mikko & Lehti, Martti (2018) *Pahoinpitely ja ryöstörikokset. In Rikollisuustilanne 2017 Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 29/2018.*

Näsi, Matti, Tanskanen, Maiju, Haara, Paula, Reunanen, Esa, & Kivivuori, Janne (2018) *Väkivallan kokemus ja rikostiedon lähteet. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 30/2018*

Räsänen, Pekka, Näsi, Matti & Sarpila, Outi (2012) *Old and new sources of risk: a study of societal risk perception in Finland. Journal of Risk Research 15(7):755–769*

Smolej, Mirka & Kivivuori, Janne (2008) *Crime News Trends in Finland: A Review of Recent Research. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention 9, 202–219.*

Vuorensyrjä Matti & Fagerlund Monica (2018) *Poliisibarometri 2018 : kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta.*

Valtioneuvoston julkaisuja (2019) *Mahdollisuudet Suomelle. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:1.*

Lähiöt mainettaan rauhallisempia

Tutkimushavaintoja ja keskustelua turvattomuuden kokemuksesta

Asuinympäristö on arkielämän ja hyvinvoinnin näyttäjä. Aiempien tutkimusten mukaan turvallisuutta pidetään yhtenä sen ratkaisevimmista piirteistä. Laajassa mielessä asuinympäristön turvallisuuden piiriin voidaan lukea esimerkiksi liikenneturvallisuus, mutta kaupunkikriminologinen turvallisuustutkimus keskittyy pitkälti väkivaltaan, sen pelkoon ja niin sanottuihin sosiaalisiin häiriöihin. Voidaan myös erottaa koettu turvattomuus ja tilastolliset riskit, joiden suhteesta on käyty keskustelua jo vuosikymmeniä.

Hahmottelen tutkimuskirjallisuuden perusteella niitä tekijöitä, jotka voivat tuottaa koettua turvattomuutta naapurustotasolla. Nojaan erityisesti parin vuoden takaiseen väitöskirjaani (Kemppainen 2017) ja siinä esiteltyyn kirjallisuuteen. Tuon lopuksi esiin **Zygmunt Baumanin** kriittistä ajattelua aiheesta. Tarkemmat lähdeviitteet löytyvät väitöskirjan yhteenvedosta (ks. luvut 3.3 ja 6).

VÄKIVALLAN JA SOSIAALISTEN HÄIRIÖIDEN MAANTIEDETTÄ

Kaupunkisosiologian ja -kriminologian klassisesta teoriasta ammentava koetun turvat-

tomuuden tutkimus on pitkälti keskittynyt asuinalueiden väliseen vaihteluun rikollisuudessa ja sosiaalisissa häiriöissä. Joillakin alueilla sattuu ja tapahtuu enemmän kuin toisilla. Tämän tietävät myös kaupunkiseudun asukkaat, jotka osaavat tyypillisesti heti nimetä lintukodot ja villimmät alueet. Sosiaalisilla häiriöillä (engl. social disorder) tarkoitetaan tässä kirjallisuudessa tiettyjä kaupunkitilan kannalta olennaisia normien, järjestyssääntöjen tai lakien rikkomuksia: julkinen juopotelu, vandalismi, huumeiden käyttö ja kauppa, roskaaminen ynnä muut vastaavat.

Perimmäisenä ajatuksena tässä tutkimuslinjassa on, että etenkin julkisten paikkojen väkivaltarikollisuus ja sosiaaliset häiriöt kasvattavat uhriksi joutumisen riskiä, mikä puolestaan heijastuu turvattomuuden kokemukseksi. Tutkimusnäyttö on kuitenkin osin epä johdonmukaista, eikä esimerkiksi alueellisen rikostason yhteys koettuun turvattomuuteen ole lainkaan selvä. Sosiaalisten häiriöiden osalta näyttö on selvempää, joskaan ei kiistatonta.

On tutkittu myös laajemmin asuinalueiden eri ominaisuuksien merkitystä koetun turvattomuuden taustalla. Arkiymmärryksen tasolla

monia asuinympäristön piirteitä saatetaan pitää vaaran tai ainakin epämukavuuden merkkeinä. Tällaisia merkkejä voivat olla, omasta sosiaali- ja kulttuuritaustasta riippuen, esimerkiksi kaupungistumisaste tai urbaanisuus, etninen tai kulttuurinen monipuolisuus, asukasvaihtuvuus, sosioekonominen huono-osaisuus tai vaikkapa suuri nuorison osuus. Näiden tekijöiden roolista koetun turvattomuuden taustalla löytyy myös jonkinasteista näyttöä.

KESKUSTELUA VÄLITTÖMÄSTÄ LÄHIYMPÄRISTÖSTÄ

Kirjallisuudessa on esitetty kiinnostavia havaintoja ja ajatuksia vielä mikrotasoisemman ympäristön roolista. Ymmärrettävästi sellainen välitön ympäristö, joka sisältää ilmeisiä väijymis- tai piilopaikkoja, estää näkyvyyden eikä tarjoa pakoreittejä koetaan turvattomaksi. Esimerkiksi heikosti valaistu tunnelimainen tila on tässä mielessä hankala. Jos tunnelin suulla on vielä sopivasti puskamaista eli tiheää ja matalaa kasvillisuutta, niin ainekset turvattomuutta tuottavaan lähiympäristöön ovat kasassa. Sukupuolen rooli on tietenkin ilmeinen, sillä har-

voinpa naiset käyvät miesten kimppeun julkisilla paikoilla.

Toinen lähiympäristön kannalta kiinnostava teema on julkinen liikenne ja erityisesti metro- ja juna-asemat. Monista maista on näyttöä, että asemien ympäristöt ovat sosiaalisten häiriöiden keskittymiä ja ne koetaan turvattomiksi. Tämä taas saattaa vähentää julkisen liikenteen käyttöä.

Mikrotason tekijöistä voidaan mainita vielä asuintalon lähiympäristön talokorkeus. Kansainväliset tutkimukset eivät ole löytäneet selvää näyttöä talokorkeuden ja koetun turvattomuuden yhteydestä, mutta suomalaisten tutkimusten mukaan korkeiden talojen muodostama asuinympäristö on yhteydessä turvattomuuteen.

Esittelen seuraavaksi aivan lyhyesti väitöskirjani päätulokset, jotka liittyvät osaksi tässä käsiteltyä kirjallisuutta.

LÄHIÖIDEN HUONO MAINE ON LIIOITELTU

Kun puhutaan epäviihtyisistä tai turvattomista asuinympäristöistä, monelle tulevat mieleen lähiöalueet. Näyttää kuitenkin siltä, että lähiöiden huono maine on kovasti liioiteltu. Vertasin väitöstutkimuksessani Helsingin seudun aineistoilla 1960- ja 1970-lu-

vulla rakennettuja lähiöitä muihin kerrostaloalueisiin sosiaalisten häiriöiden osalta. Tulos oli, että lähiöissä tosiaan on häiriöitä jossakin määrin enemmän kuin vertailualueilla, mutta ero oli käytännössä varsin pieni. Eron syyksi paljastui se, että lähiöissä on enemmän sosio-ekonomisesti huono-osaisesta väestöä kuin vertailualueilla, mikä taas on yksi aiemman kirjallisuuden tunnistamista sosiaalisten häiriöiden riskitekijöistä.

Sosiologin kriittinen huomautus on kuitenkin tässä välissä paikallaan, jotta vältetään vääristyneet tulkinnat. On syytä suhtautua kriittisesti ajatusmalleihin, jotka syöllistävät huonoon asemaan päätyneitä omasta tilastaan tai kaupunkitilan häiritsemisestä. Yhteiskunnan rakenteethan tunnetusti asettavat yksilöt epätasaarvoiseen asemaan elämässä avautuvien mahdollisuuksien suhteen. Yhteiskunnallista ymmärrystä dominoi kuitenkin pitkälti taloustiede, jonka yk-

silökeskeisen ajattelun myötä tämä perustason tieto jää nykyisin varsin vähälle huomiolle. Lisäksi on syytä muistaa, että kaikilla asukkailla on lähtökohtaisesti oikeus kaupunkitilaan eikä sen ”sosiaalinen siivoaminen” ole ratkaisu vaan enemmänkin osa ongelmaa.

SOSIAALINEN SEKOITTAMINEN TOIMII

Sosiaalinen segregatio on perinteinen huoli kaupunkipolitiikassa ja -tutkimuksessa. Sillä tarkoitetaan epätoivotavaksi katsottua kehityskulkua, jonka myötä asuinalueet alkavat erottua toisistaan väestörakenteen osalta. Sosiaalisessa segregaatiossa väestön sosio-ekonominen rakenne (luokkarakenne; koulutus, työmarkkina-asema, tulot) määrittää eroja, jolloin syntyy esimerkiksi työväen vs. porvariston, työttömien vs. työssäkäyvien, rikkaiden vs. köyhien alueita tai korkeasti vs. matalasti koulutettujen alueita.

Eräs tapa yrittää ehkäis-

tä sosiaalista segregatiota ja sen seurauksia on niin kutsuttu sosiaalisen sekoittamisen politiikka, jota esimerkiksi Helsingin kaupunki on harjoittanut jo 1960-luvulta lähtien. Lähtökohtana Helsingin poliitikalle oli Siilitien alueen varhaisvuosien nuorisolevottomuuksissa, jotka tulkittiin – nykykatsannossa hieman yllättävästi – luokkanäkökulmasta. Pohdintojen ja selvitysten lopputulos oli, että jatkossa haluttiin välttää yksinomaan julkista vuokratantaa sisältävien alueiden rakentamista, jotta yhteiskuntarauha säilyisi. Myöhemmin asiaa on perusteltu myös tasa-arvonäkökulmilla.

Tukeva näyttö sekoittamisen seurauksista on kuitenkin vähäistä. Niinpä tutkin väitöskirjassani, missä yhteydessä asuinalueen hallintasuhterakenne on sen väestön sosiaaliseen taustaan ja edelleen mitä tämä kaikki merkitsee paikallisen sosiaalisen elämän kannalta: tuottaako sekoitettu

hallintasuhterakenne rauhaa ja järjestystä vai ei?

Suomalaisia 1960- ja 1970-luvulla rakennettuja lähiöitä edustava aineisto osoitti, että arkijärki osuu tässä asiassa oikeaan: vuokravaltaisemmillä alueilla on enemmän matalassa sosio-ekonomisessa asemassa olevaa väestöä; tämä yhteys on kyseenalaistettu alan aiemmassa tutkimuksessa, minkä vuoksi tulos on tärkeä ilmeisyydestään huolimatta. Lisäksi havaittiin, että huono-osaisen väestörakenteen alueilla asukasyhteisön on vaikea ylläpitää rauhaa ja järjestystä tuottavia pelisääntöjä, mistä on lopputuloksena sosiaalisten häiriöiden yleisyys. Tässä mielessä sosiaalinen sekoittaminen näyttää täyttävän ne odotukset, joiden varaan se aikanaan rakennettiin.

JUNA- JA METROASEMIEN LÄHIALUEET KOETAAN TURVATTOMIKSI

Yhtenä väitöstutkimuksen teemana oli vielä koetun turvattomuuden vaihtelu Helsingin peruspiirien välillä. Havaittiin, että koettu turvattomuus oli yleisintä sellaisilla asuinalueilla, joita luonnehtivat sosio-ekonominen huono-osaisuus, sosiaaliset häiriöt ja lisäksi metro- tai juna-aseman läheisyys. Tässä mielessä tutkimus tuotti Suomen oloihin soveltuva lisänäyttöä teemoista, joista on osin ristiriitaista aiempaa kansainvälistä kirjallisuutta.

BAUMANIN AJATUKSIA TURVALLISUUDEN PETOLISESTA HOUKUTUKSESTA

Haluaisin lopuksi tuoda hie- man erilaisen näkökulman turvallisuuskeskusteluun ottamalla lähtökohdaksi kaksi vuotta sitten edesmenneen sosiologi Zygmunt Baumanin ajatuksen turvallisuuden ulot- ➔

Huoli asuinalueen turvallisuudesta on sopivan konkreettinen, jolloin se toimii ikään kuin venttiilinä tai kanavana, jonka kautta käsitellään yleisempää, vaikeasti hahmotettavaa turvattomuutta.

→ tuvuuksista ja merkityksestä nyky-yhteiskunnassa (2001, 77–78; 161).

Bauman esittää, että turvattomuutta voidaan lähestyä kolmen eri ulottuvuuden kautta:

- 1) ruumiillinen koskemattomuus, perheen ja omaisuuden turvaaminen – '(un)safety'
- 2) tulevaisuus: riskit, varmuus, ennustettavuus – '(un)certainty'
- 3) sosiaalinen turvaverkko, hyvinvointivaltio – '(in)security'.

Kaupunkitutkimuksen tapa lähestyä turvallisuutta on kriminologinen ja keskittyy lähinnä näistä ensimmäiseen eli yksilön ja omaisuuden suojaan. Baumanin aikalaisdiagnostinen kritiikki tuo hyvää vastapainoa tälle hieman yksiulotteiselle ajattelulle. Hän nimittäin esittää, että ajallemme tyypillinen epämääräinen turvattomuuden kokemus on syntyjään moniulotteinen eikä kerro tosiasiaa niinkään esimerkiksi asuinalueen tilasta, vaan yleisemmästä epävarmuudesta tulevaisuuden suhteen ja erilaisten turvaverkkojen koetusta heikkenemisestä.

Huoli asuinalueen turvallisuudesta on sopivan konkreettinen, jolloin se toimii ikään kuin venttiilinä tai kanavana, jonka kautta käsitellään yleisempää, vaikeasti hahmotettavaa turvattomuutta. Tilanteesta tekee Baumanin mukaan erityisen ongelmallisen se, että sitä voidaan hyödyntää poliittisesti: nostamalla asuinympäristö turvallisuusongelmaksi vastataan tehokkaasti mutta yksipuolisesti

piilevään tarpeeseen käsitellä monimutkaisempaa turvattomuuden kokemusta. Tällöin voidaan vyöryttää yhtäältä konservatiivista lain ja järjestyksen politiikka ja toisaalta liberaalia turvaverkkojen ja sääntelyn purkua.

Ajatteltavaa tässä on yllin kyllin myös kaikille, joita kiinnostaa aikamme suomalaisen yhteiskunnan ymmärtäminen. Samalla se muistuttaa kaupunkitutkijoita ja käytännön toimijoita siitä, että kaupunki on paljon muutakin kuin mitä ensi silmäyksellä näyttää. Kyse on jossakin mielessä tekstistä ja kuten lukemisenkin tapa-

uksessa, lukija tuo lopulliseen tulkintaan paljon sellaista, mikä ei suoraan kumpua sanoista. Niinpä asuinalueen turvallisuuskin on aihe, jota ei voi jättää kriminologien tai kaupunkitutkijoiden määrittämäksi. Lopulta sen merkitys ratkeaa siitä käytävässä keskustelussa, johon tämäkin julkaisu tuo oman panoksensa. ■

Kirjoittaja on VTT ja tutkijatohtori Kaupunkitutkimusinstituutti URBA-RIAssa Helsingin yliopistossa.

Kemppainen, Teemu (2017) *Disorder and insecurity in a residential context. A study focusing on Finnish*

suburban housing estates built in the 1960s and 1970s. City of Helsinki, Research series, 2017:2. (<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/185903/disorder.pdf>)

Bauman, Zygmunt (2001) *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge, Polity.

Lähiöiden yhteisöllisyyden paradoksi

Lotta Junnilainen on tutkinut vuokratulovaltaisia lähiöitä, jotka nähdään tavallisesti vain ongelmana. Helsingin yliopistossa helmikuussa tarkastettu väitöskirja *Lähiökylä* kuvaa yhteisöllisyyden paradoksia, eli ulkopuolisten sinnikästä tarvetta tehdä yhteisöllisempiä alueista, jotka asukkaiden mielestä ovat jo sellaisia. Lähiökylä perustuu viisi vuotta kestäneeseen etnografiseen tutkimukseen kahdesa suomalaisessa lähiössä, joista 1970-luvulta lähtien on rakennettu kuvaa vääranlaisten ihmisten asuinpaikkoina. Tutkimus on tehty alueiden elämää havainnoimalla ja asukkaiden arkeen osallistumalla.

Junnilaisen tutkimus osoittaa, miten erilaisin tavoin paikka vaikuttaa ihmisten elämään. Se vaikuttaa alueiden sosiaalisen elämän kautta, mutta myös sen kautta, millaisiksi ulkopuoliset kuvittelevat alueet

ja niillä asuvat ihmiset. Lähiöiden elämää leimaa niukkuus, mutta myös yhteisöllisyys, joka syntyy osana alueiden arkea. Jokapäiväiset kohtaamiset, naapuriapu ja alueista kerrotut tarinat synnyttävät kokemusta alueesta kylänä, joka kuuluu "meille", alueen asukkaille.

Väitöskirja on myös kuvaus eriarvoisuudesta 2010-luvun Suomessa: paikoista, joissa yhteiskunta vaikuttaa muuttuneen huonompaan suuntaan ja joissa tulevaisuus tuntuu epävarmalta. Eriarvoisuudessa on kyse tuloeroja monimutkaisemmista ja hienovaraisemmista asioista. Luokkaerot eivät ole Junnilaisen mukaan historian jäännös, vaan elettyjä eriarvoisuutta tuottavia todellisuuksia. /RK

Junnilainen, Lotta (2019) Lähiökylä – tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta. Vastapaino.

Rikksentorjunnan näkökulma rakennetun ympäristön suunnitteluun

Tuore rikksentorjuntakatsaus käsittelee rikksentorjunnan mahdollisuuksia lähiympäristön turvallisuuden parantamisessa ja antaa suosituksia rikksenehkäisyn näkökulman ottamisesta huomioon suunnitteluprosesseissa. Olennaista on myös kuulla asukkaita monin keinoin suunnittelun eri vaiheissa ja tukea asukkaiden omaa toimintaa lähiympäristönsä turvallisuuden eteen.

Päivittäin käytetyn lähiympäristön koettu turvallisuus vaikuttaa olennaisella tavalla ihmisten hyvinvointiin. Rikollisuutta, vahingontekoa ja järjestyshäiriötä sekä niihin liittyvää turvattomuudentunnetta voidaan vähentää suunnittelun keinoin. Ympäristö vaikuttaa osaltaan rikostilaisuuksien syntymiseen sekä välinpitämättömyyden ilmapiiriin ja turvattomuudentunteen kokemiseen.

Erilaisilla rakennetun ympäristön ratkaisulla voidaan kannustaa ihmisiä liikkumaan, viihtymään ja kohtaamaan toisiaan. Turvallinen rakennettu ympäristö kannustaa eri ihmisiä käyttämään kaikille yhteistä julkista tilaa, kuten katuja ja puistoja. Luonnollinen valvonta lisää turvallisuutta ja turvallisuudentunnetta. Turvallisuus on myös luottamusta toisiin ihmisiin ja ympäristöön ja yhdessä tekemistä ja yhteisöön kuulumista. Luottamus rakentuu posi-

tiivisista kohtaamisista, jolloin olonsa voi kokea turvalliseksi myös tuntemattomien seurassa. Rikksentorjunnan keinovalikoima lähiympäristön hyvinvoinnin ja turvallisuuden parantamisessa ulottuu rikostilaisuuksien vähentämisestä ihmisten osallistamiseen.

Rikksentorjuntaneuvosto etsi loppusyksyllä verkkokyselyn kautta sellaisia toimintamalleja, joilla voidaan lisätä turvallisuudentunnetta naapurustoissa ja asuinalueilla. Ilmoitettuja malleja esitellään katsauksessa, esimerkiksi osallistuvan budjetoinnin malleja, asukaslähtöistä suunnittelua ja ennakkoluuloja vähentävää toimintaa.

Lisäksi katsauksessa esitetään suosituksia, miten rikksentorjunnan näkökulma ja asukkaiden näkemys turvallisesta lähiympäristöstä otetaan mukaan rakennetun ympäristön suunnittelussa. Suositukset käsittelevät myös sitä, miten asukkaiden yhteisöllisellä toiminnalla voidaan

parantaa turvallisuutta.

Konkreettisia suosituksia ovat esimerkiksi poliisin lausunnon pyytäminen rikksenehkäisyn näkökulmasta suunnitteluprosessissa ja alueellisen turvallisuussuunnittelutyöryhmän asiantunteumuksen kuuleminen. Kuntia kannustetaan kehittämään ja ottamaan käyttöön uusi toimintatapoja asukkaiden osallistamiseksi viihtyisän ja turvallisen asuin ympäristön tuottamiseen. Eri toimijoita kannustetaan tukemaan eri tavoin hyvää naapuruuutta ja järjestämään yhteisiä tapahtumia. Asuinalueilla esiintyvien ristiriitojen ehkäisyyn ja ratkaisuun suositellaan dialogisia menetelmiä.

LÄHIYMPÄRISTÖ 2.0 -HANKKEEN LOPPU-RAPORTTI TULOSSA

Rikksentorjuntakatsauksessa on hyödynnetty valtioneuvoston vuoden 2018 selvitys- ja tutkimussuunnitelman mukaisen Lähiympäristö 2.0

-hankkeen työtä. Hankkeen piakkoin ilmestyvä loppuraportti esittelee turvalliseksi koetun lähiympäristön ohjauksen ja suunnittelun nykytilaa sekä suosituksia. Hankkeen päätavoitteena oli tuottaa lähiympäristön suunnitteluperusteita ja esimerkkejä strategisista ja operatiivisista ohjaukeinoista, joiden avulla voidaan lisätä lähiympäristön turvallisuutta, koettua turvallisuutta ja rikosten ennaltaehkäisyä. Sen ovat toteuttaneet yhteistyössä Teknologian tutkimuskeskus VTT, Aaltoyliopisto, Helsingin yliopisto ja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö. ■

Rikksentorjunnan mahdollisuudet lähiympäristön turvallisuuden parantamisessa. Rikksentorjuntakatsaus 2018. Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita 2019:10. www.rikksentorjunta.fi

■ OLLI POUTANEN, MARKETTA KYTTÄ & AIJA STAFFANS

Testissä virtuaalinen turvallisuuskävely

Suunnittelulla voidaan parantaa rakennetun ympäristön tosiasiallista ja koettua turvallisuutta, ehkäistä väkivaltaa ja muita rikoksia sekä asuinalueilla että julkisissa ja puolijulkisissa kaupunkitiloissa. Valtioneuvoston rahoittaman Lähiympäristö 2.0 -hankkeen tavoitteena oli tuottaa suunnitteluperusteita ja esimerkkejä suunnittelun strategisista ja operatiivisista ohjauskeinoista, joiden avulla voidaan lisätä lähiympäristön turvallisuutta ympäristön laadun avulla. Osana hanketta kokeiltiin virtuaaliympäristöä turvallisuuskävelyn järjestämisessä.

Yksi hankkeen osakokonaisuuksista oli arvioinnin ja osallistamisen toimitavat. Tehtävänä oli testata ja kehittää turvallisuusarviointiin ja vuorovaikutukseen sopivia menetelmiä. Valitsimme lähempään tarkasteluun turvallisuuskävelymenetelmän digitalisoinnin ja siihen

liittyvät mahdollisuudet asemakaavoprosessissa. Tietääksemme virtuaalisia turvallisuuskävelyjä on aikaisemmin toteutettu rakennushankkeiden osana, mutta ei aluetasolla.

Turvallisuuskävely voidaan nähdä johdannaisena 1980-luvulla Pohjoismaissa kehitetystä gatur-menetelmästä, jota käytetään asuinalueiden laadun arvioinnissa. Turvallisuuskävelyn tavoitteena on jakaa tietoa asukkaiden ja viranomaistahojen välillä kohdealueella järjestettävän kävelyn ja keskustelutilaisuuden avulla. Kävelyllä kuullaan mahdollisimman laaja-alaisesti erilaisia ihmisryhmiä, kartoitetaan heidän turvallisuuden kokemuksiaan ja dokumentoidaan konkreettisia kehittämissuhteita alueen parantamiseksi. Myöhemmin toteutetaan seurantakävely, jolla todetaan tehdyt korjaustoimenpiteet ja niiden vaikutus.

Kävely toteutetaan etukäteen määritellyä reittiä. Yleensä turvallisuuskävelyillä kerätään kommentteja erityisistä reitin varrelta valituista pysähdyspaikoista ja niiden lähiympäristöstä. Kävelyn päätteeksi kävelyn suorittanut ryhmä tai ryhmät kokoontuvat sisätilaan, jossa lomakkeiden avulla kerätään tietoa osallistujien turvallisuuden kokemuksista yleisellä tasolla.

TAPAUSTUTKIMUKSENA OLI VANTAAN MYYRMÄEN HANKE

Turvallisuuskävelymenetelmän testiä varten etsittiin käynnissä olevaa hanketta, jossa joukkoliikenteen solmukohtaan, aseman yhteyteen, suunnitellaan uusia asumisen ja kaupan palveluja. Tutkimustapaukseksi valikoitui Myyrmäen keskustahanke, jossa suunnitellaan asuinkerrosten kortteleita sekä liike- ja palvelutiloja.

Testi osoitti, että turvallisuuden kokemusta ei ole helppo tavoittaa virtuaaliympäristön avulla. Turvallisuuden kokemuksen sijaan korostuivat viihtyisyyteen liittyvät kommentit.

Kohde sijaitsee Vantaalla, Kehäradan varressa, Myyrmannin ja Myyrinpuhoksen kauppakeskusten tuntumassa.

Turvallisuuskävelyn reitin määrittelyssä tausta-aineistona hyödynnettiin Myyrmäki-kyselyä, Myyrmäen julkisen ulkotilan yleissuunnitelmaa ja Myyrmäen kaavarungon osallistumis- ja arviointisuunnitelmaa. Myyrmäki-karttakyselyssä epämiellyttäviksi koettuja paikkoja Myyrmäen keskustassa olivat mm. asema-aukio eli Punamultatori, vilkkaan markkinatorin, Paalutorin, pysäköintialueeseen rajoittuva osa ja Paalukylänpuisto. Virtuaalisen turvallisuuskävelyn reitti ohjelmoitiin kulkemaan näiden paikkojen kautta.

Virtuaaliympäristönä toimi Aalto-yliopiston Otaniemessä sijaitseva 3D CAVE-virtuaalitala ja Myyrmäen keskustan julkisen ulkotilan suunnittelussa käytetty virtuaalimalli. Malli oli laadittu Unity 3D-pelialustalle. Turvallisuuskävelytyöpajan tavoite oli menetelmän testaaminen yhdessä turvallisuusalan asiantuntijoiden kanssa. Tulevaan Myyrmäen keskustaan sijoittuva turvallisuuskävely muodosti työpajan osallistujille jaetun kokemuksen, joka mahdollisti menetelmän laadullisen arvioinnin ja kehittämisen.

Työpajassa osanottajat jaettiin neljään työryhmään. Jokaisessa ryhmässä oli tutkimustiimiin kuuluva vetäjä. Osa tutkimusryhmästä havainnoi tilaisuutta ja teki muistiinpanoja tilaisuuden aikana.

Aineiston analyysissa luokittelimme turvallisuuskävelyn aikaisia kommentteja hankkeessa tunnistettujen turvallisen ympäristön suunnitteluperiaatteiden alle. Tavoitteena oli selvittää, missä määrin virtuaaliympäristö tukee Lähiympäristö 2.0 -hankkeessa tunnistettujen suunnitteluperiaatteiden arviointia. Suunnitteluperiaatteiden joukko muodostettiin tunnetuista periaatteista, jotka pohjautuvat kriminologian ja kaupunkisuunnittelun

tutkimuskirjallisuuteen sekä tapaustutkimuksiin.

VIRTUAALIMALLISSA ON SEKÄ HYVIÄ ETTÄ HUONOJA PUOLIA

Tutkimuksen tuloksena totesimme, että virtuaaliympäristö tukee keskustelua turvallisen ympäristön suunnitteluperiaatteista, sillä määriteltyjä periaatteita pystyttiin työpajassa arvioimaan varsin kattavasti. Arvioinnissa päästään syvemmälle tasolle lisäämällä tarkasteluun täydentävää tietoa esimerkiksi alueen väestöjakauman monipuolisuudesta, asuntotyyppien sekoittamisesta ja sosiaalisten tarjoumien tyypeistä. Käytännössä virtuaalitalan kolmella näytöllä voisi sopivissa kohdin esittää rinnakkain täydentävää tietoa, joka valottaa tarkasteltavaa kohdetta tai ilmiötä eri näkökulmista. Asukkaiden, suunnittelijoiden, kaavoittajien, poliisin, palo- ja pelastusviranomaisten ja ylläpidon edustajien läsnäolo on tilaisuuksissa eduksi.

Testi osoitti, että turvallisuuden kokemusta ei ole helppo tavoittaa virtuaaliympäristön avulla. Myyrmäen turvallisuuskävelyssä turvallisuuden kokemuksen sijaan korostuivat viihtyisyyteen liittyvät kommentit. Mallia pidettiin kliinisenä ja elämän rosoisuus nähtiin poissaolevana. Ihmiskohtaamisten ja äänimaiseman puuttuminen häiritsi immersiota. Mallien hyödyntämisen rinnalla suosittelimme hyödynnettävän kohdekäyntejä, jos mahdollista, sekä videoita ja valokuvia.

Menetelmän esteettömyydestä totesimme, että virtuaalisesti toteutettu kävely parantaa liikuntarajoitteisten ihmisten osallistumista, mutta estää tai heikentää näkö- ja kuulovammaisten mielekästä osallistumista kohdeympäristön arviointiin. Virtuaalisen turvallisuuskävelyn vahvuus on menetelmän hyödyntäminen suunnittelun apuna ennen, kuin rakennetussa ympäristössä on mahdollista järjestää kävelyä.

Myyrmäen turvallisuuskävelytyöpajat kokoontuivat Aalto-yliopiston 3D CAVE -virtuaalitalassa.

Menetelmän jatkokehittämisessä olennaista on viedä työskentely hankesuunnittelun yhteyteen. Myyrmäen turvallisuuskävely toteutettiin irrallaan suunnitteluhankkeesta, joten kokemusta menetelmän vaikuttavuudesta suunnitteluun ei voitu arvioida. Suunnittelun yhteydessä tapahtuvassa arvioinnissa huomiota tulee kiinnittää siihen, että virtuaalimallia pystytään pitämään ajantasaisena ja virtuaalimallin avulla kerätyt kommentit saadaan tehokkaasti siirrettyä suunnittelijoiden tietoon. ■

Kirjoittajat työskentelevät Aalto-yliopistossa.

■ TEKSTI JA KUVA: IINA JUNTUNEN

Turvallisuuskävelyllä nuori voi vaikuttaa arkiympäristöön

Nuoret viettävät paljon aikaa ulkona ja heillä on usein hyödyllistä tietoa ja kehitysideoita, joita aikuiset eivät tule ajatelleeksi. Yksi tapa selvittää niitä on nuorten turvallisuuskävelyt, joita Aseman Lapset ry järjestää esimerkiksi kaikilla Walkers-bussin toiminta-alueilla. Osallistuin kävelylle Vantaan Myyrmäessä.

Saavun junalla Myyrmäkeen ja suuntaan Paalutorin laidalle linja-autosta nuorisokahvilaksi muutetulle Walkers-bussille. Kuten bussin toiminnassa muutenkin, myös turvallisuuskävelyillä on aina mukana alueen toimijoita. Tällä kertaa kävelylle osallistuu Aseman Lasten työntekijöiden lisäksi nuorisotyöntekijöitä alueen nuorisotalolta, erityisnuorisotyöstä, Nuorisotyö raiteilla -hankkeesta sekä kirjaston järjestyksenvalvoja.

Sisällä bussissa neljä kahdeksaluokkalaista nuorta odottelee tilaisuuden alkamista. Bussin työntekijä **Samuel Meijer** huolehtii, ettei kävelylle lähdetä nälkäisinä ja tarjoilee karjalanpiirakoita, hedelmiä sekä kahvia ja teetä.

Käymme läpi esittelykieroksen, jonka jälkeen bussin työntekijät **Mika Rouvinen** ja **Taina Viikari** ohjeistavat kävelyn tarkoituksesta ja kuluista. Ideana on, että nuoret pääsevät kertomaan alueella työskenteleville aikuisille, mitkä paikat he kokevat turvalliseksi ja mitkä paikat turvottomiksi. Reitti on suunniteltu nuorille suunnatun ennakkokyselyn pohjalta. Myyrmäessä kyselyyn vastasi 49 nuorta bussilla ja alueen kouluissa.

Vetäjät jakavat meille kartat, joihin reitti on merkitty: nuorisotila Arkki, asemanseutu, Artsinpolun kallioid, kirjasto, kauppakeskus Myyrmanni ja Kilterin koulun piha. Jokaisessa paikassa pysähdytään keskustelemaan nuorten kyselyyn kirjaamista huomioista ja mietitään yhdessä, miten

aluetta voisi kehittää viihtyisämmäksi. Nuoria pyydetään ottamaan kuvia, jotta kävelystä voidaan koota myös näyttely alueelle.

Ennen liikkeelle lähtöä yksi nuori liittyy vielä seurueeseen.

MIKSI NUORTEN TURVALLISUUSKÄVELYJÄ?

Käveleminen ja valokuvaminen tarjoavat nuorille toiminnallisen tavan vaikuttaa omaan arkiympäristöön. Nuorten kuulemisen lisäksi heitä herätellään pohtimaan myös oman toiminnan merkitystä alueen turvallisuuteen ja viihtyisyyteen. Aikuiset tukevat ajatusten sanoittamisessa ja oivallusten syntyemisessä.

Ensimmäistä kertaa kävelylle osallistuva Nuorisotyö raiteilla -hankkeen työntekijä **Emma Kallunki** kertoo, että turvallisuudesta puhuminen on omassa työssä arkea. Kävelyllä asiat kuitenkin konkretisoituvat eri tavalla.

Poliisi ei tällä kertaa ehtinyt mukaan mutta yleensä siihen pyritään. Poliisi voi rikostilastojen valossa oikoa mahdollisia vääristyneitä huhupuheita.

– Nuorten keskuudessa monet huhut lähtevät helposti paisumaan ja näin aiheutuu turhia pelkoja, Samuel Meijer valaisee.

PÄIHITYNEET AIKUISET AIHEUTTAVAT TURVATTOMUUTTA

Myyrmäessä asemanseutu korostuu nuorten vastauksissa turvattomana paikkana. Turvattomuuden tunnetta aiheuttaa erityisesti aikuisten päihteiden käyttö ja siitä seu-

raava rauhattomuus. Päihtyneet aikuiset voivat käyttäytyä arvaamattomasti ja ovat siksi pelottavia. Nuoret kertovat esimerkiksi epämiellyttävästä huutelusta. Myös pelko väkivallasta ja ryöstetyksi tulemisestä toistuu vastauksissa.

Turvallisiksi puolestaan koetaan paikat, joissa on turvallisia aikuisia: kauppakeskus Myyrmanni, kirjasto ja Nuorisotila Arkki.

– Arkissa on nuorisotyöntekijöitä, jotka pitävät huolen, että meillä on siellä kaikki hyvin. Ja varmaan **Manni**, koska siellä on stevei [järjestyksenvalvojia], yksi nuorista kertoo.

Kauppakeskus Myyrmannissa toimii kaksi nuorten omaa järjestyksenvalvojaa eli nojaa, joista toiseen kävelyn lomassa viitataan tuttavallisesti etunimellä. Myyrmannin nojat käyvät säännöllisesti moikkaamassa nuoria myös Arkissa.

Kuten monilla alueilla myös Myyrmannin kävelyllä järjestyksenvalvojien merkitys korostuu. Nuoret puhuvat hyvin positiivisesti niistä järjestyksenvalvojista, jotka suhtautuvat heihin reilusti. Parhaimmillaan he kysyvät kuulumisia ja tuntevat nuoret nimeltä. Usein tällaiset aikuiset ovat myös niitä auktoriteetteja, joita lopulta kuunnellaan.

Kävelyllä kirjaston järjestyksenvalvoja muistuttaa nuoria, että aina saa tulla nykäisemään hihasta. Nuoria rohkaistaan kertomaan arjen ympäristössä kokemistaan ikävistä tilanteista aikuisille siinäkin tapauksessa, että tilanne on jo ohi.

TOIVEENA HARRASTUSMAHDOLLISUUKSIA JA AJANVIETTOPAIKKOJA

Alueesta riippumatta nuorten toiveissa toistuu harrastuksiin ja muuhun ajanviettoon liittyvät toiveet sekä erilaisten kauppojen ja ravintoloiden saaminen alueelle. Tavattomia eivät ole myöskään toiveet esimerkiksi valaistuksen tai istutusten lisäämisestä.

Myyrmäkeen nuoret toivovat muun muassa nuorisotilaa kauppakeskukseen, pysyvää Walkers-bussia tai Walkerskahvilaa, Arkkiin parempia biljardivälineitä ja sitä, että tila olisi auki joka päivä. Lisäksi toivottiin uimahallin kunnostusta, merkkivaatteiden myymälöitä sekä ”harrastuksia, jonne pääsee vaikka ne olisi jo alkanut ja ettei ne olisi kauhean kalliita”.

Päättämme kävelyn Kilterin koulun pihalle. Vetäjät varmistavat vielä, että nuoret saivat sanoa kaiken haluamansa. Kiitokseksi osallistumisesta nuoret saavat leffaliput.

Palaamme bussille, jonne löytää nopeasti parisenkymmentä nuorta. Tila täyttyy lämpimästä tunnelmasta: päivän kuulumisten vaihdosta Uno-korttien ja kahvin äärellä. ■

Aseman Lasten toiminnassa on olennaista kohdata lapsia ja nuoria sekä lisätä turvallisten aikuisten läsnäoloa heidän arjessaan. Tarvittaessa lapsille, nuorille ja heidän perheilleen tarjotaan tukea yhteistyössä eri alojen ammattilaisten kanssa. Lisäksi järjestö kouluttaa eri alojen ammattilaisia. Lisätietoa www.asemanlapset.fi

Kenelle julkinen tila kuuluu?

Kahdeksan eduskuntapuoluetta nimeää Suomen sisäisen turvallisuuden suurimmaksi uhaksi eriarvoisuuden, syrjäytymisen sekä osallisuuden puutteen (Hara 2019). Samanaikaisesti, kun syrjäytyminen ja osallisuuden puute nähdään suureksi riskiksi yleiselle turvallisuudelle, erilaisin toimenpitein kavennetaan oikeutta tai mahdollisuutta käyttää julkista tilaa.

Julkinen tila on kaikkien vapaasti käytössä olevaa tilaa, jonka käyttöön ei tarvita erillistä lupaa. Julkisen tilan tarpeellisuutta on pohdittu muun muassa demokratian toteutumisen, vuorovaikutuksen, mielipiteen muodostamisen sekä kansalaisyhteiskunnan ja vaikuttamisen näkökulmasta. (Neuvonen 2017) Julkisen tilan muuttaminen puolijulkiseksi tai yksityiseksi tilaksi oletettavasti heikentää yhteiskuntaan osallistumisen mahdollisuutta.

Useissa EU-maissa ollaan huolestuneita lainsäädännön muutoksista, joilla rajoitetaan asunnottomien julkisen tilan käyttöä (Feantsa 2018). Unkarissa asunnottomuus on kriminalisoitu ja julkisessa tilassa asuminen on kiellettyä (Walker 2018). Esimerkiksi Latvian Riiassa kehoitetaan ilmoittamaan kaikista asunnottomista poliisille, koska heidän hajunsa tulkitaan aiheuttavan julkista häiriötä. Englannissa taas henkilö voidaan tuomita ka-

dulla nukkumisesta ja kerjäämisestä. Kerjäämisen kieltäviä lakeja harkitaan muun muassa Norjassa, Ruotsissa, Kreikassa ja Tanskassa. (Feantsa)

Lainsäädännöllisten muutosten lisäksi julkisen tilan käyttöä rajoitetaan arkkitehtuurisilla ratkaisuilla, joista käytetään muun muassa nimityksiä “anti-homeless furniture” tai “hostile architecture”. Suomessa asiasta ei ole juuriakaan keskusteltu, vaikka meilläkin kaupunkiympäristössä on näkyvissä samansuuntaista kehitystä kuin monissa Euroopan maissa.

Englanninkielisille käsitteille ei ole vielä vakiintunut suomenkielisiä vastineita, mutta voidaan puhua esimerkiksi asunnottomien karkottamiseen pyrkivistä tilallisista ratkaisuista. Tällainen arkkitehtuuri on kuitenkin yleistä jo maailmanlaajuisesti. Julkisen tilan potentiaaliset levähdyspaikat rakennetaan erilaisin estein mahdottomiksi levähtämiseen. Tällä pyritään siivoa-

maan asunnottomat ja päihdeongelmaiset pois puistonpenkeiltä ja toreilta. Samalla penkkien ja muiden julkisten tilojen käytön mahdollisuudet kapenevat monilta muiltakin kuin asunnottomilta: nuorisolta, ikääntyneiltä, liikuntarajoitteisilta ja lapsilta.

ASUNNOTTOMUUS ON SUURIN RISKI ASUNNOTTOMALLE ITSELLEEN

Samaan aikaan, kun asunnottomien mahdollisuus käyttää julkista tilaa kapenee, asunnottomuus on Suomea lukuun ottamatta lisääntynyt jokaisessa EU-maassa. Tarkkaa asunnottomien määrää on mahdotonta laskea, eivätkä eri maiden tilastot eivät ole vertailukelpoisia keskenään. (Feantsa – Abbé Pierre 2017) Suomessa asunnottomien määrä on laskenut yhtäjaksoisesti viimeiset kuusi vuotta. Vuoden 2018 lopussa Suomessa oli 5482 asunnottomia. (Ara 2019). Asunnottomuus koskettaa myös rikostaustaisia henkilöitä, koska

tällä hetkellä noin kolmasosa vangeista vapautuu Suomessa asunnottomana (Rikosseuraamuslaitos 2018).

Asunnottomat ihmiset koetaan turvallisuusriskiksi muulle yhteiskunnalle, vaikka asunnottomuus on todellisuudessa suurin turvallisuusriski asunnottomalle itselleen. Esimerkiksi englantilaisen tutkimuksen mukaan asunnottomien elinikä on keskimäärin 30 vuotta matalampi kuin väestön keskimäärin (Thomas 2012, Feantsa 2016) Suomalaisessa tutkimuksessa taas on selvitetty, että ensisuojaassa yöpyvillä asunnottomilla miehillä on yli viisinkertainen kuolemanriski muuhun väestöön verrattuna, ja heistä varsinkin alle 50-vuotiaiden ylikuolleisuus on suurta (Stenius ym. 2017). Turun yliopiston sosiologian professori **Elina Pekkarinen** onkin todennut, että “jos olisi kysymys mistä tahansa muusta ihmisryhmästä, niin heille olisi mittavat kansalliset terveysohjelmat. Mutta

Julkisen tilan käyttöä rajoittavat ja asunnottomien karkottamiseen pyrkivät tilalliset ratkaisut ovat yleisiä jo maailmanlaajuisesti. Esimerkiksi julkisen tilan potentiaaliset levähdyspaikat voidaan rakentaa mahdottomiksi tähän tarkoitukseen.

Julkisen tilan kaventamisen sijaan asunnottomuuteen tulisi puuttua erilaisin tuki-palveluin, ja asunnottomien äänen tulisi päästä palveluiden suunnittelussa paremmin kuuluviin. Esimerkiksi Helsingin Vaasanpuistikossa ei ole yhtäkään penkkiä, vaikka alueella liikkuu paljon ihmisiä.

koska on kysymys asunnottomista, meillä ei ole.”

Asunnottomille kasautuvien sosiaalisten ja terveydellisten riskien lisäksi yksityisen tilan puute altistaa fyysiselle väkivallalle ja hyväksikäytölle. Lisäksi se heikentää mahdollisuutta huolehtia vähäisestä omaisuudesta. Asunnottomiin kohdistuu myös torjuntaa ja halveksuntaa. (Siegel 2018)

CASE RUUSULANKATU

Suomi on tehnyt pitkäjänteistä ja monialaista työtä asunnottomuuden vähentämiseksi. Yhtenä toimenpiteenä asunnottomien asuntolat on muutettu pysyvään vuokrasopimukseen perustuviksi asumisyksiköiksi. Sininauha Oy:n erityisesti nuorille aikuisille tarkoitettu, asunto ensin -periaatetta toteuttava asumispalveluyksikkö avattiin Helsingin Töölöön vuonna 2012. Ruusulankadun asumispalveluyksikön palveluvastaava **Elina Liikanen** kertoo, että töölöläisten osake-keenomistajien ja rikos- ja

päihdekierteessä eläneiden ”tulokkaiden” oikeus töölöläiseen julkiseen tilaan oli nopeasti vastakkain.

Naapurusto vastusti asumisyksikköä sadoin palauttein. Töölöläiset olivat huolissaan muun muassa alueelle mahdollisesti pesiytyvästä rikollisuudesta, likaisuudesta, alueen asukkaiden, erityisesti lasten turvallisuudesta sekä asuntojen arvojen laskusta. Ruusulankatu 10:n asukkaat nähtiin levottomana ryhmänä, jonka ei katsottu sopivan töölöläiseen kulttuuriin.

Hämmennystä aiheutti myös asunto ensin -periaate. Naapurusto ei ymmärtänyt, miksi asumispalveluyksikön henkilökunta ei pakottanut yksikön asukkaita päihdehoitoon. Ajatus siitä, että ihmisellä on oikeus omannäköiseen elämään, oli vieras. Liikasen mukaan naapurustolta tullut palaute ei ollut aina asiallista ja asumisyksikön kyseenalaista mainetta on lisännyt näkyvyys suurilevikkisissä medioissa.

Ruusulankadun yksikössä on tehty aktiivista naapurustotyötä mm. Hyvä naapuri-illoilla, ympäristökierroksin sekä tarjoamalla naapureille mahdollisuus tulla tutustumaan yksikköön. Asukkaille on tarjottu myös syötävää näpistelyn vähentämiseksi. Liikasen mukaan naapuruston huolet ja pelot otetaan vakavasti, eikä todellisia häiriöitä kiistetä tai väheksytä. Myös yksikön asukkaat toivovat, että kaupunki olisi turvallinen kaikille. Naapuruston kanssa on päästy jo vuoropuheluun ja positiivista palautetta on tullut esimerkiksi yksikön asukkaiden kohteliaisuudesta. Lähipoliisin mukaan vuonna 2018 alueella oli 103 ilmoitettua rikosta vähemmän kuin edellisellä vuonna, ja suunta on ollut laskeva jo usean vuoden ajan.

Asunto ensin -yksiköiden asukkaat kuitenkin kokevat herättävänsä huomiota asuin-ympäristössään. Vuosikausia kaduilla asunut ja sittemmin Mäkelänkadun asumisyksik-

köön muuttanut **Pasi** kertoo, että on tullut kadulla asuaan lukemattomia kertoja hädetyksi julkisista tiloista syyttä hyvin epäasiallisella tavalla esimerkiksi vartijoiden toimesta. Makuupussi on viety, omaisuus on varastettu ja on pitänyt nukkua reppu kengännauhoihin sidottuna. Vaikka omat avaimet asumispalveluyksikköön on kadulla asumista parempi, Pasiin mukaan asunnottomuus on jättänyt pysyvät jäljet: esimerkiksi nukkuminen on edelleen koiran unta, vaikka on oma asunto ja omat avaimet. Pasi toivoisi normaalia, tavanomaista elämää, mutta se tuntuu hankalalta, kun ympäristö koko ajan muistuttaa, ettei kuulu joukkoon. Kun pääsee oman asumisyksikkönsä kaupunginosasta pois, hengittäminen helpottuu, Pasi kertoo.

LOPUKSI

Syrjäytyminen ja osattomuus ovat sisäisen turvallisuuden riski, mutta samaan aikaan →

→ syrjäytymistä edesautetaan tekemällä julkisen tilan käyttö mahdolltomaksi. Oululaisen kunnallispolitiikon harkitsematon lausunto asunnottomista päihdeongelmaisista siivottavana ihmisroskana nosti varsin asianmukaisesti yleiseen keskusteluun sen, kenelle julkinen tila kuuluu ja millä perusteilla tätä voidaan rajoittaa.

Julkisuus niin Oulussa kuin Ruusulankadullakin ei ole ollut pelkästään negatiivinen asia, vaan se on myös edistänyt asunnottomien asiaa. Se on velvoittanut palveluntuottajat kehittämään palveluja ja tekemään yhteistyötä. Kriminaalihuollon tukisäätiön kriminaaliasiamestominnan aluekoordinaattori **Marja Lähde** kertoo, että Oulun alueen asunnottomista käytetty puheenvuoro ihmisroskasta johti siihen, että ostoskeskus Valkean katetulla kesäkadulla majailleille asunnottomille päätettiin järjestää parempia palveluita. Aiemmin asunnottomille ei ollut Oulussa päihdeiden käytöstä riippumatonta asuntotarjontaa, mutta yleisen keskustelun ansiosta sellaista nyt valmistellaan. Jatkossa asunnottomat Oulussa voivat viettää aikaansa myös päivä-aikaan asunnottomien päiväkeskuksessa, jossa on tarjolla myös ohjausta ja neuvontaa, sekä ilmainen ateria päivittäin.

Julkisen tilan kaventamisen sijaan asunnottomuuteen tulisi puuttua erilaisin tukipalveluin, ja asunnottomien äänen tulisi päästä palveluiden suunnittelussa paremmin kuuluviin. Kaupunkiympäristön suunnittelussa tulisikin pois käännättämiseen sijaan pohtia ratkaisuja, jotka houkuttelisivat ihmisiä käyttämään yhteistä julkista tilaa sosioekonomiseen asemaan katsomatta. ■

Sunikka on toimitusjohtaja ja Kivipuro vastaava ohjaaja Kriminaalihuollon tukisäätiössä.

Lähteet:

Ara (2019) *Asunnottomat 2018*.

Feantsa Roadmap – Criminalization of homelessness, www.feantsa.org

Feantsa (2018) *Youth Denounce Criminalization of Homelessness on Human Rights Day*.

Feantsa (2016) *Average Age at Death of People Who Are Homeless*.

Feantsa – Abbé Pierre (2017) *Europe and homelessness – Alarming trends*.

Hara, J. (2019) *Ylen kysely turvallisuuspolitiikasta: SDP, vasemmistoliitto, vihreät ja perussuomalaiset valmiita vähentämään hävittäjien määrää*.

Neuvonen R. (2017) *Kenelle kaupunkitila kuuluu? Kaupunkien julkiset tilat oikeuksien verkostona*.

Rikosseuraamuslaitos (2018) *AUNE – asunnottomuuden ennaltaehkäisytoimenpideohjelma*.

Siegel, D. (2018) *The Criminalization of Homelessness*.

Stenius-Ayoade A, Haaramo P, Kautiainen H, et al. (2017) *Mortality and causes of death among homeless in Finland: a 10-year follow-up study*. *J Epidemiol Community Health* 2017;71:841-848.

Thomas, B. (2012) *Homelessness kills: An analysis of the mortality of homeless people in early twenty-first century England*.

Walker, S (2018) *Hungary's homeless fear they are Viktor Orbán's next target*.

Haastattelut:

Ruusulankadun asumispalveluyksikkö (Sininauha Oy), palveluvastaava Elina Liikanen

Palveluasumisyksikkö Pessi (Sininauha Oy) asukas Pasi

Aluekoordinaattori Marja Lähde, Kriminaalihuollon tukisäätiö

Turvattom

Naisten ja miesten kert

Media luo mielikuvia huumeiden ongelmakäyttäjistä, vangeista ja kadulla elävät ihmisistä ovat joko pelottavia turvallisuusriskeinä tai säälittävinä epäonnistujina. Paradoksaalisesti turvallisuusriskiksi määritellyn ihmisen elämä on usein läpeensä turvatonta, toisilla jo varhaisesta lapsuudesta saakka (ks. Granfelt 2015.) Vaikka ilmiö tunnustetaan, huumekeuvioissa elävien naisten ja miesten turvattomuuden kokemuksia on tutkittu suhteellisen vähän (Nunes & Sani 2015). Artikkelissani käänän asetelman päälle. Teen näkyväksi huumekeuvioissa olleiden henkilöiden kokemuksia turvattomuudesta elämänkulun eri vaiheissa painottaen huumekeuvioissa tapahtuneita haavoittavia kokemuksia.

Tekstini pohjautuu tutkimushankkeisiin, joihin olen tai olemme haastatelleet huumeita ja muita päihitteitä sekaisin käyttäneitä ja vankilasta asunnottomina vapautuneita ihmisiä. Artikkelissa painottuu kaksi viimeisintä hanketta tuotoksineen. Näistä ensimmäinen liittyy sekakäyttöön (Making sense of polydrug use, SA, n:o 274415) ja toinen on **Olli Kaarakan** kanssa toteutettu tutkimusavaus asunnottomana vankilasta vapautuvien kuntoutuksesta. Olen poiminut aineistonäytteitä niiden henkilöiden haastatteluista, joilla on huumeiden ongelmakäyttöä ja siihen liittyviä oheisongelmia, kuten rikollisuutta ja asunnottomuutta. Näytteillä havainnollistan haastateltujen turvattomuuden kokemuksia.

LAPSUUDEN TURVATTOMUUDESTA TURVALLISUUSRISKIKSI

Osalla haastatelluista elämä on ollut pienestä saakka turvatonta. Heidän elämäänsä on pyritty suojaamaan lastensuojelun

ia vai turvallisuusriskejä?

tomuksia huume kuvioista

toimesta, mutta kokemukset vakaista elinoloista ovat vähäisiä. Osa on sijoitettu jo vauvana kodin ulkopuolelle, joidenkin elinympäristö on ollut epävakaa ja sosiaalisten ongelmien värjäämä. **Tarja Pösö** (2004) on kuvannut lastensuojelussa ja lastenkodeissa näkemiensä lasten silmiä vakaviksi. Tutkimuksemme ihmisten kertomukset lapsuudestaan paljastavat vakavan katseen taakse kätkeytyvän turvattomuuden ja traumaattiset kokemukset.

”Jouduin yks vuotiaana ekan kerran lastenkotiin alkoholisoituneen äidin ja pois muuttaneen biologisen isän takia. Kolmevuotiaana sain kasvatti-perheen ja asuin siellä sitte kymmenen vuotta enemmän tai vähemmän menestyksekkäästi. Ongelmia oli ja kävin sitte vähän aikaa lastenkodissa välissä rauhottumassa. Sitte kolme toista vuotiaana jouduin uudelleen rauhottumaan, mut en rauhottunu, joten sille tielle jäin. Et biologinen äiti ei antanu lupaa adoptoida ni sossu seuras sitte koko ajan mukana elämässä.” (Leena 36 v.)

Lapsuusperheiden elämänvaikeuksien rinnalla haastatellut kertovat elinympäristön sosiaalisista ongelmista. Lähiöissä, joissa työttömyys, toimeentulovaikeudet, päihdeongelmat ja perheväkivalta ovat kasautuneita ja yleisiä, turvattomuus on lapsille arkikokemus. Nähty ja koettu väkivalta on traumaattista ja sillä voi olla pitkäaikaisia seurauksia ihmisten elämään (Hautala & Kaarakka 2018.) Nähdyt pahat asiat ovat usein konkreettisia ja niiden seuraukset kohtalokkaita.

”Mä olin tarkkiksella. Kontulassa, ni se ei oo kauheen hyvä kasvuympäristö tai ylipäätään Itä-Helsinki.

Et niinku ainaki siihen aikaan se oli vähän niinku villiiä touhua. Että naapurissa... naapuri akka murhas oman äijänsä saatana. Siinä tsiigasin, ku se tuli sieltä reikä rinnassa” (Mies 40 v.)

Lapsen sosiaalisen ympäristön, myös eri asuinalueiden merkitys on nähty lapsen kodin ulkopuolella sijoittamisen ja kasautuvien ongelmien syynä (esim. Hiilamo & Kangas 2010; Harrikari 2014). Elinympäristön turvattomuus ja vanhempien huolenpidon puute haavoittaa lasta. Lapsuuden turvattomuus voi tuottaa ongelmia myöhemmin elämässä. Lastensuojelun tavoitteena on kirjaimellisesti suojata. Huume kuvioissa elää ihmisiä, joiden lapsuudessa ainoa turvallinen aikuinen on ollut viranomainen.

SYSTEEMINEN VÄKIVALTA

Huume kuvioissa merkittävä turvattomuutta lisäävä tekijä on systeeminen väkivalta. Laittomien huumeiden myyminen, hankinta ja käyttö luovat toimintatapoja, joissa on selkeät säännöt. Systeeminen väkivalta näyttäytyy tapana selvittää huume kuvioiden sisäisiä ristiriitoja, kuten vasikointia ja velkojen perintää. Haastatellut miehet kertovat joutuneensa raa’asti pahoinpidellyksi. Heitä ja heidän läheisiään on ammuttu tai yritetty ampuu. Heillä on myös kokemuksia vapauden riistosta ja läheistensä uhkailusta (Hautala ym. 2018, 2019.)

” Se, että hommat pittää hoitaa keinnolla millä hyvänsä. Ei niistä voi lähitiä luikkimaan. Onhan niitä varmasti luikkijoita ollu mutta siinä ei muuta vaihtoehtoa ole ku mennä varkasiin sitten. Jos siitä jäi kiinni ja meni sanomaan, niin sitten katottiin niinku et se

on vasikoinu. Silloin ku Jokke ampu mua, mulla oli vielä Tuulin poika sylissä. Jos ei se Kake ois tönässy mua ni Jokke olis ampunut mua. Mä kaadu in siihen pöydän päälle.” (Mies 55 v.)

Huume kuviossa on tiukka hierarkia (Perälä 2011). Huume kauppiaat ovat usein samanaikaisesti kovia, raakoja miehiä ja uhreja. Roolit tuodaan esille eri yhteyksissä (ks. Sandberg 2009.) Huume kuvioissa väkivalta toimii keinona osoittaa välimatkaa heikkouteen ja sääliittävyteen. Siellä korostuu maskuliininen uho ja kovan miehen rooli (ks. Honkatukia ym. 2007). Väkivallan kokemukset oikeutetaan ja rationalisoidaan osana elämäntapaa, vaikka ne olisivat kuinka raakoja ja elinikäisiä vammoja jättäviä. Huume hoitoyksiköissä tai sosiaalityöntekijöiden tapamisissa heikkous ja haavoittuvuus sen sijaan voidaan tuoda esille. Niissä on sijaa turvattomuuden kokemuksille.

JATKUVA PELOSSA ELÄMINEN

Naisten kertomuksissa turvattomuuden kokemukset liittyvät usein huumeiden ongelmakäytön ja väkivaltaisen parisuhteen kompleksiseen yhtälöön. Useat haastattelemamme naiset kertovat elämästään väkivaltaisen ja arvaamattoman miehensä kontrolloimana. Elämä on jatkuvaa pelossa elämistä. Heille fyysinen väkivalta, alistaminen, kiristäminen ja uhkailu sekä arvaamattomuus siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu, ovat arkipäivää.

” Se kadotti kaikki mun kaverit ympäriltä ja kiristi mua kaikilla jutuilla, kaikilla jengeillä ja sitten se oikeudessa puhu omat juttunsa mun päälle. Se yritti vetää minua kerran kämppistä ulos jaloista. En tiä millä puukolla

Mikäli halutaan luoda turvallinen ympäristö kaikille, on myös kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten palveluita resursoitava ja niiden yhdenvertainen saatavuus taattava.

→ se löi, mut mulla on tossa jalassa on semmonen hyvän kokoinen jälki. En tajunnu sitä, se tilanne oli niin sekava. Siis en voi ees mitenkään tiivistää sitä, millasta se oli. Se teki ihan kamalia. Sisko tulee kylään miehensä kanssa. Se huutaa yhtäkkiä niille, että haluaako ne nähdä mun subutexit. Jätti mua kämpille myös silleen, että mulla ei oo avaimia. Ilman rahaa, ilman tupakkaa, pankkikorttia. Se oli tosi sairasta". (Nainen 30 v.)

Kumppanin alistamisen, pelottelun ja kontrolloinnin keinot ovat samat kuin missä tahansa väkivaltaisessa parisuhteessa. Huumekeuvioissa lähisuhteisiin erityisen vaikeaa hakea apua naisen kielteisen minäkuvan vuoksi. Myös pelko ilmiannon seurauksista, auttajien säälistä tai moralisoivista asenteista vaikeuttavat avun hakemista. Lisäksi läheisten puolesta usein pelätään ja heitä halutaan suojella.

Suurella osalla haastatelluista naisista on kokemusta seksuaalisesta väkivallasta. Se liittyy usein huumekeuvioiden sisäisiin välienselvittelyihin, huumevelkoihin, vasiinointiin tai koston naisen miesystävälle, mutta voi olla myös täysin yllättävää ja vailla selitystä.

"Mulle kävi ikäviä asioita. Mut on raiskattun ja tollasta. Jotenki mä en osaa vaan surra niitä. En mä oikeen ajattele mitään niistä. Paitsi välillä mä ajattelen silleen, et mä oon huora tai jotain." (Nainen 20 v.)

Naisten kertovat seksuaalisen väkivallan särkeydestä ja leimaavuudesta. Raiskaus rikkoo intiimin rajat (Kainulainen 2017). Sitä hävetään ja siitä on vaikeaa puhua ulkopuolisille vuosienkin jälkeen (Väyrynen 2009). Huumekeuviot on ympäristössä, johon väkivalta katsotaan kuuluvaksi. Tapahdumasta koetaan syyllisyyttä, sitä piilotellaan ja avun hakemisen kynnyks on korkea. **Riikka Kotala** (2013) kirjoittaa ideaaliuhreista, joita on helppo sääliä ja joita halutaan suojella. Huumekeuvioissa tällaisia uhreja ei ole. Pahimmillaan vä-

kivallan traumaattiset seuraukset jäävät huomiotta tai hämärtyvät elämäntapaan kuuluviksi asioiksi.

MITÄ PITÄISI TEHDÄ?

Kaduilla huumekeuvioissa elävien ihmisten elämä on läpeensä turvatonta. He elävät erityisen haavoittuvassa asemassa. Vaativuudesta tai pelottavuudesta huolimatta he ovat oikeutettuja laadukkaaseen hoitoon. Professionaalinen asiantuntemus kiteytyy siihen, että ihminen tulee kohdatuksi ja hänen palvelutarpeensa kartoitetaan ja hän saa asianmukaista hoitoa ja kuntoutusta. Tämä asettaa haasteen palvelujärjestelmälle ja sen kehittämiselle.

Mikäli halutaan luoda turvallinen ympäristö kaikille, on myös kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten palveluita resursoitava ja niiden yhdenvertainen saatavuus taattava. Kehittämistoimenpiteitä tarvitaan siihen, että palvelujärjestelmän eri tahot tunnistaisivat oman roolinsa ja professionaalisen tehtävänsä niin sanottujen vaativien asiakkaiden kohtaamisessa, hoitamisessa ja kuntouttamisessa. Eettisesti kestävä työ ei ole stigmatisoivaa ja hoitokynnyksiä korottavaa. ■

Kirjoittaja on sosiaalityön professori Lapin yliopistossa.

Lähteet:

Granfelt, Riitta 2015: Asumissosiaalinen työ. Kotiin ja rikoksista irti? Y-säätiön julkaisu 2015.

Harrikari, Timo 2014: Neglect Social disorganization and the profile of child welfare: Explaining child welfare activity by the community-level factors. *Child Abuse & Neglect* 38, 1671–1682.

Hautala, Sanna & Hakkarainen, Pekka & Kuussaari, Kristiina & Kataja, Kati 2019: "Violence as a part of drug scenes". *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. 1–18.

Hautala, Sanna & Hakkarainen, Pekka & Kuussaari, Kristiina & Kataja, Kati & Kailanto, Sanna 2018: Huumekeuvioiden väkivaltainen

toimijuus. *Oikeus* (47); 1: 12–28.

Hautala, Sanna & Kaarakka, Olli 2018: Vankilasta vapautuminen sosiaalisen kuntoutuksen haasteena. Teoksessa: Härkäpää, Kristiina; Kostamo-Pääkkö, Kaisa & Lindh, Jari (toim.): *Sosiaalinen kuntoutus*. Lapland University Press. Rovaniemi, 318–344.

Hiilamo, Heikki & Kangas, Olli 2010: Liiallista huolta vai todellista hätää? Kodin ulkopuolelle sijoittamisen kuntatason taustatekijät suomalaisissa kunnissa 1998–2008. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (5), 488–497.

Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja 2007: *Violence Talk and Gender in Youth Residential Care*. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* vol. 8 (1), 56–76

Kainulainen, Heini 2017: Raiskaus – myyttejä todellisuudesta. Teoksessa Johanna Niemi –Heini Kainulainen –Päivi Honkatukia (toim.): *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen kysymys*. Vastapaino. Tampere, 214–231.

Kotala, Riikka 2013: Näkymättömästä näkökulmaksi. *Parisuhdeväkivallan uhrit ja oikeudellisen sääntelyn muutos Suomessa*. *Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisu* 2013:5. *Sosiaalitieteiden laitos*. Helsingin yliopisto. Helsinki 2013.

Nunes, Laura M. & Sani, Ana 2015: *The drug addict as a victim: A link to explore*. *Journal of Drug Addiction, Education, and Eradication*, 11(3-4), 333–342.

Perälä, Jussi 2011: "Miksi lehmät pitää tappaa?" Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huume-markkinoista Helsingissä. *Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos*. Helsinki 2011.

Sandberg, Sveinung 2009: *Gangster, victim or both? The interdiscursive construction of sameness and difference in self-presentation*. *The British Journal of Sociology*, 60(3), 523–542.

Väyrynen, Sanna 2009: *Väkivallan tabu ja naisten huumeiden käyttö*. Teoksessa Merja Laitinen – Anneli Pohjola (toim.) *Tabujen kahleet*. Vastapaino. Tampere, 179–203.

Oman takapihan turvallisuus

Nimby ja paikallinen osallistuminen

Aina kun kaupunki muuttuu, joku asukas vastustaa muutosta. Tässä ei sinänsä ole mitään ihmeellistä – kaupungissa on niin paljon ihmisiä ja niin vähän tilaa, että jokainen muutos on jostain käytöstä pois. Ehkä maisemat ikkunoista huononevat, ehkä leikkimetsät pienenevät, ehkä katujen lisääntyvä ruuhkaisuus ja turvattomuus pelottavat.

Tätä kutsutaan NIMBY-ilmiöksi, eli *not-in-my-backyard*-tilanteeksi, jossa harva vastustaa muutoksia sinänsä, mutta äänekäs vähemmistö toivoo, että ne tapahtuisivat jossakin vähän toisaalla. Monesti koko ilmiötä on tupattu pitämään negatiivisena, kaupunkien kehitystä haittavana, mutta väitöskirjassani ilmiö näyttäytyi vähän toisenlaisena: mielipiteitä on jokaisella kaupunkilaisella, ja kai niiden keskinäinen kilvoittelu jotenkin kuuluu demokratiaan. Ilmiö on kuitenkin mielenkiintoinen, koska se ulottuu niin monaalle: arjen rakentamisesta tuomioistuinten käytäntöihin, poliittisen ja hallinnollisen mielikuvituksen törmäyksistä yhteiskunnallisiin utopioihin sekä kansalaisen ja järjestelmän kohtaamiseen.

Eri puolilla kaupunkia ihmisten huolet ovat huomattavan samansuuntaisia: viheralueiden väheneminen, liikenteen lisääntyminen ja lasten turvallisuus. Erittain harvoin alueen nykyiset asukkaat ajattelevat lisärakentamisen positiivisia seurauksia: parantuvia liikenneyhteyksiä, mahdollisia uusia kauppoja tai mahdollista arvonnousua. Samoin lähialueen yleinen turvallisuus näyttäytyy pikemminkin olemassa olevan menetyksenä kuin toiveena paremmasta tulevaisuudesta. Jos asukkaiden kaupunkisuunnittelulle lähettämiä kirjeitä katsotaan, jokainen helsinkiläinen kaupunginosa on tähän asti ollut turvallinen lintukoto, jonka juuri ehdotettu muutos on pilaa-massa, ja jokainen katu on jo ruuhkainen,

mutta vielä juuri ja juuri ajokelpoinen.

Asukkaat siis poimivat kaavoitusta vastustavat perustelunsa samasta melko pienestä joukosta. Tämä ei tietenkään välttämättä kerro siitä, etteikö vastustukselle olisi myös muita syitä. Se kertoo lähinnä siitä, mitä asukkaat olettavat kaupunkisuunnittelijoiden ja tuomioistuimien haluavan kuulla.

Kaavoitusprosessi on poikkeuksellisen avoin hallinnollinen prosessi: tiedonsaantioikeus ja oikeus tulla kuulluksi on laaja. Kuulemisen voidaan ajatella sekä tuot-tavan tietoa ("tämä puska on kaupunkilaisille tärkeä, tuo puska on pelottava ja kierretään kaukaa") että antavan kaupungin suunnitteluun vihjeitä, mennäänkö aivan asukkaiden mielipiteitä vastaan.

Näiden lisäksi kaavoitusprosesseihin kuuluu laaja valitusoikeus. Vielä hetki sitten käytännössä jokaisesta kiistanalaisesta kaavasta tehtiin lopullinen päätös korkeimmassa hallinto-oikeudessa – nyt poliittinen ilmapiiri on pikemminkin siihen suuntaan kallellaan, että lopustakin valitusoikeudesta olisi luovuttava; että olisi parempi, jos kaavat eivät tukkisi muuta oikeusprosessia.

Valitusoikeuden kokonaan poistaminen tai muu merkittävä rajoittaminen olisi kuitenkin harmillinen askel takaisin-päin vastuun ja vallan antamisessa kansalaisille. Kaavoitusprosesseissa tätä on harjoiteltu joitakin vuosikymmeniä, joka ei ehkä kuitenkaan ole kovin pitkä aika. Kyse nimittäin on tsaarinajoista periytyvälle byrokraattiselle koneistolle aidosti melko isosta ajattelutavan uudistuksesta: suorasta vastuusta kansalaisille, joita varten yhteiskuntaa, ja kaupunkia, rakennetaan. Nämä hyveet ovat tällä vuosikymmenellä korostuneet pitkin suomalaisista hallintokenttää.

Suuri osa varsinaisista valitusprosesseista totta kai toimii pikemminkin viivytyksenä kuin oikeana oikeudellisena haasteena kaavoitukselle. Kuitenkin ne yksittäiset kaavat, jotka sitten oikeudessa kaatuvat, nousevat sitäkin merkittävimiksi.

Kaavoitus ja kaupunkirakentaminen keräävät samaan nippuun laajan skaalan ilmiöitä. Toisaalta kyseessä on mitä arkin pohdinta kulkureiteistä, liikenteestä, maisemista ja turvallisuudesta. Toisaalta kaupungit muuttuvat niin hitaasti, ja niiden rakentaminen on niin kallista, että kaikki isot periaatteelliset kysymykset hyppivät ulos laatikosta, ilmastomuutoksesta erilaisiin yhteiskuntamalleihin. On eri asia tehdä puutarhakaupunkia kuin tiivistä raideliikenteen palvelemaa kantakaupunkia.

Kaavoitus, paikallinen osallistuminen ja nimby-konfliktit nostavat myös esiin hallinnon ja ihmisten poliittisten päämäärien välisiä ristiriitoja. Vaikka moni niin haluaisi, kaavoituksesta tavalla tai toisella mielipiteensä lausuvat asukkaat eivät pelkästään tuota "tietoa päätöksentekoon", vaan myös esittävät kaikenlaisia vaatimuksia ja ehdotuksia. Kaikki tämä aiheuttaa pahimmillaan harmaita hiuksia niin kaavoittajalle, tuomioistuimelle kuin tutkijallekin, mutta aktiivisuuden taustalla olevaa huolta omasta asuinalueesta on lopulta arvostettava. Vaikka valittaminen ja nimby-taistelujen käyminen voi pahimmillaan olla itsekästä ja kehitystä hidastavaa, on kuitenkin pelottavampaa, jollei oma asuinalue herätä minkäänlaisia tunteita. Apatian epätasainen jakautuminen on huolestuttava tulevaisuuskuva.■

Kirjoittaja on sosiologian tutkijatohtori Tampereen yliopistossa. Väitöskirjaansa (2016) varten hän luki useita satoja asukkaiden kaupungille lähettämiä mielipidekirjeitä kaavoituksesta.

Turvallisuutta yhteistyöllä

Espoossa etsittiin uudenlaisia malleja asukkaiden kuulemiseen ja turvallisuusohjelman jalkauttamiseen

Espoo-tarinan (strategian) mukaan on tärkeää, että arki sujuu. Espoon parhaat voimavarat ovat asukkaat, yhteisöt ja yritykset. Asukkaiden aktiivinen osallistuminen palvelujen kehittämiseen ja yhteistyö kumppaneiden kanssa takaavat tulokselliset ja asukkaiden tarpeisiin vastaavat palvelut.

Espoon turvallisuusohjelmassa esitetään turvallisuusyhteistyön päätoimintalinjat ja keskeiset valtuustokauden tavoitteet, mittarit, keinot ja seuranta. Tilastojen valossa turvallisuus on yksi Espoon kilpailutekijöistä. Turvallisuus on ihmisten perusoikeus ja yhteinen asia, johon niin eri viranomaiset, yhteisöt, elinkeinoelämä kuin kansalaiset itse voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa. Turvallisuus laaja-alaisena käsitteenä tarkoittaa sekä fyysistä että henkistä turvallisuutta.

Espoon kaupunki toteutti Laurean ammattikorkeakoulun turvallisuusalan kanssa syksyllä 2018 yhteistyöprojektin, joka jalkautti Espoo-tarinaa ja turvallisuusohjelmaa yhteistyökumppaneille ja asukkaille. Yhteistyöllä Espoo tehdään turvallisemmaksi kaikille.

TURVALLISUUSKÄVELYJÄ KEHITETIIN PALVELUMUOTOILUN AVULLA

Yhteistyöhanke (Feeling of safety in suburban areas in Espoo) tavoitteena oli kehittää nykyistä turvallisuuskävely-mallia palvelumuotoilua hyödyntäen. Samalla kuntalaisten kokemaa turvallisuuden tunnetta parannettaisiin tuomalla turvallisuussuunnittelu kuntalais-

ten arkeen. Turvallisuuskävelyä haluttiin uudistaa entistä asukaslähtöisemmäksi ja esteettömämmäksi nykyaikaisilla toimintamalleilla. Lisäksi tavoitteena oli hyödyntää digitalisaatiota kävelyiden toteuttamisessa. Toimintamallien toteutuksen tavoitteena oli kuntalaisten osallistamisen ja kuulemisen lisääminen paikallisessa turvallisuussuunnittelussa. Uusilla toimintamalleilla haluttiin edistää kaupungin valtuustotavoitetta: Espoo on Suomen turvallisin kaupunki.

Projekti toteutettiin yhdessä Laurean kanssa palvelumuotoilun opintojaksolla. Opiskelijoita oli 38, joista suurin osa opiskeli turvallisuusalan tradenomin koulutusohjelmassa.

Tutkimusalueeksi valittiin asuinalueita Länsimetron varrelta. Lisätietoa haluttiin erityisesti alueista, joissa asuntorakentamisen ennustetaan kasvavan huomattavasti vuoteen 2050 mennessä. Rakenteilla olevien asemien ympäristöstä valittiin Kivenlahti, Espoonlahti sekä Soukka. Jo käytössä olevista asemaseuduista projektiin otettiin mukaan Matinkylä, Tapiola ja Aalto-ylipisto.

HANKKESSA TUOTETTIIN TIETOA JA TOIMINTAMALLEJA

Opiskelijat tuottivat pienryhmissä pyydetyiltä alueilta erilaisilla menettelyillä saatua tietoa. Tutkimusta tehtiin sähköisillä kyselyillä esimerkiksi asuinalueen sosiaalisen median ryhmää hyödyntäen, jalkautumalla asuinalueille havainnoimaan ympäristöä sekä haastattelemalla

eri asukasryhmiä paikan päällä.

Kaupungilla on jo käytössä sähköinen palautekanava kuntalaisten yhteydenottoihin. Palvelusta löydettiin kehittämis-kohteita kuntalaisten haastatteluiden pohjalta. Opiskelijoiden mukaan moni kyselyyn vastanneista ei tiennyt palautekanavasta mitään. Markkinointia tulisi tehostaa hyödyntämällä eri mediakanavia, kaupungin omia tapahtumia sekä asiakaskohtaamistilanteita. Lisäksi kuntalaiset toivovat saavansa palautteen etenemisestä lisätietoa.

Sähköisen palautekanavan lisäksi kaivattiin kohtaamisia asioita hoitavien kaupungin työntekijöiden tai yhteistyötahojen kanssa. Opiskelijat toivat esille, että vaikka digitalisaatio mahdollistaa paljon, on nyt ja aina tulee olemaan paljon asukkaita, jotka tarvitsevat ihmisten välisiä kohtaamisia.

Yhdeksi toimintamalliksi ehdotettiin Espoon koulujen opetussuunnitelmaan lisättäväksi 6.-luokkalaisille turvallisuuskävelyt koulun lähiympäristössä. Kävelyitä voitaisiin toteuttaa yhteistyössä Laurean kanssa. Kävelyissä turvattomiksi tunnettuihin alueisiin tutustuttaisiin yhdessä turvallisesti. Samalla kehitetään koululaisten turvallisuuskulttuuria esimerkiksi kertomalla toisen omaisuuden kunnioittamisesta ja mahdollisista seurauksista kuten korvausvelvollisuudesta.

Ikääntyneiden tai digitaalisen syrjäytymisuhan alla olevien kuntalaisten kuuleminen turvallisuusasioissa tulee opiskeli-

joiden mukaan huomioida jalkautumalla sinne missä he ovat. Opiskelijoiden tekemien haastattelujen mukaan kaivataan myös koulutusta digitaalisten palveluiden ja alustojen käyttöön. Digitaalinen ympäristö ei kuitenkaan tavoita kaikkia kuntalaisia. Tiedottamisen paikallislehden tai radion kautta toivottiin myös säilyvän. Lisäksi toivottiin tiedottamista info-näytöillä esimerkiksi julkisen liikenteen asemilla.

Yksi ryhmä jalkautui senioreiden palvelutalolle haastattelemaan asukkaita. He veivät asukkaat lähiympäristönsä turvallisuuskävelylle. Seniorit kaipaavat ihmisten välistä vuorovaikutusta. Suurin osa asiakkaita tiedostaa resurssien niukkuuden. He toivovat vapaaehtoisten käyntejä sekä tämän projektin kaltaisia opiskelijakohtaamisia. Yhteistyöllä oppilaitosten kanssa saadaan ikääntyneiden turvallisuuden tunnetta lisättyä ja tärkeää kuntalaispalautetta kerättyä suoraan asukkailta.

Yhtenä toimintamallina asukkaiden kanssa tehtävään turvallisuussuunnitteluun ehdotettiin pop up -tyyppistä toimintaa. Kaupungin henkilöstöä olisi siellä missä ihmiset liikkuvat, esimerkiksi kauppakeskuksissa, julkisen liikenteen asemilla, erilaisissa yleisötapahtumissa tai kirjastossa. Pop up -toimintamalli on matalan kynnyksen palautteenantotapa ja helpottaa kaupungin tavoitettavuutta asukkaisen arjessa tuomalla kaupungin ihmisten luo sekä antamalla kaupungin turvallisuussuunnittelulle kasvot. Palve-

Laurean opiskelijoiden turvallisuusyhteistyöhankkeessa toteuttamia kuvituksia. Espoon kaupungin strategiaa, Espoo-tarinaa, ja turvallisuusohjelmaa jalkautettiin yhteistyössä mm. Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa.

lulla tavoitetaan kaikki ikäluokat ja pienennetään digitaalista epätasa-arvoa.

TULOKSIA HYÖDYNNETÄÄN TURVALLISUUSUUNNITELUSSA

Projektin lopputyöt esiteltiin joulukuussa 2018 kaupungin toimialojen turvallisuuskävelyiden verkoston jäsenille. Paikalle saatiin edustus myös oikeusministeriöstä.

Tärkeimmät havainnot olivat, että tarvitaan entistä enemmän kohdennettuja turvallisuuskävelyitä. Käytössä tulee olla toimintamalleja ja työkaluja eri ryhmille. Nykyisen turvallisuuskävelyn toimintamalleja voidaan hyödyntää soveltuviin osiin uusiin toimintamalleihin. Yhteistyötä oppilaitosten, kuten Laurean kanssa, tulisi vahvistaa edelleen tekemällä siitä suunnitelmallista ja jatkuvaa.

Espoossa lähdetään toteuttamaan kohdennettuja turvallisuuskävelyitä vuoden 2019 aikana yhteistyössä Laurean opiskelijoiden kanssa. Samalla kerätään arvokasta kokemusta siitä, miten toimintaa voidaan kehittää ja miten kuntalaisia saadaan osallistettua turvallisuustyöhön.

Ihmisten turvallisuuden tunne lisääntyy jo pelkästään turvallisuuskävelyillä ja keskustelemalla asioista yhdessä. Dialogin kautta syntyy yhteys, jossa kaikkia kuunnellaan ja annetaan mahdollisuus vaikuttaa.

Sisäisen turvallisuuden strategiassa, Hyvä elämä – turvallinen arki, todetaan, että turvallisuutta luodaan yhteistyöllä: "Turvallisuus on vakaan ja hyvinvoivan

ASUKKAILTA SAATUA PALAUTETTA

Mitä parantaisit alueellasi, jos voisit?

"Penkkejä voisi olla enemmän kävelyteiden varrella, jotta voisi istua välillä. Valaistus hyvä."

"Pankkiautomaatti on turvattomassa paikassa Pikkulaivassa. SOLO:n ympärillä pyörii aina nuorisoa."

"Tulevaisuudessa Kivenlahden metrolta palvelutalolle kävely tuntuu hankalalta. Matka palvelutalolle on koko ajan ylämäkeä."

Mitä kanavaa käyttämällä haluaisit vaikuttaa alueesi turvallisuuteen?

"Ei ainakaan netti tai älypuhelin tai soittaminen."

"Opiskelijoiden kanssa yhteistyö kiinnostaa ja vapaaehtoisia saisi käydä enemmän."

(Laurean opiskelijat)

yhteiskunnan kivijalka. Hyvä sisäinen turvallisuus tarkoittaa sitä, että väestö voi nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista ja kansallisista tai kansainvälisistä ilmiöistä johtuvaa pelkoa tai turvattomuutta. Se on mahdollista saavuttaa ainoastaan eri toimijoiden yhteistyön tuloksena." Tekeillä yhdessä opitaan toinen toisiltamme ja tehdään Espoota turvallisemmaksi kaupungiksi. ■

Kirjoittaja työskentelee turvallisuuskoordinaattorina Espoon kaupungin konsernihallinnon turvallisuus ja valmius -vastuualueella.

Espoo-tarina ja Espoon turvallisuusohjelma verkossa www.espoo.fi.

Asukkaat ovat alueensa turvallisuuden asiantuntijoita

Turussa turvallisuuskyselyä hyödynnetään turvallisuussuunnittelussa ja asuinalueiden kehittämisessä. Tulokset täydentävät kaupungin toimialojen ja viranomaisten tietoja sekä auttavat turvallisuustoimien kohdentamisessa asuinalueille.

Turvallisuus syntyy monesta eri tekijästä. Rikostilastot eivät yksinään anna kokonaiskuvaa kaupunkien turvallisuustilanteesta, vaan siihen vaaditaan laajempaa tiedonkeräämistä. Rikostilastoista käy ilmi rikostrendit suhteessa siihen, mihin poliisi on panostanut tehtävissään, esimerkiksi liikenne- tai huumausainerikoksiin. Turvallisuuskyselyllä saadaan puolestaan tietoa kuntalaisten turvallisuuden tunteesta, vaarallisista paikoista, tapaturmista, varautumisesta, yhteisöllisyydestä sekä siitä, ovatko turvattomaksi koetut alueet samoja alueita, joissa rikoksia tapahtuu.

Turvallisuuskyselyn valmisteluun on hyvä käyttää aikaa. Vaikka rikosentorjuntaneuvosto tarjoaa hyödynnettäväksi valmiin kyselypohjan, päätimme tehdä vuoden 2018 kyselyyn muutamia muutoksia. Lisäsimme siihen esimerkiksi kysymyksen: ”Onko sinulle kaupitelu huumausaineita? – Jos haluat, voit kertoa missä”. Vastaus-

ten avulla keräsimme tietoa siitä, missä huumeita myydään ja käytetään ja tuleeko viranomaisten toimintaa ohjata johonkin tiettyyn suuntaan. Lisäkysymysten pohdinnassa on kuitenkin hyvä pitää mielessä, että kyselyyn vastaaminen kestää noin 10–15 minuuttia. Kyselyn pidentäminen voi heikentää viimeisten vastausten laatua vastaajien kärsimättömyyden vuoksi.

AKTIIVISELLA MARKKINOINNILLA VASTAAJAMÄÄRÄ KASVUUN

Ennen kyselyn julkistamista on tärkeää miettiä, onko se avoin vai tietyille kohderyhmälle suunnattu. Avoin kysely toimii silloin, kun halutaan saada suuri joukko kuntalaisia vastaamaan. Tällöin ihmiset kokevat, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa. Toisaalta tulokset kuitenkin voivat vääristyä. Avoimissa kyselyissä tulokset saattavat olla synkempiä, sillä niihin vastaavat herkemmin ihmiset, joilla on huolia ja turvattomuuskokemuksia. Avoin kysely on kui-

TURUN KAUPUNKI

tenkin ilmainen ja helppo.

Otoskysely puolestaan kohdennetaan ryhmälle, joka kuvaa kaupungin demografista tilannetta. Tällöin ei tarvitse suorittaa markkinointia, vaan riittää että laaditaan muistutuskirje vastaajille.

Valitsimme käytettäväksi avoimen kyselyn, joten panostimme sen aktiiviseen markkinointiin. Suunnittelimme mainoslehtisiä, joita jaoimme pääkirjaston kautta kaikkiin lähikirjastoihin. Lähetimme tiedotteita paikallismedioille kaupungin viestintän kautta sekä olimme suoraan yhteydessä Turun Sanomiin, jossa saimme näkyvyyttä haastatteluun perustuvan

artikkelin muodossa. Kun kysely julkaistiin, tiedottamista jatkettiin blogikirjoitusten ja uusien mediatiedotteiden avulla. Toimivin keino kyselyn markkinoinnissa näkyvyyden saaminen paikallismedian nostamien uutisten kautta. Intensiivisen markkinoinnin ansioista vastaajien määrä vuonna 2018 yli kaksinkertaistui vuoden 2016 tasosta. Vastaajien määrä onkin hyvä pitää mielessä vuosivertailuja tehdessä.

ANALYSOINTIA USEALLA TASOLLA

On pitkälti kiinni tavoitetasosta, mitä kyselystä saadaan irti. Kyselyä ei kannata

tehdä, jos se nähdään ainoastaan velvollisuutena kuntalaisten osallisuus. Tulosten analysoinnissa jäädään helposti prosenttilukujen asteelle, jolloin tuloksia hyödynnetään ehkä kerran tai pari vuodessa. Tarkeman analytiikan, kuten taustamuuttujien luokitellun tiedon, avulla kyselyä voidaan hyödyntää laajemmin ja paremmin. Esimerkiksi asuinalueiden mukaisesti luokiteltua tietoa voidaan hyödyntää, kun kaupunginjohtaja tekee asuinaluevierailuja. Tuloksia esitellään myös kaikille asuinaluekehittäjäryhmille, jotka ovat parhaita asiantuntijoita tunnistamaan asuinalueiden ominaispiirteitä.

Turvallisuuskysely sisältää suhteellisen paljon avoimia kohtia, kuten ”tässä voit tarkentaa, miksi tunnet paikat vaarallisiksi”. Kun vastaajamäärä kasvaa suureksi (tässä noin 1600 vastaajaa) avointen vastausten analysoiminen alkaa olla haasteellista.

Analyysien valmistuttua saimme avuksemme harjoittelijan Turun yliopiston geologian laitokselta, joka teki vastausten perusteella geokoodauksen. Siinä kartalle sijoitettiin kohteita, esimerkiksi tieto vaarallisista risteyksistä ”risteys x on vaarallinen pusikoiden näkyvyyden vuoksi”.

Visuaalinen karttapohja helpottaa tiedon esittämistä erityisesti asuinaluekehittäjille. Turvallisuuden kehittämisen ei tulisi olla pelkästään ”turvallisuusalan” toimijoiden tehtävä, vaan turvalli-

suustutkimus on parhaimmillaan monitieteellistä. Monitieteellinen lähestymistapa auttaa löytämään uusia kulumia ja ratkaisuja haasteisiin.

Jos analyysissa ensimmäinen taso on prosenttilukujen hyödyntäminen, toinen taso analytiikan ja paikkatiedon hyödyntäminen, niin kolmas taso olisi tilastolliset analyysit. Siinä voisimme tarkastella, onko joidenkin kysymysten välillä selkeä korrelaatio. Pelkäävätkö vanhukset enemmän? Liittyvätkö nuorten huolet pikemminkin yhteisöllisyyden heikkenemiseen kuin poliisin näkyvyyteen?

Tällä kertaa emme tehneet mitään selvää tilastollista analyysiä (2016 oli faktorianalyysi) mutta hyödynämme analytiikkaa niin, että voimme verrata tuloksia eri taustamuuttujien ja tehdä omat päätelmämme. Muiden kyselyä mieltävien kannattaisikin mieltä, voisiko tilastotieteen harjoittelijan ottaa mukaan projektiin.

LOPUKSI

Kysely toimii erityisen hyvin kuvaamaan kaupunkitasoista turvallisuutta, mutta asuinalueille mentäessä tulosten hyödyntämisessä tulee olla varovainen. Täytyy muistaa, että pieni joukko vastaajia voi helposti mustamaalata kokonaisen asuinalueen. ■

Kirjoittaja on projektipäällikkö Turun kaupungilla.

Turussa turvallisuuden kokemukset ennallaan

Turun kaupunki toteutti syyskuussa 2018 verkossa kaikille asukkaille avoimen turvallisuuskyselyn. Kaupungin suurimmiksi ongelmiksi koettiin häiriökäyttäytyminen, poliisin palvelutason heikkeneminen sekä liikenteen tuomat uhat. Turvattomuuden syyt ja turvallisuuden taso eivät merkittävästi muuttuneet vuoden 2016 kyselystä.

Noin joka kuudes vastaaja kertoo, että viimeisen vuoden aikana rikoksia on kohdistunut joko omaisuuteen tai henkeen ja terveyteen. Keskustassa koetaan eniten sanallista häirintää ja omalla asuinalueella tapahtuu joko ilkeä tai pihapiiristä häviää omaisuutta. Kyselyn mukaan polkupyörävarkauksia tapahtuu todennäköisemmin omalla asuinalueella kuin kaupungin keskustassa. Ilkevallan kohteeksi joutumisen uhka on vähenemässä. Turvallisiksi koetuilla alueilla turvattomuutta aiheuttaa ensisijaisesti liikenne, kun taas turvattomiksi koetuilla alueilla turvattomuutta aiheuttavat eri asiat, esimerkiksi häiriökäyttäytyminen.

Turun turvallisuuskyselyn tiedotteen mukaan asukkaat tuntevat toisensa mutta vain vajaa kolmannes viettää aikaa naapureidensa kanssa. Yleisesti naapureiden kanssa jaetaan kuulumisia.

Yleinen turvallisuuden tunne Helsingissä parantunut

Helsingin tuoreen turvallisuustutkimusten ensimmäisten tulosten mukaan kaupunkilaiset kokevat oman asuinalueensa, kaupungin keskustan ja liikennevälineet turvallisemmiksi kuin koskaan aiemmin. Vuoden 2018 turvallisuuskyselyn otos oli 7 818 helsinkiläistä 15–79-vuotiasta henkilöä. Kyselytutkimus on toteutettu kolmen vuoden välein vuodesta 2003 alkaen.

Pitkä aikasarja vuosilta 2003–2018 kertoo, että helsinkiläisten kokema turvallisuus omalla asuinalueella on parantunut. Naisten ja miesten kokemukset oman asuinalueen turvallisuudesta ovat yhä hyvin erilaisia: miehet pitävät asuinalueitaan täysin turvallisena kaksi kertaa useammin kuin naiset. Naisten kokema turvallisuus on kuitenkin lisääntynyt vuodesta 2012 alkaen. Kaupungin sisäiset erot koetussa turvallisuudessa ovat Helsingissä kuitenkin varsin suuret, eli oman asuinalueen turvalliseksi kokevien osuudet vaihtelevat runsaasti eri kaupunginosien välillä.

Helsingin keskusta koetaan nyt hieman turvallisemmaksi kuin kolme vuotta sitten. Eniten on vähentynyt vieraskielisten turvattomuuden tunne. Kaikkien liikennevälineiden turvallisuus on vastaajien mielestä nyt parempi kuin aikaisemmillä tutkimuskerroilla.

Keskinen, Vesa (2019) Turvallisuustutkimus: helsinkiläisten turvallisuuden tunne kohentunut, 28.2.2019, www.kvartti.fi

KUVAT: JÄRVENPÄÄN KAUPUNKI

Järvenpään Jampan lähiötä on kehitetty yhdessä asukkaiden kanssa.

■ TUULA ALKULA

Järvenpäässä otettiin asukkaat mukaan kaupungin kehittämiseen

Järvenpäässä kaupunkilaisten hyvinvointia edistetään asukaslähtöisesti monin tavoin. Hyvää elämää Jampassa -projekti osoitti, että asukkaiden mukaan ottaminen alueensa kehittämiseen kantaa hedelmää.

Hyvää elämää Jampassa -projekti toteutettiin vuonna 2017 kaupungin, asukkaiden, järjestöjen, yhdistysten ja seurakunnan yhteistyönä. Jampan kaupunginosan erityispiirteet tunnistettiin suhteessa muuhun Järvenpäähän ja Jampan mainetta asuinalueena haluttiin parantaa. Hankkeen tavoitteena oli tuoda kaupungille lisää työkaluja tavoitteelliseen yhteistyöhön asukkaiden kanssa. Kaupungin yhteistyökumppanina hankkeessa oli Demos Helsinki.

– Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijat haastattelivat asukkaita, mistä saimme syvällisempää tietoa jamppalaisten ajatuksista ja elämästä. Jamppa-kävelyillä tarkas-

telimme yhdessä asukkaiden ja kumppaneidemme kanssa Jampan ympäristöä palveluineen. Asukastyöpajoissa jamppalaisilla oli mahdollisuus ideoida alueensa hyvinvointia. Ideoita syntyikin, kuten osallistavaa budjetointia, start-up yrityksiä ja pop up -kauppoja. Olimme kuulleet muiden kuntien hyvistä kokemuksista kuntalaisia osallistavasta alueyhteistyöstä, mikä osaltaan innoitti meitä tähän projektiin, kertoo Järvenpään kaupungin vs. palvelualuejohtaja **Kristiina Kariniemi-Örmälä**.

Järvenpään kaupunki laati myös ”Asukaslähtöisen kehittämisen manuaalin”, jossa kuvataan konkreettisia keinoja asukkaiden osallistamiseksi oman asuinalueensa kehittämiseen.

– Asukkaat pääsivät kehittämään omaa kaupunginosaansa ja me kaupungin virkamiehet opimme samalla yhdessä toimimisesta kuntalaisten kanssa. Asioita voidaan kehittää myös pienen

muutoksin. Aina ei välttämättä tarvita isoa hanketta isoin määrärahoihin. Kuntalaisille tulee antaa aito osallisuuden kokemus ja kaupungin tehtävä on mahdollistaa se, erikoissuunnittelija **Tero Seitsonen** korostaa osallisuuden merkitystä.

OSALLISTAEN JA ROHKEASTI KOKEILLEN

Järvenpään kaupunki osallistui WHO:n European Healthy Cities -verkoston konferenssiin lokakuussa Belfastissa. Seminaarissa oli yli 500 osallistujaa yli 60 maasta. Järvenpään edustajat kertoivat konferenssissa hyvistä kokemuksistaan asukaslähtöisessä ja kuntalaisia osallistavassa projektissaan.

– Saimme seminaarissa positiivista palautetta siitä, että suunnittelun lisäksi olemme ryhtyneet toimeen ja tehneet oikeasti asioita asukkaiden kanssa. Osallisuuden vahvistaminen, yksinäisyyden torjuminen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy ovat globaa-

leja aiheita, joiden parissa työskennellään maassa kuin maassa. ”Terve kaupunki” ei synny yksin tekemällä, vaan siihen tarvitaan yhteisön voimaa, painottaa erityisasiantuntija **Tanja Hiilinen-Häsä**.

Seminaarin lentävän lauseen ”leaving no one behind (suom. ketään ei jätetä)” mukaisesti hyvinvoivaa kaupunkia tulee kehittää tasapuolisesti eri alueet huomioiden. Lisäksi rohkeaa kokeilukulttuuria ei voi liikaa korostaa.

– Osallisuustyö on aivan jotakin toisenlaista tekemistä, johon nyt ollaan totuttu. Meidän tulee luopua vanhoista malleista ja ottaa rohkeasti käyttöön uusia toimintatapoja kuntalaisten osallistamiseen. Jos joku työkalu ei toimi, otetaan toinen työkalu käyttöön. Muun muassa osallistavaa budjetointia meidän tulee kokeilla laajemmin, komppaa Seitsonen.

Jamppa-hanke on päättynyt, mutta työ jamppalaisten kanssa heidän asuinalueensa kehittämiseksi jatkuu. ■

■ ELSA SAARIKKOMÄKI & MARTTI LEHTI

Yritykset rikosten kohteena

Vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoilla on tuoreen yritysuhritutkimuksen mukaan suuri riski joutua rikoksen kohteeksi. Varkaudet ja työntekijöihin kohdistuva väkivalta tai uhkailu olivat yleisimmät tekemuodot.

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (KRIMO) toteutti vuonna 2018 järjestyksessään toisen kansallisen yritysuhritutkimuksen. Tutkimuskohteenä oli vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoihin ja työntekijöihin kohdistunut rikollisuus. Kysely toteutettiin strukturoituina puhelinhaastatteluina ja siihen osallistui yhteensä 1 195 toimipaikkaa

(660 kaupan alalta ja 535 majoitus- ja ravintola-alalta). Tutkimus oli kansallisesti edustava kattaen kaiken kokoiset toimipaikat. Kustakin toimipaikasta haastateltiin henkilö, joka parhaiten tunsi toimipaikan turvallisuusasiat. Kyselyn kokonaisvastausaste oli 40 prosenttia, kaupan alalla hieman korkeampi kuin majoitus- ja ravintola-alalla. Tutkimuksen rahoittivat Työsuojelurahasto, oikeusministeriö ja sisäministeriö.

TOIMIALOIHIN KOHDISTU SAMANKALTAISTA RIKOLLISUUTTA

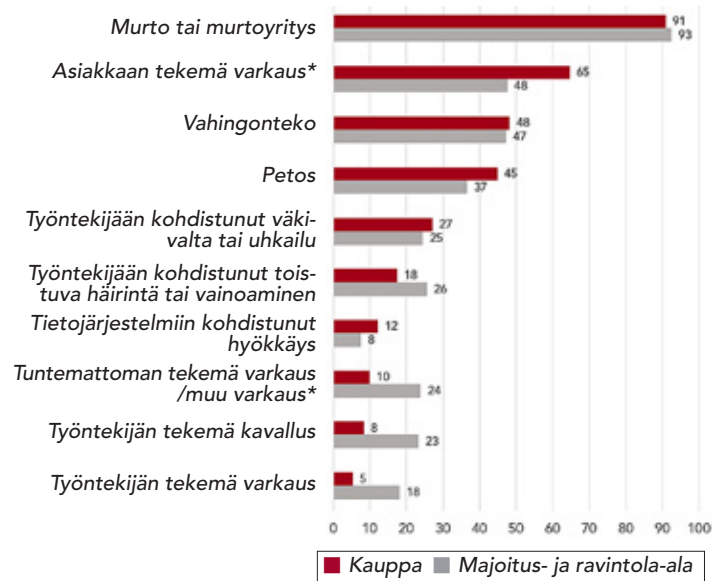
Kummallakin toimialalla riski joutua rikoksen uhriksi oli suuri: kaupan alan toimipaikoista 71 prosenttia ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista 65 prosenttia oli edeltävän vuoden aikana joutunut ainakin yhden tutkimuksessa kysytyyn rikostyyppiin uhriksi. Myös rikollisuuden yleiskuva ja rakenne olivat toimialoilla varsin samankaltaiset. Koh-

datun rikollisuuden kirjo oli laaja. Yleisin rikostyyppi olivat varkaudet, useimmin asiakkaiden tekemät (kuvio 1, s.30). Laskettaessa yhteen erilaiset varkausrikokset, niiden kohteeksi oli vuoden aikana joutunut kaupan alan toimipaikoista 56 prosenttia ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista 35 prosenttia.

Niin ikään työntekijöihin kohdistunut väkivalta, fyysinen ja sanallinen, oli yleistä. Kaupan alalla 17 prosenttia toimi- →

Kuvio 1. Rikostyyppien kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana joutuneiden kaupan sekä majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkojen osuus, % (*Erot ovat tilastollisesti merkitseviä, $p < 0,05$).

Kuvio 2. Poliisille ilmoitettujen tekojen osuus rikostyypeittäin, % osuus toimipaikoista, jotka olivat ilmoittaneet joutuneensa edellisen vuoden aikana rikostyyppien uhriksi (*Erot ovat tilastollisesti merkitseviä, $p < 0,05$).

→ paikoista kertoi työntekijöihin kohdistuneesta väkivallasta tai uhkailusta, majoitus- ja ravintola-alalla lähes joka neljäs. Verraten yleisiä rikostyyppinä olivat myös petokset, vahingonteot, murrot, kyberrikokset ja työntekijöihin kohdistunut häirintä tai vainoaminen (kuvio 1).

Toimialojen välillä havaittiin kuitenkin myös joitain eroja rikollisuuden yleisyydessä ja rakenteessa. Kaupan toimipaikoissa varkaudet muodostivat sekä määrällisesti että aiheutuneiden vahinkojen osalta selvästi suurimman ongelman. Majoitus- ja ravintola-alalla työntekijöihin kohdistunut väkivalta samoin kuin kilpailijoiden harmaan ja mustan talouden toiminta

olivat yleisempää kuin kaupan alalla.

Yrityksiin kohdistuva rikollisuus ei jakaudu tasaisesti. Osa toimipaikoista joutuu toistuvasti monen tyyppisten rikosten kohteeksi, kun taas osa säästyy rikoksilta kokonaan. Tutkituista vähittäiskaupan toimipaikoista 37 prosenttiin ei edellisessä vuonna ollut kohdistunut yhtäkään kysytyistä rikostyypeistä, vastaava osuus majoitus- ja ravintola-alalla oli 43 prosenttia. Toisaalta viitteen prosenttia kummankin toimialan toimipaikoista oli joutunut vuoden aikana yli sadan rikoksen kohteeksi.

Riskiä joutua rikoksen uhriksi lisäsivät pitkät aukioloajat, aukiolo iltaisin ja öisin sekä runsaat asiakasmäärät. Suuret

toimipaikat joutuivat pieniä todennäköisemmin rikoksen uhriksi ja niihin kohdistui myös laajempi rikoskirjo.

Myös toimintaympäristö vaikutti rikosriskiin. Toimipaikan lähiympäristössä ilmenevä epäjärjestys ja häiriökäyttäytyminen lisäsivät rikosriskiä molemmilla toimialoilla. Epäjärjestystä mitattiin kysymällä esimerkiksi, esiintyikö lähiympäristössä roskaamista, vahingontekoja tai graffiteja, humalaisia tai huumekauppaa. Tutkimuksessa kysyttiin myös, sijaitisiko toimipaikan lähiympäristössä anniskeluravintola, grillikioski, Alko, päihdeongelmaisten asuntola tai sosiaalitoimisto. Kysytyjen palveluiden puuttuminen lisäsi rikosriskiä kaupan toi-

mialalla verrattuna siihen, että niitä oli ympäristössä runsaasti. Majoitus- ja ravintola-alalla havaittiin samansuuntainen ilmiö, mutta erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Tulos oli osin odotusten vastainen ja sen syiden selvittäminen vaatii lisätutkimusta.

Rutiinotoimintojen teorian näkökulmasta ihmisten läsnäolo lähialueella voi olla sekä rikosriskiä lisäävä tekijä, koska potentiaalisia rikosten tekijöitä on enemmän, että rikoksilta suojaava tekijä sosiaalisen kontrollin ja valvonnan kautta. Tutkimushankkeessa on jatkossa tarkoitus selvittää monimuuttuja-analyysillä tarkemmin toimintaympäristön piirteiden vaikutusta rikosriskiin.

Toimipaikan lähiympäristössä ilmenevä epäjärjestys ja häiriökäyttäytyminen lisäsivät rikosriskiä molemmilla toimialoilla.

TYÖNTEKIJÄÄN KOHDISTUVA RIKOS JÄÄ USEIN PIILORIKOLLISUUDEKSI

Suuri osa yrityksiin kohdistuvista rikoksista jää piilorikollisuudeksi, niitä ei ilmoiteta poliisille. Tutkimustulosten perusteella ilmoitusalttius vaihteli kuitenkin suuresti rikoslajista riippuen. Omaisuusrikokset ilmoitettiin huomattavasti useammin poliisille kuin työntekijöihin kohdistuneet väkivallanteot, joista rikosilmoitus tehtiin vain joka neljännessä (kuvio 2). Molemmilla toimialoilla murrot ja murron yritykset ilmoitettiin lähes aina poliisille. Niin ikään asiakkaan tekemät varkaudet, vahingonteot ja petokset ilmoitettiin noin puolessa tapauksista poliisille. Näistä teoista ilmoitettiin usein myös yksityisen turvallisuusalan toimijoille tai teot tulivat ilmi vartiointiliikkeiden kautta.

Rikoksilta suojautumiseen toimipaikat käyttivät laajasti erilaisia keinoja kuten vartiointia, turvallisuusjohtamista ja henkilöstön koulutusta, hävikin seuranta ja tietoturva-toimenpiteitä. Tässä suhteessa toimialojen välillä ei ollut merkittäviä eroja.

RIKOLLISUUDESTA MONIA HAITTOJA YRITYSTOIMINNALLE JA TYÖNTEKIJÖILLE

Toimipaikkojen työntekijöille oli aiheutunut rikoksista moninaisia haittoja, pahimmillaan työkyvyttömyyttä ja vakavia vammoja, muulloinkin pelkotiloja ja erilaisia traumoja. Työntekijöihin suoraan kohdistuvien tekojen osalta

kysyttiin erikseen niiden aiheuttamista haitoista. Yleisin mainittu väkivallan tai sen uhkan seuraus oli työntekijälle syntynyt pelko työmatkaa tai työpaikkaa kohtaan. Lisäksi kerrottiin muun muassa työpaikan vaihtoaikeista, vaikeuksista selvittää työtehtävistä ja terveysongelmista.

Yrityksille oli aiheutunut rikoksista sekä suoria kustannuksia ja menetettyä työaika. Kaupan alalla asiakkaiden tekemät varkaudet veivät eniten aikaa ja aiheuttivat eniten kustannuksia. Yksittäisen varkauden aiheuttama vahinko jäi usein pieneksi, mutta rikosten suuren määrän johdosta kokonaisvahingot olivat suuret. Majoitus- ja ravintola-alalla eniten aikaa ja kustannuksia aiheuttivat kavallukset.

Yritysten toimintaympäristössä ilmenevän rikollisuuden merkitystä tarkasteltiin kysymällä, missä määrin alueellinen rikostasotaso oli vaikuttanut toimipaikan sijainnin valintaan. Suurin osa vastaajista ilmoitti, ettei alueen rikostasolla ollut ollut merkitystä eikä juuri kukaan ilmoittanut vaihtaneensa toimipaikan sijaintia rikollisuuden takia. Korkeasta rikosriskistä huolimatta yritykset vaikuttivat kokevan toimintaympäristönsä pääsääntöisesti varsin turvalliseksi.

KANSAINVÄLISESSÄ VERTAILUSSA VARKAUDET JA VÄKIVALTA KOROSTUIVAT

Uhritutkimuksen rakenne mahdollisti myös suhteellisen luotettavat vertailut Englannin ja Alankomaiden tilanteeseen.

Tässä suhteessa suomalaisten yritysten turvallisuustilanne vaikutti kummallakin toimialoista pääosin samanlaiselta kuin vertailumaissa kahta poikkeusta lukuun ottamatta: yrityksiin kohdistuneen varkausrikollisuuden taso oli Suomessa kaksinkertainen ja henkilöstöön kohdistuneen väkivallan taso kaksin- viisinkertainen vertailumaihin nähden.

Tarkkoja suhdelukuja on mahdoton laskea tällaisissa vertailuissa, mutta on hyvin todennäköistä, että erot peilaavat todellista tilannetta: Suomessa asiakaspalveluyrityksiin kohdistuu huomattavasti enemmän asiakkaiden tekemiä varkauksia kuin Länsi-Euroopassa ja varastelevat asiakkaat ovat huomattavasti useammin myös väkivaltaisia. Huomionarvoista oli, että uhritutkimuksen tulosten mukaan lähes puolet varastelleista asiakkaista oli Suomessa päihytyneitä.

VÄHITTÄISKAUPAN TURVALLISUUSTILANNE VAKAA 2010-LUVULLA

Vähittäiskauppa oli mukana myös ensimmäisessä kansallisessa yritysuhritutkimuksessa vuonna 2010, joten vuoden 2018 tutkimus mahdollisti kaupan alan rikollisuustilanteessa vuosikymmenen mitaan tapahtuneiden muutosten tutkimisen. Päähavainto oli, että tilanteessa ei ollut tapahtunut suuria muutoksia. Useimmissa kysytyistä rikostyypeistä uhriksi joutumisriski oli laskenut jonkin verran,

mutta muutokset eivät pääsääntöisesti olleet tilastollisesti merkitseviä. Myös toimialaan kohdistuneen rikollisuuden kokonaisvolyyymi vaikutti hienoisesti pienentyneen, ei kuitenkaan sekään merkittävästi. Rikollisuudelta suojautumiskeinot olivat pysyneet valtaosin ennallaan, tosin kameravalvonnan käyttö oli selvästi lisääntynyt. Poliisille rikoksia ilmoitettiin niin ikään suhteessa saman verran kuin kahdeksan vuotta aiemmin. Tilanne vaikutti siten vakaalta, ei aiempaa heikommalta, muttei myöskään paremmalta. ■

Saarikkomäki, Elsa, Lehti, Martti & Kivivuori, Janne (2019). Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset. Toinen kansallinen yritysuhritutkimus 2018. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 33/2019.

Elsa Saarikkomäki työskenteli hankkeen aikana tutkijatohtorina Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa Helsingin yliopistossa. Tällä hetkellä hän työskentelee tutkijatohtorina Turun yliopistossa.

Martti Lehti työskentelee yliopistotutkijana Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa Helsingin yliopistossa.

Kansan oikeustaju ja lain noudattaminen

Viime aikoina on kriminaalipoliittisessa keskustelussa nostettu yhä useammin esiin ”yleisen oikeustajun” tai ”kansan oikeustajun” merkitys. Pohjoismaissa on myös tehty tutkimusta siitä, millaisia rangaistuksia mistäkin rikoksista kansalaiset pitävät sopivina ja oikeudenmukaisina. Tutkimuksissa on havaittu, että mitä yksityiskohtaisemmin oikeusjuttuihin perehdytään, sitä lähemmäksi toisiaan tuomareiden ja tavallisten kansalaisten näkemykset tulevat. Jos rangaistusten ankaruudesta kysytään yleisellä tasolla, kansalaiset pitävät nykyisin tuomitut rangaistuksia liian lievinä. Sama tulos saadaan ilmeisesti kutakuinkin kaikissa maissa, siis riippumatta siitä, minkälaista kriminaalipoliittikkaa on harjoitettu.

PELOTUSPREVENTIO EDellyttää Rationaalista Harkintaa

Rangaistusten koventaminen näyttäyty usein suuren yleisön silmissä tehokkaalta keinolta torjua rikollisuutta. On inhimillistä ajatella, että koska nykyiset rangaistusuhkat eivät ole tehonneet, on syytä turvautua kovempiin.

Suuren yleisön käsitys siitä, mihin rangaistuksia tarvitaan, lienee lähellä niin sanotun pelotusprevention ajatusta. Rikoksenteikijän ajatellaan punnitsevan

tekoilanteessa tekoonsa liittyviä hyötyjä ja haittoja, ja hän sitten tältä pohjalta päättää, ryhtyykö tekoonsa vai ei. Lisäämällä rikoksesta seuraavia seuraamuksia voidaan vaikuttaa punnintaan. Pelotuspreventio-mallissa korostetaan oletettua kiinnijäämisriskiä, sillä jos se jää alhaiseksi, rikoksenteikijä voi ajatella välttävänsä kiinnijäämisen ja siten myös seuraamuksen.

Pelotuspreventiomallin ongelmat liittyvät siihen, että tuo malli on kovin idealisoitu, eivätkä ihmiset välttämättä toimi sen mukaisesti. Oikeustaloustieteellinen tarkastelu on sovellus mikrotaloustieteellisestä päätösteoriasta. Moderni käyttäytymistieteellinen tutkimus on riittauttanut sen taustalla olevan ajatuksen, että ihminen olisi rationaaliseen päätöksentekoon pystyvä *homo oeconomicus*. Negatiivisen yleisprevention teoriassa on lisäksi kritiikille altista se, että rangaistukseen tuomittavia ihmisiä kohdellaan välineellisesti, mikä on itsessään kantilaisen moraaliperiaatteen vastaista.

Rikosoikeuden alalla teorian heikkoudet eivät ole mikään uutinen, onhan selvää, että useinkin rikoksentekotilanne suorastaan osoittaa, ettei toiminta ole perustunut rationaaliseen harkintaan. Esimerkiksi vahvassa humalassa tehdys-

sä tapossa ei tekijäkään välttämättä pysty osoittamaan teolleen järkevää syytä. Hän tietää kyllä tekevänsä väärin.

Oikeustaloustieteellisessä tarkastelussa on myös se heikkous, että ihmisen oletetaan aina edistävän omaa etuaan, jolloin aidosti toisten tai yhteistä etua huomioon ottaville motiiveille ei jää sijaa. Onkin havaittu, että ihmiset ja yritykset noudattavat lakia paremmin kuin mitä oikeustaloustiede ennustaisi. Negatiivisen yleisprevention ajatus kuitenkin kertoo jotakin sitä, että negatiivisen seuraamuksin voidaan käyttäytymiseen vaikuttaa. Se ei kuitenkaan kerro koko totuutta asiasta.

Hyvin yleinen lienee myös ajatus, että rikoksesta yksinkertaisesti tulee seurata lain määräämä rangaistus, jolloin kyse olisi jonkinlaisesta ansaintaperiaatteen sovelluksesta.

RANGAISTUKSET Moraalin Ylläpitäjänä

Pohjoismaissa ja Saksassa on jo pitkät perinteet siinä, että puhutaan negatiivisen yleisprevention sijasta positiivisesta yleispreventioniästä. Tällä tarkoitetaan rangaistusuhkan välittömän vaikutuksen sijasta sen välillistä moraalialue luovaa ja ylläpitävää vaikutusta.

Erilaiset rangaistusteoreettiset näkemykset johtavat erilaisiin käsityksiin siitä, miten rikoksista ja rangaistuksista olisi säädettävä.

Positiivisen yleisprevention ajatus on sinänsä yksinkertainen ja järkeenkäypä, mutta tarkempi erittely vie jo varsin syvälle oikeus- ja yhteiskuntateoriaan. Ajatus on, että jos oikeusjärjestys koetaan hyväksyttäväksi, ihminen on valmis suuntautumaan sen osoittamien käyttäytymisvaatimusten mukaisesti. Rangaistusten tuomitsemisella ei tässä mielessä suoraan ohjattaisikaan yksilötoimijoita, vaan pikemmin muistutetaan siitä, että tietyt jo muutenkin tunnetut käyttäytymisvaatimukset ovat voimassa. Se prosessi, jossa oikeusjärjestyksen suunnasta tuleva viesti muuntuu norminmukaiseksi toiminnaksi, ymmärretään kokonaan toisenlaiseksi kuin oikeustaloustieteesä. Kun ihminen kasvaa yhteiskunnan jäseneksi, hän oppii paitsi tuntemaan oikeusjärjestyksen vaatimukset myös kunnioittamaan lainsäätäjää auktoriteetin lähteenä. Lain kunnioitus perustuu oppimiseen ja kokemukseen eikä oman toiminnan seurausten optimointiin. Ihminen onkin *homo sociologicus*, yhteiskunnallinen ihminen. Tai jopa *homo politicus*, poliittinen ihminen.

ERI LÄHTÖKOHDAT LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

On luontevaa ajatella ihmisen suhdetta oikeusjärjestykseen ja sen velvoitteisiin jonkinlaisena yhdistelmänä eri näkökohtia. Jos korostettaisiin yksinomaan näitä positiivisia vaikutuksia, yksilö ohjautuisi ainoastaan kiinnittymällä lainmukaiseen toimintaan ja omaksuisi toimintamallinsa sen mukaisesti. Aivan ilmeisesti opimme kuitenkin myös jotakin negatiivisen yleisprevention mielessä.

Henkilökohtainen moraalimme voi eri tavoin poiketa siitä, mitä on lainsäädännön sisältönä. Joku pitää marihuanan tupruttelua harmittomana ja moraalisesti neutraalina asiana, toinen taas pitää vaikkapa homoseksuaalisuutta vääränä ja suorastaan syntinä. Erotamme silti sen, mikä on henkilökohtainen kantam-

me ja käsityksemme ja mikä on rikoslainsäädännön lähtökohta.

Erilaiset rangaistusteoreettiset näkemykset johtavat erilaisiin käsityksiin siitä, miten rikoksista ja rangaistuksista olisi säädettävä. Negatiivisen yleisprevention mallissa korostuu sen arviointi, onko pelote riittävä. Sovitusajatuksessa korostuu teko–suhteellisuus, siis se, että rangaistuksen pitää vastata tekoa. Sinänsä tämä suhteellisuuskin välittyy aina symbolisesti, joten mitään absoluuttista mittaa suhteellisuudelle ei ole antaa.

Positiivisen yleisprevention teorian suhde edellä mainittuihin on kiinnostavasti väljempi. Voinee ajatella, että teko–suhteellisuudella on tässäkin merkitystä, sillä sen mitan mukainen rangaistus tuntuu oikealta. Positiivisessa yleisprentiossa kiinnitetään kuitenkin erityistä huomiota rikoslain käyttäytymisvaatimuksiin, joten voinee ajatella, että yksittäisten rangaistusten lievyyskään ei niin herkästi muodostu ongelmaksi, jos kuitenkin rangaistustuomioihin päästään ja voidaan siten vahvistaa käyttäytymisvelvoitteiden olemassaoloa.

MITEN TÄMÄ KAIKKI LIITTYY OIKEUSTAJUUN?

Positiivisen yleisprevention teorian ottaminen mukaan tarkasteluun tuo esille sen, että olennaisinta on koko rikosoikeudellisen järjestelmän hyväksyttävyyden, sen koettu oikeudenmukaisuus. Esimerkiksi yliankarat rangaistukset voisivat suorastaan heikentää järjestelmän koettua legitimitettä, jolloin hukataan sitä pääomaa, joka seuraa oikeuden hyväksyttävyydestä.

On tärkeää, että oikeusjärjestelmän sisältämien ja suojaamien arvojen ja ihmisten ajattelun välillä vallitsee tietty vastaavuus. Oikeusjärjestys voi kiiruhuttaa ihmisten ajattelun edelle, jos järjestelmän legitimitetti on muuten vahva. Tämä on säädännäisen oikeuden etu. Esimerkiksi lasten ruumiillisesta kuri-

tuksesta luopuminen oli vaiheittainen prosessi, jonka viime vaiheessa kuritus säädettiin rangaistavaksi. Rikosoikeuden keinoin on kuitenkin vaikea uudistaa kokonaan ihmisten ajattelua.

Positiivisen yleisprevention teoria on moniaineksinen. Siitä on puhuttu jo 1800-luvulta lähtien. Skandinaavisen realismin edustajille, kuten **Vilhelm Lundstedtille** ja **Per-Olof Ekelöfille**, ajatus oli tärkeä. Sosiologian klassikoista sekä **Max Weber** että **Emile Durkheim** ovat antaneet aineksia näihin kehittälyihin. **Johannes Andenaes** kehitteli tätä ajatusta koko pitkän uransa.

Palataan oikeustajututkimukseen. Ehkä pitäisikin muotoilla kysymykset eri tavalla. Pitäisi kysyä, kuinka ajattelet järjestelmän legitimitetistä. Vaikuttaako se, että tietynlaisista rikoksista tuomitaan "vain" tietyn vuosimäärän mukaisia rangaistuksia siihen, kuinka legitimiiksi järjestelmä koetaan?

Tom R. Tyler on eri yhteyksissä korostanut sitä, että hyväksyttävyyden kokemuksessa menettelyn oikeusturvakeilla on aineellista oikeutta suurempi merkitys.

Kaikkine varauksineenkin on kuitenkin sanottava, että rikosoikeuden järjestelmä on koettava hyväksyttäväksi. Ja kun se näin koetaan, se saa suurimman välillisen vaikutuksen. Humaani ja rationaalinen kriminaalipolitiikka perustuu järjestelmän legitimitettiin. Siksi se on myös vaikuttavaa.

Kansa ei muuten oikeustajututkimuksen mukaan arvosta tuomareiden ankaruutta eikä odota tuomareiden ottavan lukuun yleistä mielipidettä. Kansa on viisasta. ■

Kirjoittaja on rikosoikeuden professori Helsingin yliopistossa.

Palstalle ajankohtaisista tutkimusaiheista kirjoittavat Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tutkijat.

■ M A I J U T A N S K A N E N

Onko parisuhdeväkivalta erityinen väkivallan muoto?

Parisuhdeväkivallan erilaisilla tutkimussuuntauksilla on erilaiset käsitykset siitä, kuinka hyvin kriminologinen teoriakehitys soveltuu parisuhdeväkivallan selittämiseen.

Feministiseen paradigmaan perustuvan sukupuolistuneen parisuhdeväkivallan näkökulman mukaan parisuhdeväkivallan pääsyy on patriarkaalin sukupuolirakenne, minkä vuoksi kyse on muusta väkivallasta erillisestä väkivallan muodosta. Näin ollen yleiset rikollisuuden syitä koskevat teoriat eivät ole selitysvoimaisia parisuhdeväkivallan suhteen, vaan sen ja naisiin kohdistuvan väkivallan ymmärtäminen ylipäänsä vaatii omia teorioitaan.

Kaikki parisuhdeväkivallan tutkijat eivät kuitenkaan ole tätä mieltä. Konfliktilähtöisen näkökulman mukaan parisuhdeväkivalta ja muu väkivalta ovat samanlaisia ilmiötä siinä merkityksessä, että niiden syyrakenteet ovat pitkälti samanlaisia. Näin ollen samanlaisia teorioita voi lähtökohtaisesti käyttää molempien tutkimisessa.

Käsitys parisuhdeväkivallan erityisluonteesta on vaikuttanut siinä määrin parisuhdeväkivallan tutkimuskenttään, että sitä on pääosin tutkittu erillään muusta väkivallasta. Samoin empiiristä tutkimusta kriminologisten teorioiden selitysvoimasta parisuhdeväkivallankontekstissa on toistaiseksi tehty verrattain

vähän. Erilaisten tutkimussuuntausten arvioiminen vaatii kuitenkin nimenomaan vertailun ja teorioiden koettelemisen mahdollistavaa tutkimusta.

Kansallisesti edustavat uhritutkimukset tarjoavat hyvän välineen tarkastella parisuhdeväkivaltaa kontrollijärjestelmätä riippumatta. Tässä esitellyt tulokset perustuvat kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT) vuosien 2013–2017 yhdistetyn aineiston (N=31314) analyysiin.

PARISUHDEVÄKIVALLAN UHRIKSI JOUTUMISEN RISKI EI SATUNNAINEN

Parisuhdeväkivallan syyrakennetta on mahdollista tarkastella sekä tekijä- että uhrinäkökulmasta. Parisuhdeväkivaltaa spesifisti selittävät teoriat keskittyvät kuitenkin tyyppillisesti selittämään sen syitä puhtaasti tekijänäkökulmasta, tekijän motivaatioiden kautta. Riippumatta siitä, ovatko tällaiset selitykset oikeita, niiden voi todeta olevan puutteellisia ainakin siinä mielessä, etteivät ne tarjoa selityksiä sille, miksi joillakin ihmisillä on toisia suurempi riski joutua parisuhdeväkivallan uhriksi. Kun parisuhdeväkivaltaa selitetään esimerkiksi patriarkaalin sukupuolirakenteen kautta, ei pystytä tarjoamaan selityksiä sille, miksei riski joutua uhriksi ole kaikille naisille sama.

Yleiset kriminologiset teoriat tarjoavat enemmän selityksiä myös vaihtelulle uhriksi joutumisen todennäköisyydessä,

mutta niiden selitysvoima parisuhdeväkivallan suhteen on tietysti empiirinen kysymys. Se, että samat teoriat voivat olla hyödyllisiä sekä parisuhdeväkivallan että muun väkivallan selittämiseen, ei kuitenkaan vaikuta mahdottomalta sikäli, että tekijänäkökulmasta tehtyjen tutkimusten perusteella molempien riskitekijät ovat samanlaisia ja parisuhdeväkivaltaan syylistyneillä henkilöillä on usein taustallaan myös muuta väkivaltarikoshistoriaa.

Onkin kiinnostavaa, että myös parisuhdeväkivallan ja muun väkivallan uhriksi joutuminen ovat yhteydessä toisiinsa. KRT:n aineiston perusteella henkilöistä, jotka eivät olleet joutuneet muun väkivallan uhriksi viimeisen vuoden aikana, parisuhdeväkivallan uhriksi oli joutunut 3,1 %, siinä missä vastaava osuus muun väkivallan uhreille on 6,9 %. Koska muun väkivallan uhriksi joutuneilla on kohonnut riski joutua myös parisuhdeväkivallan uhriksi, hypoteesi siitä, että näiden väkivaltatyyppien syyrakenteessa on jotain samaa, on perusteltu.

KRT:n aineisto ei mahdollista kriminologisen teoriakehityksen kannalta kovin kattavaa analyysia parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisen taustatekijöistä, mutta joitakin kiinnostavia huomioita on mahdollista tehdä. Kuviossa 1 väkivallan uhriksi joutumista viimeisen vuoden aikana on tarkasteltu kolmena ryhmänä: pelkästään muun väkivallan uhriksi jou-

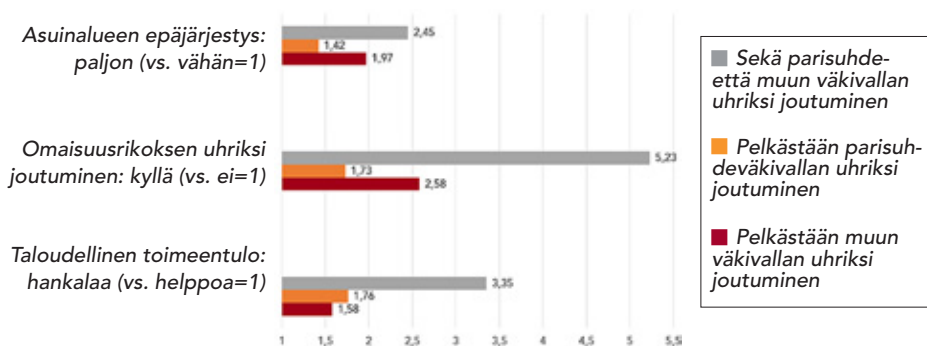
tumisena, pelkästään parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisena ja sekä muun väkivallan että parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisena.

Regressioanalyysin perusteella omaisuusrikoksen uhriksi joutuminen, asuinalueen epäjärjestys ja taloudellisen toimeentulon vaikeudet ovat yhteydessä kaikkiin kolmeen uhriksi joutumisen tyyppiin; voimakkaimmin sekä parisuhdeväkivallan että muun väkivallan uhriksi joutumiseen, mikä on linjassa pelkästään parisuhdeväkivaltaa ja pelkästään muuta väkivaltaa koskevien tulosten kanssa. Parisuhde- ja muu väkivalta muistuttavat tässä tarkastelussa huomioitujen riskitekijöiden osalta toisiaan, vaikkakin silkkä yhteyksien osoittaminen jättää avoimeksi kysymyksiä siitä, minkälaisen mekanismin kautta nämä yhteydet selittyvät.

KRT:n aineiston perusteella naiset joutuvat miehiä useammin parisuhdeväkivallan uhriksi: viimeisen vuoden aikana naisista 4,5 % ja miehistä 2,3 % oli joutunut parisuhdeväkivallan uhriksi. Koska kysymys sukupuolen ja parisuhdeväkivallan yhteydestä on erilaisten tutkimussuuntausten näkökulmien vertailun kannalta erityisen tärkeä, on perusteltua tarkastella vielä parisuhdeväkivallan taustatekijöitä naisille ja miehille erikseen.

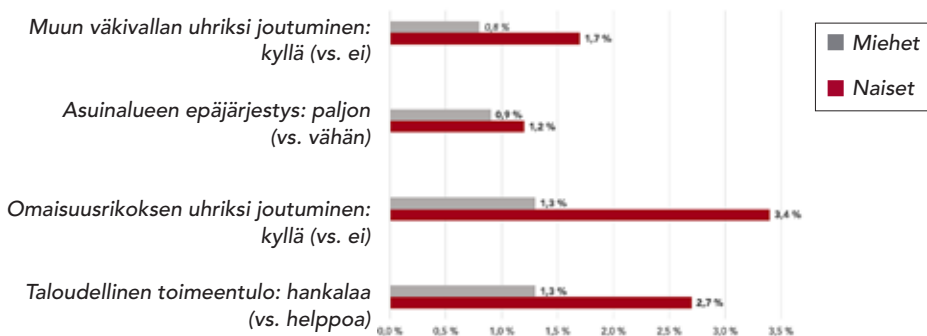
Kuviossa 2 esitettyjen regressioanalyysien tulosten perusteella samat tekijät ovat yhteydessä naisten ja miesten riskiin joutua parisuhdeväkivallan uhriksi. Muun väkivallan uhriksi joutuminen, omaisuusrikoksen uhriksi joutuminen, asuinalueen epäjärjestys ja taloudellisen toimeentulon vaikeudet lisäävät naisilla riskiä joutua parisuhdeväkivallan uhriksi, ja miehillä muun väkivallan uhriksi joutumista lukuun ottamatta vastaavat yhteydet ovat myös tilastollisesti merkitseviä. Kaiken kaikkiaan naisilla riskitekijöiden ja parisuhdeväkivallan yhteys on miehiä voimakkaampi. Tämä viittaa siihen, että tarkasteltujen riskitekijöiden osalta miesten joutuminen parisuhdeväkivallan uhriksi on naisia satunnaisempaa.

Näiden tulosten perusteella parisuhdeväkivallan ja muun väkivallan uhriksi joutuminen ovat yhteydessä toisiinsa, ja ne myös muistuttavat uhriksi joutumisen riskitekijöidensä osalta toisiaan. Lisäksi parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisen riskitekijät ovat naisille ja miehille pitkälti

Kuvio 1. Parisuhdeväkivallan ja muun väkivallan uhriksi joutumisen riskitekijät (N=31314).

Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi; regressiokertoimien eksponentit (kaikki $p < 0,001$). Vertailuryhmä: ei ole kokenut parisuhde- eikä muuta väkivaltaa viimeisen vuoden aikana. Sukupuoli, ikä ja koulutus vakioitu.

Kuvio 2. Parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisen riskitekijät naisille (N=17049) ja miehille (N=14265).

Binääriset logistiset regressioanalyysit; average marginal effects -estimaatit, tilastollisesti merkitsevät ($p < 0,05$) lihavoitu. Ikä ja koulutus vakioitu.

amat. Tulokset osoittavat ennen kaikkea, ettei parisuhdeväkivallan uhriksi joutuminen ole satunnainen ilmiö: parisuhdeväkivaltaa ei siis näin ollen voi selittää kattavasti sellaisilla teorioilla, jotka sivuuttavat uhriksi joutumisen syyrakenteen.

KRIMINOLOGISTA TUTKIMUSTA PARISUHDEVÄKIVALLASTA TARVITAAN

Kriminologiaa on tieteenalana kritisoitu siitä, että sen käyttämät teoriat perustuvat miesten tekemään ja miehiin kohdistuvaan rikollisuuteen, eivätkä ne näin ollen lähtökohtaisesti sovellu muunlaisen rikollisuuden selittämiseen. Tällaiseen kritiikkiin on syytä kiinnittää huomiota. On erittäin ongelmallista, jos tieteenalan teoriakehitys on selitysvoimaltaan sukupuolisesti vinoutunutta etenkin, kun parisuhdeväkivallan kaltaisten tyypillisesti sukupuolten välisten rikollisuuden muotojen ei voi väittää olevan yhteiskunnalli-

sen merkittävyytensä tai edes yleisyytensä puolesta marginaalisia ilmiöitä.

Edellä esitettyjen tulosten perusteella parisuhdeväkivalta muistuttaa muuta väkivaltaa siinä määrin, että kriminologisen teoriakehityksen hyödyllisyyden arviointia parisuhdeväkivaltakontekstissa voi pitää perusteltuna: mikäli parisuhdeväkivalta ei syyrakenteensa puolesta eroa muusta väkivallasta, voidaan olettaa, että sen selittämiseen kelpaavat samat teoriat kuin muuhunkin väkivaltaan. Se, kuinka hyvin tietyt teoriat ja kriminologinen käsitteistö soveltuvat parisuhdeväkivallan selittämiseen on kuitenkin oma empiirinen kysymyksensä, jota varten tarvitaan lisää tutkimusta. ■

Kirjoittaja on aloittamassa parisuhdeväkivaltaa käsittelevän väitöskirjan tekemistä Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa. Artikkelissa esitetyt tulokset perustuvat hänen maisterintutkielmaansa.

Palstaa pitää rikksentorjuntaneuvoston sihteeristö.

■ MARKUS ALANKO

Rikksentorjuntaa ympäristösuunnittelun keinoin

Rikosten tilannetorjunnassa ja rakennetun ympäristön suunnittelua koskevassa CPTED-lähestymistavassa (Crime Prevention Through Environmental Design) keskitytään rikksentekoympäristöön. CPTED-kirjallisuudesta löytyy useita hieman toisistaan poikkeavia periaatteita, mutta yhteistä niille kaikille on, että lähestymistapa korostaa rikollisuuden johtuvan ainakin osittain rakennetun- ja luonnonympäristön eli ns. fyysisen ympäristön tarjoamista rikksentekomahdollisuuksista. Tavoitteena onkin suunnitella ja muokata rakennettua ympäristöä siten, että todennäköisyys tai mahdollisuus rikolliseen toimintaan pienenee. Samalla vähennetään koettua turvattomuutta.

CPTED-lähestymistavan teoreettinen perusta on ympäristökriminologiassa ja sen keskeinen ajatus on, että erilaiset rakennetut ympäristöt ”tuottavat” eriasusteista rikollisuutta. Rikokset eivät jakaannu alueellisesti tasaisesti kaupungeissa, vaan usein ne kasaantuvat selvästi sekä tekijä- ja uhritasolla että maantieteellisesti kaupunkien sisällä. Tästä syystä on tärkeää kartoittaa nämä rikollisuuskeskittymät ja löytää ne piirteet, jotka ovat ominaisia korkean ja matalan rikollisuuden alueille. Näin on mahdollista suunnitella ja muuttaa kaupunkiympäristöä vähemmän otolliseksi rikollisuudelle.

CPTED:ssä rakennettua ympäristöä ei suinkaan pidetä ainoana rikollisuuden alueellisia eroja selittävänä tekijänä. Rikollisuuden määrä ja sen vaihtelut johtuvat monista tekijöistä, joista rakennettu ympäristö on yksi.

Kun rikksentorjunnalliset näkökulmat otetaan huomioon rakennetun ympäristön ratkaisuisa, voidaan saavuttaa pitkäkestoisia ja kustannustehokkaita positiivisia vaikutuksia turvallisuuteen ja sen tunteeseen. Tässä vaaditaan kuitenkin tapauskohtaista harkintaa ja asiantuntemusta – muuten seurauksena saattaa pahimmillaan olla turvallisuudentunteen heikkenemistä ja rikollisuuden kasvua.

ONKO CPTED:LLÄ PIMEÄ PUOLI?

Paul Cozensin ja **Terence Loven** (2017) artikkeli CPTED:n pimeistä puolista on hyvä muistutus siitä, että asioissa voidaan mennä liian pitkälle joko tietoisesti tai vahingossa. Siinä tapauksessa tulokset eivät ole positiivisia ainakaan kaikkien alueen käyttäjien näkökulmasta. Vaikka yliampuvat ratkaisut eivät lisäisi tai jopa vähentäisivät tilastoitua rikollisuutta, ne ovat omiaan lisäämään koettua rikksen pelkoa, syrjimään tiettyjä ihmisryhmiä tai heikentämään alueen viihtyisyyttä.

Artikkelissa kuvattu CPTED:n pimeä puoli onkin jotain aivan muuta kuin esimerkiksi **Jane Jacobsin** 1960-luvulla

korostama urbaani sosiaalisuus. Jacobs näki, että rakennetun ympäristön suunnittelun tähtäimenä on luoda edellytyksiä vuorovaikutukselle ja eloisalle yhteisölle, mistä seuraa epävirallista sosiaalista kontrollia. Tätä hän piti keskeisenä tavoitteena turvallisuuden edistämiseksi. Jacobsin työllä oli merkittävä vaikutus CPTED-lähestymistavan syntyyn. Toinen sen keskeinen vaikuttaja oli **Oscar Newman**, jonka 1970-luvulla kehittämä puolustettava tila -malli saattaa nimen perusteella kuulostaa linnoittautumiseen kannustavalta menetelmältä, mutta sen keskeiset ideat ovat aivan päinvastaiset. Esimerkiksi selkeällä tilahierarkialla ja matalilla pensasaidoilla tai istutuksilla pystytään symbolisesti osoittamaan tilan omistajuutta ilman korkeita aitoja tai muureja. Myös Newmanin tavoitteena oli lisätä yhteisöllisyyttä ja luonnollista valvontaa rakennetun ympäristön keinoin.

Havainnollistan lähestymistavan erilaista ideaa esimerkillä, jossa vierasteeseen kaupunkiin muuttava henkilö etsii asuntoa. Asunonäyttöön saapuessa hän huomaisi, että kerrostalon piha-alue on rajattu korkealla kalterimaisella teräsaidalla ja sen päällä on vielä piikkilankaa estämässä kiipeilyä. Lisäksi kerrostalon seinään on kiinnitetty valvontakameroita. Tämänkaltaisen linnoittautumisen seurauksena tilastoitu rikollisuus ja ilki-

Kun rikosentorjunnalliset näkökulmat otetaan huomioon rakennetun ympäristön ratkaisuisa, voidaan saavuttaa pitkäkestoisia ja kustannustehokkaita vaikutuksia turvallisuuteen.

valta alueella todennäköisesti loistaisivat poissaolollaan, mutta niin myös viihtyisyys. Moni potentiaalinen asunnonostaja kääntyisi kannoiltaan jo kadulla. Tällaiset järeät tekniset ratkaisut saisivat aluetta vähemmän tuntevan ihmisen miettimään, että kerrostaloa ympäröivän alueen täytyy olla todella vaarallinen.

Kuvatusta esimerkistä päästään keskustelemaan siitä ongelmasta, miten CPTED-ajattelun mukainen rakennetun ympäristön suunnittelu erotetaan selkeämmin rakennetussa ympäristössä toteutetuista yksittäisistä kohteiden vahvistamiseen liittyvistä teknisistä suojauksista, joka on yksi rikosten tilannetorjunnan keskeinen menetelmä. Siinä tavoitteena on tehdä rikoksenteosta vaikeampaa ja lisätä kiinnijäämisriskiä niin, että myös potentiaalinen rikosentekijä sen havaitsee.

TURVALLISUUTTA KAIKILLE?

Itse koin, että Cozens ja Love eivät artikkelissaan pyrkineet kovin tarkkaan eroteluun CPTED:n ja teknisenä suojauksena toteutetun kohteen vahvistamisen välillä. Yksi syy siihen on, että perinteisesti teknisiä suojauksia on tarvittaessa käytetty CPTED:ä täydentämään. Cozens ja Love kuitenkin esittelevät kärjistettyjä esimerkkejä erityisesti kodittomiin kohdistuvista tilannetorjunnan keinoista ilman viittausta alueen CPTED-kokonaissuunnitteluun. Mielestäni pienimuotoiset ratkaisut, joissa piikeillä, tapeilla ja ristikoilla pyritään vähentämään kodittomien nukkumista tietyllä jopa vain muutamien neliöiden kokoisella alueella, eivät ole CPTED:ä.

Teknisen suojauksen käyttö osana CPTED:ä on perusteltua silloin, kun pehmeämpiä ratkaisuja on kokonaisuuden kannalta välttämätöntä tukea tilannetorjunnan keinoin. Näitä keinoja tulisi kuitenkin aina tarkastella tapauskohtaisesti, joten niistä on vaikea antaa yleisiä suosituksia. Tilannetorjunnan käyttö

CPTED:n täydentäjänä on perusteltua esimerkiksi tilanteessa, jossa ympäristö asettaa rajoituksia sen menetelmien tehokkaalle hyödyntämiselle. Silloinkin täytyy olla tarkkana, ettei teknisen suojauksen keinojen käytössä tule yllilyöntejä eivätkä ne korostu liikaa kokonaisuudessa. Kärjistetysti sanoen sellaiset toimet, joissa ei korosteta alueen asukkaiden ja muiden käyttäjien roolia esimerkiksi luonnollisessa valvonnassa, eivät ole suomalaisessa yhteiskunnassa käytettyjen CPTED-periaatteiden mukaisia. Sellaisia laajamittaisia CPTED:ä hyödyntäviä asuinalueita, joissa tekniset suojaukset ovat pääosassa, löytyy erityisesti Etelä-Amerikan valtioissa ja Etelä-Afrikassa. Näissä maissa on rakennettu aidattuja yhteisöjä (Gated-Community), joissa kokonainen asuinalue on eristetty ympäröivästä alueesta muurilla tai vastaavalla esteellä ja sisäänpääsy tapahtuu kulunvalvonnan kautta.

Suomessa on nähty tilannetorjunnan ratkaisuja, joiden on toivottu vähentävän nuorten oleskelua alueella. Näitä ovat olleet mm. rullalautailua haittaavien esteiden lisääminen rakenteisiin ja jopa klassisen musiikin soittaminen. Ristiriitaisia tunteita herättävät myös ratkaisut, joilla pyritään esimerkiksi vähentämään syrjäytyneiden päihteidenkäyttäjien nukkumismahdollisuuksia. Julkisessa ja puolijulkisessa tilassa sijaitsevia penkkejä on jaettu osiin käsinojilla, joilla estetään makaaminen penkillä. Julkisen liikenteen pysäkeillä näkee usein tankomaisia rakennelmia, joihin voi nojaten istua, mutta joiden päällä ei voi maata. Kansainvälisesti nämä pysäkkiratkaisut luokiteltaisiin usein *Designing out Crime* -lähestymistavan alle. Toisaalta syrjäytyneet päihteiden ongelmakäyttäjät herättävät pelkoa valtaosassa muita alueen käyttäjiä, jolloin yritykset saada heidät viettämään aikaansa muualla todennäköisesti parantavat alueella koettua turvallisuudentunnetta.

Kun julkisessa ja puolijulkisessa tilassa toteutetaan tilannetorjunnan keinoja, jotka kohdistuvat rajattuihin käyttäjäryhmiin, tulee ottaa huomioon perusoikeudellinen yhdenvertaisuus. Yhteiskunnan järjestyksenpito ei saisi tapahtua rajoittamalla tarkoituksella tiettyjen ihmisryhmien oikeutta julkisen kaupunkitilan käyttöön. Näistä ratkaisuista on helppo kirjoittaa kriittisesti, mutta ne ovat erittäin haastavia kysymyksiä alueen järjestyksenhallinnasta vastaaville tahoille, etenkin kun niiden käytölle saattaa olla enemmistön tuki.

Kuitenkaan se, että CPTED-menetelmää on käytetty sen perusidean vastaisesti erityisesti maissa, joissa taloudelliset erot ovat valtavat eikä ihmisten perusoikeuksia arvosteta korkealle, ei saisi Suomessa olla syy jättää hyödyntämättä menetelmän tarjoamia pitkäkestoisia ja kustannustehokkaita ratkaisuja.

Kaupunkisuunnittelun keinoin kyetään ohjaamaan ihmisten käyttäytymistä ja vaikuttamaan rikostilaisuuksien syntymiseen. Hyvillä ratkaisuilla vähennetään rikollisuutta, häiriökäyttäytymistä ja vahingontekoja. Turvalliselta tuntuva ympäristö lisää ihmisten luottamusta toisiinsa ja kannustaa heitä käyttämään julkista tilaa, mikä parantaa turvallisuutta entisestään lisäämällä luonnollista valvontaa. ■

Kirjoittaja on erityisasiantuntija oikeusministeriössä.

LÄHTEITÄ

Cozens, P. & Love, T. (2017) *The Dark Side of Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)*. Oxford Research Encyclopedia of Criminology. Online Publication Date: Mar 2017

Jacobs, Jane (1961) *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.

Newman, Oscar (1972) *Defensible Space. People and Design in Violent City*. Architectural Press, London.

www.rikosentorjunta.fi/tilannetorjunta

Pelkän peruskoulun varaan jääminen lisää rikollisuutta

Toisen asteen koulutukseen pääsy vähentää selvästi poikien todennäköisyyttä syyllistyä rikoksiin, selviää VATT:n, Etlan ja Helsingin yliopiston tutkimuksesta. Toisen asteen koulutukseen rimaa hipoen päässeet pojat tekevät rikoksia selvästi pienemmällä todennäköisyydellä kuin ilman opiskelupaikkaa jääneet. Sisäänpääsyrajan juuri ja juuri ylittävistä pojista 8 prosenttia syyllistyy johonkin rikokseen viiden vuoden aikana, kun taas rajan alle jäävistä rikoksiin syyllistyy joka viides, 20 prosenttia.

Tyttöjen kohdalla samaa vaikutusta ei tutkimuksessa havaittu. Tytöt tekevät vähemmän rikoksia kuin pojat, eikä toisen asteen ulkopuolelle jääminen lisää tyttöjen rikollisuutta samalla tavalla kuin poikien kohdalla.

Toisen asteen koulutukseen pääsy

vähensi eniten omaisuus- ja liikenneriikoksia, kun taas väkivaltarikoksiin sillä ei ollut vaikutusta.

Kristiina Huttusen, Tuomas Pekkarisen, Roope Uusitalon ja Hanna Virtasen tutkimuksessa tarkastellaan koulutuksen vaikutusta rikollisuuteen vertaamalla toisen asteen koulutukseen päässeiden ja koulutuksen ulkopuolelle jääneiden kehityskulkua kymmenen vuoden ajan. Vaikutus rikollisuuteen on merkittävä etenkin lyhyellä aikavälillä, kun tarkastellaan ensimmäistä vuotta opiskelupaikan saamisesta.

Siirtyminen peruskoulusta toisen asteen opintoihin on kriittinen vaihe, jossa nuoret tarvitsevat tukea, tutkijat muistuttavat. Toisen asteen tutkinnon suorittamisella on tutkitusti myönteisiä vaikutuksia, muun muassa työllistymiseen

ja tulotasoon, sillä vasta toisella asteella opitaan taitoja, joilla on kysyntää työmarkkinoilla.

– Tutkimustulokset tukevat toisen asteen koulutuspaikkojen lisäämistä niillä aloilla, joihin on kysyntää. Lisäksi se, että tulostemme mukaan pelkkä koulutukseen pääseminen vähentää rikollisuutta, puoltaa oppivelvollisuuden pidentämistä, sanoo Tuomas Pekkarinen.

Tutkimus on osa Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittamaa monialaista Oma linja -hanketta, joka tuottaa päättäjille tutkittua tietoa syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja työkaluja onnistuneiden jatkokoulutusvalintojen tueksi. Infopaketti Lost Boys -tutkimuksen tuloksista: <http://omalinja.fi>

Liikuntaharrastuksissa esiintyy kiusaamista ja syrjintää

Valtaosa lapsista ja nuorista kokee tuoreen mukaan olevansa varsin tyytyväisiä elämäänsä, kertoo tuore Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus. Nuoret ovat onnellisempia kuin kertaakaan viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Valtaosalla lapsista ja nuorista on myös jokin harrastus. Harrastavien lasten ja nuorten osuus on kasvanut vuosikymmenen alusta, mutta heikoksi koettu taloudellinen tilanne vaikuttaa edelleen merkittävästi lasten ja nuorten harrastamiseen. Tutkimuksen mukaan yhdenvertaiseen harrastamiseen on vielä matkaa. Myös kiusaaminen ja syrjintä on huolestuttavan yleistä liikuntaharrastamisessa.

Kiusaamista, syrjintää ja epäasiallista kohtelua esiintyy varsin paljon lasten ja nuorten liikuntaharrastuksissa. Kolman-

nes kaikista 10–29-vuotiaista vastaajista kertoo kokeneensa liikuntaharrastuksensa useim (5 %) tai joskus (26 %) kiusaamista, syrjintää tai muuta epäasiallista käytöstä. Kiusaamisen, syrjinnän ja epäasiallisen kohtelun kohteeksi joutuvat erityisesti yli 15-vuotiaat sekä ne lapset ja nuoret, jotka kokevat kuuluvansa johonkin vähemmistöryhmään. Esimerkiksi lapsista ja nuorista, jotka kokevat kuuluvansa seksuaalivähemmistöön, noin 60 prosenttia kertoo joskus tai usein tapahtuvasta kiusaamisesta ja syrjinnästä liikuntaharrastuksessa.

– Tulokset ovat huolestuttavia, sillä suuri osa harrastamisesta tapahtuu aikuisten valvonnassa. Kun lasten liikunnan harrastamisen pitäisi olla kivaa vapaa-ajan toimintaa, vastapainoa vaativalle koulutyölle ja opinnoille, tällaisten luku-

jen pitäisi herättää jokainen löytämään ratkaisuja kiusaamiseen ja syrjintään, sanoo Nuorisotutkimusverkoston vastaava tutkija **Mikko Salasuo**.

Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus on kahden vuoden välein ilmestyvä 6–29-vuotiaiden haastattelututkimus. Vuoden 2018 pääteema oli liikkuminen ja liikunta. Tutkimuksen toteuttavat yhteistyössä valtion nuorisoneuvosto, valtion liikuntaneuvosto, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Nuorisotutkimusverkosto.

Oikeus liikkuu. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Tiina Hakanen & Sami Myllyniemi & Mikko Salasuo (toim.), www.tietoanuorista.fi.

Huumeiden kokeilu ja käyttö yleistyvät edelleen

Huumeiden kokeilu ja käyttö ovat edelleen yleistyneet, osoittaa syksyllä 2018 kerätty kyselyaineisto. Yleisin suomalaisten käyttämä huume on kannabis. Kannabiskokeilut ovat nelinkertaistuneet vuoden 1992 kuudesta prosentista 24 prosenttiin vuonna 2018. Toiseksi yleisintä on lääkkeiden käyttö ei-lääkinnällisiin tarkoituksiin. Muita huumeita on kokeillut alle viisi prosenttia väestöstä. Näistä yleisimpiä ovat stimulantteihin kuuluvat ekstaasi ja amfetamiini.

Useimmiten kyse on yhteen tai joihinkin käyttökertoihin rajoittuvasta huume-kokeilusta tai jo taakse jääneestä käyttöjaksosta. Jatkuvampaa käyttöä kuvaavat luvut jäävät selvästi matalammalle tasolle.

– Huumeiden kokeilun ja käytön edelleen yleistyessä erilaiset haitat ja huumeita käyttävien palvelutarpeet ovat todennäköisesti myös kasvussa. Uusia keinoja,

toimintatapoja ja strategioita tilanteen hallintaan tarvitaan, toteaa THL:n tutkimusprofessori **Pekka Hakkarainen**.

Tulokset osoittavat, että huumeiden kokeilu ja käyttö yleistyvät edelleen erityisesti 25–34-vuotiailla nuorilla aikuisilla. Tämän ikäryhmän vastaajista peräti 45 prosenttia ilmoitti vuonna 2018 käyttäneensä jotain laitonta huumetta joskus elämässään. Myös 35–44-vuotiaiden ikäryhmässä huume-kokeilut ovat selvästi yleistyneet. Nuorimmassa eli 15–24-vuotiaiden ikäryhmässä luvut puolestaan ovat lähellä vuoden 2014 tasoa eli käyttö ei olisi enää lisääntymässä.

VIIDENNES POISTAISI RANGAISTUKSET HUUMEITA KÄYTTÄVILTÄ

Päihdetutkimuksessa kysytään myös suomalaisten mielipiteitä erilaisten huumemaavien aineiden hankinnan ja käytön

rangaistavuudesta. Muutamassa vuosikymmenessä mielipiteet rangaistavuudesta ovat muuttuneet selvästi sallivammiksi, erityisesti kannabiksen osalta, mutta vuoteen 2014 verrattuna enää vain hieman.

Vuoden 2018 kyselyn mukaan 20 % suomalaisista olisi valmis luopumaan kaikkien huumeiden käytön rangaistavuudesta. Kannabiksen käytöstä ei rangaitsisi 42 % väestöstä.

Vuoden 2018 Päihdetutkimukseen vastasi 3 229 iältään 15–69-vuotiaasta suomalaista. Jo kahdeksan kertaa vuodesta 1992 alkaen samankaltaisena toistettu kysely tarjoaa yleiskuvan huumeiden käytön kehityksestä sekä huumeita ja huume-politiikkaa koskevien asenteiden ja mielipiteiden muutoksista.

Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018. Tilastoraportti 2/2019. THL.

Viharikosten uhrien kokemuksia selvitetty

Rikosuhripäivystys on julkaissut raportin viharikosten uhrien kokemuksista. Eri järjestöjen kautta välitetyn kyselyn tarkoituksena oli täydentää viranomais-tietoja ja kehittää tapoja tukea viharikosten uhreja. Raportointi on osa oikeusministeriön Against Hate -hanketta.

Raportissa käsitellään 106 tapausta. Puolet niistä oli sanallisia loukkauksia. Muita yleisiä rikostyyppejä olivat pahoinpitely ja syrjintä. Rikoksen vihamotiiveista yleisin oli ihonväri tai etninen tai kansallinen tausta, ja muita yleisiä motiiveja olivat uskonto tai vakaumus sekä seksuaalinen suuntautuminen. Vain 15 vastaajaa oli ilmoittanut tapauksesta poliisille.

– Merkittävimpana syynä olla ilmoittamatta poliisille esiintyi epäily poliisin toimintaa kohtaan viharikostapauksissa.

Monissa vastauksissa näkyi myös turtuminen ja turtuminen sekä pelko ja ahdistus. Usein ihmiset eivät edes tiedä, että viharikoksista voi tehdä ilmoituksen tai he olisivat tarvinneet siihen tukea. Erityisesti nuorilla viharikosten uhreilla oli epätietoisuutta siitä, mistä apua voi hakea. Vaikuttaa selvältä, että tietoa viharikoksen määritelmästä sekä käytännön apua ja kannustusta rikosilmoituksen tekoon tulisi olla tarjolla enemmän, kertoo Rikosuhripäivystyksen toiminnanjohtaja **Leena-Kaisa Åberg**.

Viharikoksen vaikutukset uhriin näytettyivät moninaisina ja olivat useissa tapauksissa pitkäkestoisia.

– Tunnereaktioista yleisimpiä olivat pelko, suru ja viha sekä muun muassa häpeä ja itseluottamuksen menettämi-

nen. Osalle viharikos aiheutti itsetuhoisia ajatuksia ja monissa vastauksissa mainittiin myös terveydellisiä vaikutuksia kuten masennusta, traumoja ja erilaisia stressireaktioita. Monet olivat rajoittaneet liikkumistaan, toiset itseilmaisuaan tai uskonnollisten symboleiden käyttöä ja muutamat olivat joutuneet muuttamaan toiselle paikkakunnalle, kertoo raportin kirjoittaja, USKOT-foorumien toiminnanjohtaja **Inka Nokso-Koivisto**.

– Julkisella keskustelulla ja vallitsevilla asenteilla on merkitystä uhrien toipumisessa. Vihatekojen selkeä tuomitseminen helpottaa uhrien tilannetta. Kokemusten vähättelyä, arviointia tai syylistämistä tulee välttää.

Uhrien kokemuksia viharikoksista Suomessa vuosina 2014–2018, www.riku.fi

Kriminologi Kauko Aromaa on kuollut

Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti Heunin entinen johtaja Kauko Aromaa kuoli tammikuussa 75-vuotiaana. Hänen roolinsa oli merkittävä suomalaisen kriminologian sekä Suomen ja eurooppalaisen rikostilastoinnin kehittämisessä. Hän aloitti työuransa 1970 Kriminologisessa tutkimuslaitoksessa ja toimi sittemmin Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa tutkijana ja tutkimusjohtajana ennen Heuniin siirtymistä vuonna 2000. Eläköidyttyäänkin hän toimi vielä aktiivisesti kriminologian ja kriminaalipolitiikan parissa.

Aromaa toimi Haaste-lehden päätoimittajana 2004–2009. Hänen pääkirjoituksensa käsittelivät usein tutkitun tiedon hyödyntämisen tarvetta kriminaalipolitiikassa, syrjäytymistä, rikoksen uhrin asemaa ja uusia rikosilmiöitä ja rikosseuraamuksia. Hän toimi vuosikymmeniä aktiivisesti myös rikosentorjuntaneuvoston ja sen eri työryhmien jäsenenä. Hän oli erityisen kiinnostunut kansainvälisestä yhteistyöstä. Hän esimerkiksi kehitti yhteistyötä Baltian maiden kanssa, osallistui tiiviisti Pohjoismaiseen kriminologiseen yhteistyöhön ja toimi Euroopan kriminologiyhdistyksen presidenttinä.

/RK

■ SAIJA SAMBOU

Sovittelun käyttöala laajenee

Ensimmäiset sovittelun ammattilaisille suunnatut Sovittelijapäivät pidettiin Helsingin Kaupungintalolla helmikuussa. Tilaisuuden järjestäjinä oli kymmenkunta tahoa eri hallinnon aloilta, kunnista ja järjestöistä. Tarkoituksena oli luoda mahdollisuus yhteiselle ja kriittiselle keskustelulle. Päiville osallistui lähes 400 sovittelijaa ja tutkijaa tuomioistuimista, valtuutetuista, työyhteisö-, ympäristö-, koulu-, katu-, perheasioiden-, rikos- ja riita-asioiden-, vakavien rikosten jälki-sovittelun sekä väestöryhmien välisten riitojen ja naapurussovittelun piiristä.

Kahden päivän aikana ohjelmassa oli runsas kattaus ajankohtaisia puheenvuoroja niin Suomesta kuin Euroopasta ja lisäksi pidettiin 13 työpajaa, joissa perehdyttiin johonkin sovittelumuotoon tai sovittelun haastaviin tilanteisiin. Pääpuhujat käsittelivät mm. sovittelun eettisiä periaatteita, sovittelussa syntyvän yhteyden rakentamista ja sovittelun arvoja. Yhtenä puheenvuoroja yhdistävänä punaisena lankana oli se, mitä kussakin tapauksessa tulee huomioida, kun osapuolet fasilitaattorin tuella etsivät yhteistä ymmärrystä tai sopimusta siitä, miten riita ratkaistaan ja haitta korjataan.

Päivien aikana Helsingin kaupungintalon käytävillä ja verkostoitumistilaisuudessa kuului vilkasta keskustelua esityksistä ja kehittämisestä. Päivien interaktiivisuutta ja keskustelumahdollisuuksia arvostettiin, mutta seuraaville päiville toivottiin mahdollisuutta tutustua vieläkin laajemmin eri sovittelumuotoihin vaikkapa ”ständien” muodossa. Tapahtuman aikana huomattiin myös kokonaan puuttuvia sovittelun lajeja kuten kansainväliset rauhansovittelut. Järjestäjät huomioivat päivien jälkeen kerätyn palautteen seuraavaa tilaisuutta varten.

SOVITTELULLE TARVITAAN KOORDINAATORAKENNE

Sovittelun ala on voimakkaasti kehittynyt sitten 1980-luvun puolenvälin ensimmäisistä pilottikokeiluista, jolloin sovittelua hoitivat vapaaehtoiset. Nykyään sovittelu on selkeästi ammatillistunut. Sovittelua ammatikseen tekeviä sovittelijoita on arveltu Suomessa olevan yli 600, mutta kenelläkään ei ole tästä vielä tarkkaa tietoa. Tällä hetkellä mikään tahoa ei myöskään vastaa sovittelun ja vaihtoehtoisten riidanratkaisumuotojen laajasta koordinaatiosta.

Sekä seuraavien päivien järjestämiselle että valtakunnalliselle koordinaatorakenteelle esitettiin selvä tarve. Viimeistään seuraavassa tilaisuudessa keskustellaan yhteisesti koordinaatorakenteen luomisen ja sijoittamisen tarpeesta, sovitteluja koskevan seurannan ja tutkimuksen tarpeista sekä yhtenäisen tai akkreditoitun koulutuksen järjestämisestä. Koulutus on keskeinen elementti ja sitä tarvitaan uskottavuuden ja osapuolten oikeusturva takaamiseksi. Yhtä tärkeää on sekin, että kansalaisilla on tieto vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumuotojen mahdollisuudesta ja sovittelu on kaikkien saavutettavissa.

Päivien esitysten tallenteet ja Power point -esitykset ovat saatavilla verkossa www.depolarize.fi/2019/02/12/sovittelijapavien-materiaalit/.

Lähityö antaa vankilalle lisää työkaluja

Rikosseuraamuslaitos (Rise) sai mielenkiintoisia vieraita helmikuussa, kun Cambridgen yliopistosta saapui 14 opiskelijaa ja kaksi professoria Suomeen. He vierailivat muun muassa Käyrän ja Turun vankiloissa sekä Helsingin yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja yhdyskuntapalvelupaikalla. Ihmetystä herätti erityisesti se, että yhdyskuntapalvelun suorittajia ei Suomessa merkata keltaisilla huomioliiveillä, vaan he ovat palvelupaikoilla kuin kuka tahansa työntekijä.

Lisäksi Cambridgen vieraiden kanssa järjestettiin yhteisseminaari Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa. Pääjohtaja **Esa Vesterbacka** avasi seminaarin ja sanoi, että hyvin koulutettu henkilökunta on Risen tärkein voimavara. Jatkokoulutusyhteistyö Cambridgen yliopiston kanssa vastaa juuri tähän tarpeeseen. Yhteistyö alkoi vuonna 2015 ja ensimmäiset suomalaiset ovat koulutusohjelmasta jo valmistuneet. Vesterbacka korosti, että rikosseuraamusjärjestelmän kehittämisen tulee perustua tieteellisesti tutkittuun tietoon siitä, mikä auttaa rikoksista irtautumista ja tekee yhteiskunnasta turvallisemman.

HYVÄ VARTIJA TAITAA "PUHEJUDON"

Cambridgen yliopiston professori **Alison Liebling** luennoi vankiloiden työkaluista, jota hän on tutkinut Iso-Britanniasa. Liebling etsi tutkimuksessaan vankien mielestä parhaat vartijat ja listasi heidän ominaisuuksensa. Hyvän vartijan ominaisuudet olivat: hyvä puhetaito, rauhan turvaaja ja hyvä harkintakyky. Puhetaidosta hän käytti myös ilmaisua "verbal judo" eli sanallinen judo.

– Ilmaisua on otettu hollantilaisesta tutkimuksesta ja sillä tarkoitetaan taivutuksen taitoa: kuinka hyviä vartijat olivat taivuttelemaan vankeja puheen avulla,

Liebling kertoo.

Liebling on tutkinut myös vankien ja vartijoiden välistä suhdetta ja sen merkitystä. Tuo suhde on avain kaikessa vankilatyössä ja hyvin toimivan suhteen avulla viranomainen pystyy toimimaan auktoriteettina ja käyttämään määräysvaltaansa.

– Hyvä vangin ja vartijan välinen suhde on kunnioittava, vartija on helposti lähestyttävä, mutta tietää omat rajansa ja vartijalla on hyvät vuorovaikutustaidot. Tiivistetysti voi sanoa, että hyvää vanki-vartija -suhdetta kuvaavat kunnioitus, inhimillisuus ja kuri – kuten hyvää vanhemmuutta, hän vertaa.

AVOVANKILA IHASTUTTI

Alison Liebling kertoi saaneensa yksikkövierailuilla ja seminaarissa jo jonkinlaisen kuvan myös suomalaisesta vankiloiden työkaluista.

– Pidimme kovasti teidän avovankilastanne, pitää kiinni siitä mallista, se on suuri voimanne.

Kuulemansa perusteella Liebling pohti, että ehkä Suomessa kannattaa luopua "lähityö"-sanasta, jos sen koetaan viittaavan sosiaalityöhön. Tästä keskusteltiin seminaarin työpajassa. Hän pohjaisi lähityön jalkauttamisen vahvasti tutkimustietoon ja antaisi sitä kautta tunnistetuille "osaaville" vartijoille mahdollisuuden puhua työstään omin sanoin. Monistamalla heidän parhaat käytäntönsä ja puhumalla samaa kieltä osaavien vartijoiden ja myös vankien kanssa, työ onnistuu.

– Työntekijät voivat kokea, että heiltä otetaan jotakin pois, kuten turvallisuudesta huolehtiminen. Sen sijaan heidän tulisi saada kokemus ja ymmärrys siitä, että heille annetaan lisää työkaluja eikä mitään oteta pois.

Lisäksi seminaarissa luennoi Cambrid-

Cambridgen yliopiston professori Alison Liebling puhui vankiloiden työkaluista seminaarissa Vantaalla.

gen yliopiston tohtori **Lucy Willmott** persoonallisuushäiriöisten rikoksentehtäjäiden kanssa työskentelystä sekä Helsingin yliopiston professori **Tapio Lappi-Seppälä** vankiluvuista. Pohjoismaissa vankimäärät ovat pysyneet tasaisina tai laskeneet, toisin kuin Englannissa tai Yhdysvalloissa. Lappi-Seppälä veti yhteen, että vankien määrä ei ole verrannollinen rikollisuuden määrän kehitykseen.

Haaste 2019

Haaste-lehti ilmestyy vuonna 2019 seuraavasti:

■ 2/2019 ilmestyy 14.6. (aineisto toimituksessa viim. 13.5.), teemana on "rikosprosessi".

■ 3/2019 ilmestyy 27.9. (aineisto 26.8.), teemana on "vihapuhe 2.0".

■ 4/2019 ilmestyy 5.12. (aineisto 4.11.), teemana on "huumeet".

Toimitus ottaa mielellään vastaan artikkeliehdotuksia ja juttuvinkkejä.

Netti – ihanteellinen ympäristö groomingille

Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ei ole uusi ilmiö. Myös *grooming*, uhrin houkuttelu hyväksikäytölle suotuiseseen suhteeseen, on tietoverkkoja vanhempi ilmiö. Nykypäivän teknologia on kuitenkin antanut tekijöille uudet ja tehokkaat työkalut, joilla voi tavoittaa ja houkuttaa lapsia. Internet on olennainen osa lasten ja nuorten elämää ja heidän lähiympäristöänsä. Vapaus, nimmittömyys ja vahvistamaton identiteetti kuuluvat netin peruspiirteisiin. Nämä ovat mieluisia ominaisuuksia sekä itenäistyville teineille että heitä saalistaville hyväksikäyttäjille.

HYVÄKSİKÄYTTÖ ALKAA GROOMING-VAIHEELLA

Internetin kautta tapahtuvan groomingin uhri on tyypillisesti 13–15-vuotias nuori. Tässä iässä nuori on jo taitava ja utelias netin käyttäjä, mutta silti vielä kokematon ja helposti johdateltavissa. Netti on tuonut aikuismaailman kielletyt hedelmät nuoren tietoisuuteen, kuten alkoholin, tupakan ja seksin, ja houkuttelu näillä on luonnollisesti yleistä hyväksikäyttösuhteen grooming-vaiheessa.

Mutta kielletyllä hedelmällä houkuttelu ei suinkaan ole tärkein tekijä, joka johdattaa nuoria epäterveelliseen suhteeseen. Selvitettyjen tapausten tutkiminen on osoittanut, että tekijät yleensä hyödynävät nuoren kaipuuta saada rakkautta, ystävyyttä ja hyväksyntää. Suhde alkaa

tyypillisesti kehumalla nuoren profiilikuva kauniiksi. Tämä on tehokas keino ympäristössä, jossa nuoret kokevat valtavia ulkonäköpaineita ja taistelevat huomiossa sosiaalisessa mediassa. Houkuttelu voi jatkua pyytämällä lisää kuvia, mahdollisesti luonteeltaan seksuaalisia. Tämä voi olla ensimmäinen uhrin koukuttava vaihe, koska tekijä saattaa uhkailla kuvien paljastamisella, jos uhri yrittää vetäytyä.

Useat nettialustat tarjoavat oivallisen ympäristön tällaiselle toiminnolle. Käyttäjän profiili näkyy laajalle joukolle, ja tekijät löytävät helposti lupaavilta näyttäviä nuoria. Lähempää tuttavuutta voidaan sitten hieroa henkilökohtaisilla viesteillä, jotka eivät näy ulkopuolisille. Käyttäjien integriteetti ja viestisalaisuus ovat tärkeitä perusoikeuksia, mutta niiden vaaliminen tässä tapauksessa valitettavasti auttaa hyväksikäyttäjiä.

NETIN FUNDAMENTAALISET ONGELMAT

Tärkein internetin monista groomingia helpottavista piirteistä on puuttuva linkki netti- ja oikean identiteetin välillä. Käyttäjän identiteettiä ei tarkisteta tiliä luodessa, ja tili on yleensä varsin helppo luoda keksityllä nimellä. Myös ikä, sukupuoli, asuinpaikka jne. voivat olla täysin keksittyjä. Tämä on ensimmäisiä lapsenkin oppimia nettitaitoja: on pakko valehdella ikänsä, jos palvelun raja on esimerkiksi 13 vuotta. Mahdollisuus

luoda mielikuvituksellisia hahmoja ei ole pelkästään huono asia, sillä aikuistuva nuori voi kokeilla erilaisia hahmoja ja löytää siten oikean identiteettinsä.

Nuoret ovat siis hyvin tietoisia siitä, että nettihahmon takana oleva ihminen voi olla jotain aivan muuta kuin miltä näyttää. Mutta tämä tuntuu unohtuvan, kun teininä esiintyvä aikuinen alkaa rakentaa ystävyyttä. Perinteiset "namusedät" esiintyivät omana itsenään, koska ei ollut muuta vaihtoehtoa. Netin namusedät sen sijaan naamioituvat usein saman ikäiseksi kuin tähtäimessä oleva uhri.

Puuttuva linkki oikeaan identiteettiin voi suojata kiinnijäämiseltä hyväksikäytön alkuvaiheessa, mutta fyysiseen kontaktiin pyrkivä tekijä joutuu jossain vaiheessa luopumaan tästä suojasta. Hän pystyy kuitenkin rakentamaan luottamuksellisen suhteen nuoreen netin anonymitietin suojassa ennen kriittisen askeleen ottamista. Uhri on yleensä tässä vaiheessa niin henkisesti sitoutunut tekijään, että kynnys katkaista suhde ja tehdä ilmianto on korkea. Tässä olemme groomingmääritelmän ytimessä: tavoite on nimenomaan tämän tilan saavuttaminen.

LAPSI JA VIESTINTÄSALAISUUS

Kokenut aikuinen tunnistaisi helposti epäterveet suhteet, jos pääsisi lukemaan nuoren viestintää. Tätä kuitenkin vaikeuttavat nuoren halua itsenäistyä, viestintävälineiden yksityisyystoiminnot

Grooming-ilmioitä vastaan on hyvin vaikeaa rakentaa teknisiä suojaaineita.

sekä lainsäädäntö.

Viestintäsalaisuus on perustuslainlainen oikeus eikä Suomen lainsäädäntö aseta ikärajaa viestintäsalaisuudelle. Internet-palvelut suojaavat käyttäjien viestit urkinnalta – myös tilanteessa, jossa tilin haltija on lapsi ja siihen pyrkivä taho on lapsen vanhempi. Tilanne ei käytännössä ole aivan näin mustavalkoinen. Vanhemmilla on lakisääteinen velvollisuus huolehtia lapsen hyvinvoinnista. Tämä velvollisuus voi, yleisen tulkinnan mukaan, oikeuttaa vanhemmat rikkomaan lapsen viestintäsalaisuuden, jos on syytä epäillä, että lapsi on vaarassa. Perusteltu epäily grooming-suhteesta on ilman muuta tarpeeksi painava syy. Mutta on huomattavaa, että lapsen viestintäsalaisuuden rikkova vanhempi on heikoilla jäillä ilman epäilyä vaarasta. Houkutus seurata lapsen viestintää varmuuden vuoksi voi olla suuri, mutta rakentavampi tapa on tavoitella ilmapiiriä, jossa nuoren kanssa voi puhua hänen nettittuttavistaan, ja vaatia pääsyä keskusteluihin vasta, jos nuori kertoo epäilyttävästä tuttavasta.

ONKO JOTAIN TEHTÄVISSÄ?

Netin perusongelmaan on käytännössä mahdotonta puuttua. Hyväksikäyttäjien toiminta olisi selvästi vaikeampaa ja kiinnijäämisriski suurempi maailmassa, jossa kaikki nettikäyttäjät olisi autentikoitu vahvasti heidän omilla identiteeteillään. Tässä maailmassa olisi myös lapsitilejä, jotka kytkeytyvät vanhempien tileihin ja sallivat viestiliikenteen tarkkailun. Tällainen maailma on kuitenkin täydellinen utopia, tai oikeastaan Orwellin 1984:n tapainen dystopia.

Mutta tilanne ei ole toivoton, sillä netti tarjoaa myös tapoja suojata lapsia ja saada hyväksikäyttäjät vastuuseen teoistaan. Yksi tärkeimmistä on se, että netti eristää fyysisesti uhrin ja tekijät toisistaan hyväksikäyttösuhteen alkuvaiheessa. Se poistaa hyväksikäyttäjän työkalupakista fyysisen väkivallan ja antaa nuorelle ai-

kaa miettiä ja mahdollisesti nähdä huijauksen läpi, ennen kuin hän tapaa tekijän kasvotusten.

Nettikeskustelu on myös kirjallista viestintää, joka jättää jäljet. Nuorta uskotaan paljon helpommin, jos hän esittää näyttökaappauksia epäilyttävästä viestiketjusta kuin jos hän kertoo epäilyttävästä tyypistä, joka on puhutellut häntä kaupakeskuksessa. Puhumattakaan siitä, että löytyy konkreettista näyttöä, jos tehdään rikosilmoitus.

Netin anonymiteetti on myös harhaanjohtava käsite. Meidän pitäisi oikeastaan puhua vertaisanonymiteetista, tai jopa näennäisanonymiteetista. Se tarkoittaa, että on täysin mahdollista ylläpitää anonymiteettia järjestelmän muiden käyttäjien silmissä. Varomaton kirjoittelu tai esimerkiksi saman profiilikuvan käyttö muualla voi silti paljastaa käyttäjän oikean identiteetin. Vertaisanonymiteetin ylläpitäminen vaatii siis harkintaa ja tarkkuutta. Oikea identiteetti voi muuten olla selvitetävissä tavallisen nettikäyttäjän työkaluilla, ja kyseessä onkin näennäisanonymiteetti.

Kaikki muuttuu, jos tutkitaan rikosta. Viranomaisilla on huomattavasti laajemmat valtuudet vaatia lokitietoja järjestelmien ylläpitäjiltä ja internetoperaattoreilta. Muille käyttäjille anonyymin henkilön identiteetin selvittäminen voi olla rutiinia poliisille, ainakin jos sekä tekijä että käytetty palvelu sijaitsevat Suomessa. Käytännössä tämä toteutuu harvoin, koska suosituimmat palvelut ovat ulkomaalaisia. Tämä vaikeuttaa ja hidastaa poliisin työtä. Voikin sanoa, että nettirikollisen parhaita ystäviä ovat kansainväliset nettipalvelut ja kansallisesti toimiva poliisi. Taitava nettirikollinen voi tuki häivyttää jäljet ja piiloutua myös poliisilta. Tämä vaatii kuitenkin osaamista, tarkkuutta ja kurinalaisuutta, joita ei välttämättä löydy tyypilliseltä hyväksikäyttäjältä. Puhumattakaan siitä, että anonymiteetti on kaksoisikäinen miekka. Moni hyväksikäyttäjä

on luullut keskustelevänsä nuoren kanssa, kun toisessa päässä on ollut poliisi tai toimittaja.

TURVALLINEN PERHE ON PARAS SUOJA

Grooming on kahden ihmisten välistä kommunikaatiota, jota on vaikeata tunnistaa teknisesti. Järjestelmä ei pysty edes tunnistamaan luotettavasti, että viestiketjun osapuolina on nuori ja aikuinen. Sen takia on hyvin vaikeaa rakentaa teknisiä suojaaineita tätä ilmiötä vastaan.

Tutkimuksen mukaan tekijät hyödynsivät tyypillisesti uhrin kaipausta saada rakkautta, ystävyyttä ja hyväksyntää. Tai käännettynä: tyypillinen uhri on nuori, joka ei pysty tyydyttämään näitä perustarpeita, ja on haavoittuva juuri sen takia. Vaikeudet perheen kanssa tai kokonaan puuttuva perheyhteisö saattavat siis altistaa hyväksikäytölle, kaikkien muiden ongelmien lisäksi.

Toinen riskitekijä on ilmapiiri, jossa lapsen nettikäyttöä tuomitaan ja rajoitetaan. Teknologia- ja nettivastaisuus on valitettavan yleinen asenne vanhempien piirissä ja netti nähdään usein pelkästään pahana ajansyöppönä. Tämä johtaa väistämättä siihen, että nuori käyttää nettiä piilossa vanhemmilta eikä halua kertoa nettittuttavistaan.

Rakentavampi asenne on hyväksyä se, että lapset ja nuoret elävät maailmassa, jossa netti on keskeinen kommunikointikanava ja luonteva tapa hoitaa ystävyys-suhteita. Tällä asenteella voidaan myös saavuttaa avoin ilmapiiri, jossa lapsi tai nuori kysyy neuvoa vanhemmilta, jos kohtaa jotain epäilyttävää netissä. Luotamuksellinen suhde vanhempiin vähentää nuoren haavoittuvuutta groomingille, ja avoin dialogi helpottaa groomingyritysten paljastumista. Tämä on erittäin tärkeää, koska teknologia ei pysty tarjoamaan suojaaineita. ■

Kirjoittaja on tietoturva- ja turvallisuusasiantuntija Svenska Handelshögskolanissa.

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikksentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikksentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikksentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikksentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikksentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus- alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa + alv. 10 %. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, nettilomakkeella (www.haaste.om.fi) tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa + alv. 10% /4 numeroa/12 kk

- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päätymisestä (laskutusväli 12 kk)
- määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikksentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki